

A virolingvisztika és viroszemiótika aktuális kérdései

A Variológiai Kutatócsoport XI. nemzetközi
tudományos szimpóziumának tanulmánykötete

A virolingviztika és viroszemiologia
aktuális kérdései

© Barnucz Nóra, Biró Enikő, Domonkosi Ágnes, Istók Béla, Kovács Gabriella, Kovács László,
Lénárt István, Lőrincz Gábor, Lőrincz Julianna, Ludányi Zsófia, Mészáros Attila,
Misad Katalin, Molnár Katalin, Nagy Imola Katalin, Papp Judit, Schirm Anita, Tamási Ildikó,
H. Tomesz Tímea, Török Tamás, Uricska Erna, Varga Éva Katalin.

Szerkesztők:

Mgr. Istók Béla, PhD. (Selye János Egyetem)
Mgr. Lőrincz Gábor, PhD. (Selye János Egyetem)
PaedDr. Török Tamás, PhD. (Selye János Egyetem)

Recenzensek:

Prof. Dr. Pethő József (Miskolci Egyetem)
Mgr. Gaál Némety Alexandra, PhD. (Eperjesi Egyetem)

Nyelvi lektor:

Mgr. Kurucz Anikó, PhD. (Széchenyi Egyetem)

ISBN 978-80-8122-431-7

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
--------------	---

I. KÖZLEMÉNYEK

Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia – H. Tomesz Tímea: <i>Az online tanóráktól az oltakozásig. A járványhelyzettel való megküzdés nyelvi és kommunikációs lenyomatai</i>	9
Misad Katalin: <i>Járványkommunikáció kétnyelvű közegben</i>	18
Papp Judit: <i>A magyar koroneologizmusok fordíthatósága</i>	25
Varga Éva Katalin: <i>A koronavírus-járvány nyelvi hatásai. A determinologizáció folyamatának kontrasztív korpuszalapú vizsgálatairól</i>	32
Molnár Katalin: <i>Blog, digitális napló, beszélgetőkönyv. A járvány hatása a kommunikációs műfajokra</i>	40
Lőrincz Julianna: <i>Az orosz nyelv szókincsének változásai a Covid19 hatására</i>	48
Lénárt István: <i>A Covid-pandémia lexikológiai hatásai a laoszi nyelvre</i>	55
Uricska Erna – Barnucz Nóra: <i>Az angol vírusnyelv és feldolgozásának lehetőségei az angolórán</i>	62
Schirm Anita: <i>Vírusos szóképek</i>	70
Tamás Ildikó: <i>Egy új folklórmotívum keletkezése és terjedése a közösségi médiában a Covid19-járvány alatt</i>	77
Mészáros Attila: <i>Nevetés a korona idején. A koronavírus az internetes folklórban a Lajtán innen és túl</i>	84
Biró Enikő – Kovács Gabriella – Nagy Imola Katalin: <i>Terminológidynamika és nyelvi kontaktusok Covid idején</i>	92
Kovács László: <i>Koronavírus és márkanevek</i>	100
II. PROGRAMFÜZET	105
III. PILLANATKÉPEK	107
Tárgymutató	110
Szerzőink	111

A kötet alapjául szolgáló konferencia szervezését,
valamint a kötet szerkesztési munkálatait
az Innovációs és Technológiai Minisztérium,
illetve a Tempus Közalapítvány 2021/2022. évi
Fiatal határon túli oktatói ösztöndíjpályázata támogatta.

ELŐSZÓ

Rendhagyó kötetet „tart most kezében” a Kedves Olvasó. Rendhagyót egyrészt, mert egy előre nem látott járvány előre nem látott nyelvi-szemiotikai vonatkozásainak keresztmetszete tárul elénk, s rendhagyót azért is, mert egy online térben megvalósult nemzetközi tudományos konferencia előadásainak az online kiadványáról van szó, autentikusan a koronakor kontextusához és hangulatához.

A Selye János Egyetem Tanárképző Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő Variológiai Kutatócsoport (VaKu), amely több mint tíz éve foglalkozik a nyelvi változatosság, a variativitás és a tankönyvkutatás kérdéseivel, 2022. április 1-jén rendezte meg *A virolingvisztika és viroszemiotika aktuális kérdései* c. nemzetközi online tudományos szimpóziumot, amely a járványhelyzet kommunikációra gyakorolt hatásait vizsgálta: szűkebb értelemben nyelvi, azaz virolingvisztikai, tágabb értelemben pedig a nyelvi jeleken túli, azaz viroszemiotikai szempontból is. Az előadások nyelvén túllépve szó volt többek között az angol, a német, az orosz, a román, a szlovák és a laoszi virolektusról (vírusnyelvről), illetve virologizmusokról (vírusnyelvi szavakról és kifejezésekről) is.

Nagy örömünkre szolgált, hogy központi fórumot biztosíthattunk a témában publikáló, a járványhelyzet nyelvi, irodalmi, kulturális, néprajzi, gazdasági és nem utolsósorban oktatási vonatkozásait is feldolgozó neves hazai és külföldi szakemberek számára. Az esemény célja egyrészt az eddigi virolingvisztikai és viroszemiotikai kutatások megismertetése, népszerűsítése, másrészt pedig az új irányvonalak felvázolása, megvitatása volt.

A témában publikáló népszerű kötetek és szótárak szerkesztői, valamint monográfiák és tanulmányok szerzői is elfogadták a meghívásunkat. Európa számos tájáról csatlakoztak előadók az online eseményhez: nemcsak Szlovákiából és Magyarországról, hanem Romániából, Olaszországból, Oroszországból és Észtországból is. Olyan neves intézmények, egyetemek és kutatóközpontok szakemberei adtak elő, mint a Nápolyi L'Orientale Tudományegyetem, a Moszkvai Sechenov Egyetem, a Tartui Egyetem, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, a Nyelvtudományi Kutatóközpont, a Budapesti Corvinus

Egyetem, az Eötvös Loránd Tudományegyetem, az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, a Semmelweis Egyetem, a Szegedi Tudományegyetem, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, a Comenius Egyetem és végül a Selye János Egyetem.

A konferencián három plenáris és tizenhárom szekcióelőadásra került sor. Az előadások két egymást követő tematikus szekcióban hangzottak el. A *Nyelvek és szótárak a terminológia vonzásában* című tematikus blokkra – melyet Domonkosi Ágnes vezetett – délelőtt, a *Kommunikáció, folklór és oktatás* című blokkra pedig – a Variológiai Kutatócsoport alapítójának, Lőrincz Juliannának a vezetésében – délután került sor. A két szekció között N. Varagya Szilvia, az SJE TTK Magyar Nyelv és Irodalom Doktori Iskolájának végzős hallgatója mutatta be a Variológiai Kutatócsoport 2021-ben megjelent (Istók Béla és Simon Szabolcs szerk.) *Online oktatás – kontaktoktatás (Edukációs folyamatok és a Covid19)* című tudományos kötetét. A jelen kiadvány a tavalyihoz hasonlóan a járvány társadalmi következményeire összpontosít, a figyelem középpontjában azonban ezúttal az oktatás helyett/mellett a jel(használat) áll.

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani Mészáros Tímeának, az Óvó- és Tanítóképző Tanszék oktatójának, aki megosztotta velünk a karanténkort ötletes módon vizualizáló 2021-ből származó hallgatói-közösségi alkotásokat. Ezek a munkák az egyes tanulmányok között kapnak helyet, árnyalva – időnként kifigurázva – egy furcsa időszak furcsa történéseit.

Kellemes olvasást kívánunk!

A szerkesztők

Komárom, 2022. június 30.

AZ ONLINE TANÓRÁKTÓL AZ OLTAKOZÁSIG A JÁRVÁNYHELYZETTEL VALÓ MEGKÜZDÉS NYELVI ÉS KOMMUNIKÁCIÓS LENYOMATAI⁴

From online lessons to vaccination

Linguistic and communicative traces of coping with the epidemic

The presentation explores linguistic and communicative changes caused by the coronavirus pandemic in 2020. The authors report on their results in several research projects, concerning such varied issues as the rites of online meetings, changes in written communication practices, online education practices and the increasingly prominent role of the phatic function, memes of online education, and problems in naming epidemic-related phenomena. The presentation interprets these phenomena as tools for coping with the epidemic situation.

Keywords: online meetings, rituals, positive politeness, email practices, neologisms

¹ Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Nyelvhasználati és Nyelvi Tanácsadási Kutatócsoport és Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Pedagógiai Kar, Gyógypedagógiai Intézet, domonkosi.agnes@nytud.hu

² Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Nyelvhasználati és Nyelvi Tanácsadási Kutatócsoport és Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Pedagógiai Kar, Jászberényi Campus, Nyelvi és Művészeti Nevelési Tanszék, ludanyi.zsofia@nytud.hu

³ Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi és Művészeti Kar, Film- és Médiatudományi Tanszék, tomesz.timea@uni-eszterhazy.hu

⁴ A közlemény elkészítését a #52111723 (D. Á.) és a #52110208 számú (L. Zs.) Visegrad Scholarship támogatta.

Bevezetés

A 2020-ban kialakult járványhelyzet addig ismeretlen tapasztalataival való megküzdésben fontos szerepe volt a hétköznapi kommunikációs gyakorlatok, rítusok gyors átalakulásának, illetve az új jelenségek elnevezéséről folytatott diskurzusoknak is. A nyelvi, kommunikációs hatások vizsgálata számos különböző virolingvisztikai, viroszemiótikai kutatást eredményezett (Istók–Lőrincz 2020, 2021a, 2021b). A közlemény azokról a kutatásainkról ad számot, amelyek a pandémiás helyzet kommunikációs szokásrendjének formálódásával (Domonkosi–H. Tómesz 2021a, 2021b; Domonkosi–Ludányi 2020a, 2020b, 2021; Domonkosi 2021), illetve az új jelenségek megnevezéséről folyó diskurzusokkal (Ludányi 2021a, 2021b, 2021c, 2021d) foglalkoztak. Bemutatjuk eredményeinket és tapasztalatainkat az online meetingek rítusairól, nyelvi, kommunikációs nehézségeiről és lehetőségeiről (1.), az írásbeli kapcsolattartási szokásrend átalakulásáról (2.), az online oktatás gyakorlatairól (3.) és a kapcsolattartó funkció szerepének erősödéséről (3.1.), az online oktatás mémjeiről (3.2.), illetve a járványhoz kapcsolódó jelenségek megnevezésének problémáiról is (4.).

1. Az online meetingek, videókonferenciák rítusai mint a megküzdés eszközei

Az online értekezletek a karanténidőszak legtipikusabb műfajaként összetett helyzetet teremtettek: az intim, a személyes, a társadalmi és a közéleti színterek határainak elmosódása, a nyilvános és a magánjellegű viselkedésformák keveredése a nyelvi viselkedést tekintve is komplex minőségeket eredményezett (Sebestyén–Gayer 2016). A Magyar Labdarúgó Szövetség 2020 márciusában megtartott online közgyűlésének átfogó kommunikációs elemzése (Domonkosi–H. Tómesz 2020, 2021) azt mutatta, hogy a formális, a protokoll által megkívtant szigorúbb viselkedési szabályok szerint szerveződő esemény rítusai keverednek az egymást különböző mértékben ismerő résztvevők informális nyelvi viselkedési gyakorlataival. Az elemzés arra is rámutatott, hogy az online helyzet miatt átalakuló sajátosságok mellett a közgyűlés rituáléjának nyelvi

szerveződése az explicit beszédaktusok és a hivatalos személyjelölések használatával megtartott keretek révén alkalmas arra, hogy a társas esemény az online térben is a hagyományoshoz hasonló módon valósuljon meg.

2. A járványhelyzet e-mailezési szokásai – nyelvi közelítés

A járványhelyzet kialakulása után az e-mailek záró részében több új jelenséget is megfigyeltünk (Domonkosi–Ludányi 2020a, 2020b). Egyrészt számos új formula, a körülményekre utaló kívánság jelent meg, másrészt a személyességre, az odafigyelés kifejezésére törekvő levélzáratok hangsúlyosabbá váltak, még a hivatalos, üzleti jellegű levelezésekben is. Emellett minden e-mail-típusban gyakoribbak lettek a közelséget hangsúlyozó megnyilatkozások. A személyes érintkezés hiánya, a társas távolságtartás nyelvi eszközök révén ellenpontosított: a nyelvi tevékenységben erőteljes társas közelítés, a szolidaritás érvényesülése volt érzékelhető. Az újonnan terjedő, az egészségügyi állapotra, a járvány elkerülésére utaló formulákban kiemelt szerepet kapott néhány szlogenszerűen használt kifejezés (pl. *Vigyázzatok magatokra!*) is, azonban számos egyéni változat, a levelezőpartnerek viszonyát, szerepeit is jelző variáció is előfordult.

3. Az oktatás kommunikációs helyzetei a járvány idején

A korábban helyhez, időhöz kötött, sokszor a pedagógus kiemelt szerepét hangsúlyozó, kialakult értékelési gyakorlatokat követő oktatás a digitális térben mindezek átértékelését, az oktatás résztvevőitől pedig a korábbinál jóval nagyobb rugalmasságot kívánt. Az online osztályterem új kommunikációs helyzetet, a résztvevők teljesen új megjelenítését, elhelyezkedését kínálja. Ezeken az órákon mindenki egyformán, egy-egy téglalapban látható a képernyő felületén. Tapasztalható továbbá a különböző kommunikációs szituációk és terek konvergenciája, összeér a hivatalos és privát szféra, hiszen a tanítási óra hivatalos helyzetébe mindenki az otthonából jelentkezik be. A digitális terek sokfélesége, az egységes, könnyen és teljeskörűen alkalmazható digitális keret hiánya, valamint a digitális kompetenciák kiegyenlítetlensége a nehézségeket csak fokozta.

3.1. Nyelvi kapcsolattartás a digitális oktatásban

A fatikus elemeknek a számítógép közvetítette kommunikációban általában is jellemző kiemelt szerepe (Veszelszki 2017: 64) a járványhelyzet online oktatásának időszakában fokozottan érvényesült (Domonkosi 2020, 2021). Az online tanórákon ugyanis a megszólítások lényeges szerepet tölthetnek be a résztvevők azonosításában, a szóátadás és fordulóváltás műveleteiben. Az oktatásszervezés írásbeli műveleteiben az attitűdjelölő elemek érzelemkifejező, közeledést jelző funkciója vált meghatározóvá (Domonkosi–Ludányi 2021). A kapcsolattartási lehetőség közvetlensége, azonnalísága az írásbeli üzenetváltásokban is az informális, személyes nyelvi megoldások felé mozdítja az online oktatás nyelvi gyakorlatait, nyelvileg pótolva a személyes jelenlét, a térbeli közelség szerepét.

3.2. A digitális oktatás mémjei – feszültségoldás

Az új oktatási helyzetben kialakult feszültségek egyik oldási lehetősége, a megküzdés egyik kommunikációs stratégiája a mémalkotás lett. A mém a digitális kommunikáció népszerű üzenettípusa, sűrített információt hordoz, s görbe tükörként legfőbb célja a nevetetés. Mindig valamilyen aktuális jelenségre, eseményre reflektál, alkalmas a feszültségpontok azonosítására. A *Tanár úr mémem* Facebook-oldal karanténoktatáshoz kapcsolódó mémjeinek vizsgálata (H. Tomesz 2021) rávilágított, hogy a feszültségek négy nagyobb problémakörhöz kapcsolódnak: 1. a digitális tér sokfélesége; 2. az online órák szervezésének nehézségei; 3. a korábbi napirend, biztonságot adó rítusok megváltozása; illetve 4. a tanári hivatás megítélése, a pedagógus tanórán kívüli feladatai.

A mémekben szereplő alakzatok fokozhatják a befogadó bevonódását azáltal, hogy asszociációra készítetnek, háttérismeretet mozgósítanak. A humoros alakzatok a figyelem megragadását, irányítását szolgálják, segítve ezáltal az új helyzetekkel való megküzdést is.

4. A járványszókincs születése mint a megküzdési folyamat része

A járványhelyzet kialakulásával hétköznapi életünk új jelenségeinek megnevezései ugyanúgy pillanatok alatt váltak elterjedtté, mint ahogyan az életünk is átalakult (Veszelszki 2020, 2022; Uricska 2021). Olyan sajátos járványügyi szakkifejezések váltak közkeletűvé, mint például a *közösségi* vagy *társas távolságtartás*, az *oltakozik* vagy *felveszi a vakcinát*. Emellett számos új, kreatív szóalkotás is megjelent, mint például *monitorkoncert*, *homo fisz*, illetve új jelentésben váltak gyakoribbá egyes kifejezések, mint *zoomol* 'a Zoom programmal videókonferencián vesz részt'. A helyzet nehézségeinek a feloldására, a megküzdés eszközeként a neologizmusokban erőteljesen érvényesül a játékosság is, ahogyan a *karantényállás* szóösszerántásának példája vagy a *zumálni* szóalaknak a *dumálni* és *zoomolni* szavakat vegyítő megoldása mutatja. A megküzdés folyamatát jelzi az is, hogy ezekkel a kifejezésekkel kapcsolatban számos nyilvános vita, nyelvi egyezkedés is zajlott, amelybe több nyelvész is bekapcsolódott (Györfly 2021; Horváth 2021, 2022; Kálmán 2021a, 2021b; Ludányi 2021a, 2021b; Rákosi 2021, Sass 2021, W1). Emellett ezek a folyamatok megmutakoztak a nyelvi tanácsadó szolgálat munkájában is (Ludányi–Domonkosi 2022).

Összegzés

Jelen közlemény a járványhelyzet nyelvi és kommunikációs jelenségeire vonatkozó kutatásainkat abból a szempontból tekintette át, hogy az egyes jelenségek hogyan járultak hozzá az új helyzet megkívánta megküzdési stratégiákhoz. Az online meetingek műfaja új rítusokat alakított ki, miközben a formális helyzetekben a hagyományos rítusok fennmaradása biztosította a társas események stabilitását. A levelezési, kapcsolattartási gyakorlatokban megnőtt a társas közeledés, a közelítő udvariasság szerepe. Az online oktatás kommunikációs szerepvizonyai felülírták a jelenléti oktatásban kialakított szerepvizonyokat: szintén közelítést, egyenrangúbb viszonyokat eredményezve. Az új kommunikációs helyzeteket, az oktatás új szituációit feldolgozó mémek a humor révén járultak hozzá a feszültség oldásához. Az új jelenségek megfelelő megnevezéséről szóló diskurzusok

pedig szintén segítették a helyzettel való megküzdést, az új jelenségek elfogadottá tételét is.

Felhasznált szakirodalom

- Domonkosi Ágnes 2020. Roles of social deixis in distance education during the quarantine period. In Simon Szabolcs (ed.): *12th International Conference of J. Selye University. Language and Literacy Section. Conference Proceedings*. J. Selye University. Komárno. 45–56. <https://doi.org/10.36007/3761.2020.45>
- Domonkosi Ágnes 2021. „Tanárnő, bevenne a meetingbe?”: A társas deixis szerepei a digitális távoktatás gyakorlatában. In Balázs László (szerk.): *Digitális kommunikáció és tudatosság. A kommunikáció oktatása 13*. Hungarovox Kiadó. Budapest. 127–139.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020a. Társas távolságtartás és nyelvi közeledés. E-mailezési gyakorlatok a koronavírus idején. In Kovács László (szerk.): *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Savaria University Press. Szombathely. 241–260.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020b. „Vigyázzatok magatokra! Vigyázzunk egymásra!” E-mail-formulák járvány idején. *Amega*. 27. évf. 3. sz. 34–37.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2021. „Üdvözlettel, jó munkát és hozzá jó egészséget kívánva”. A felsőoktatás e-mailezési gyakorlatai a járványhelyzet idején. In Istók Béla – Simon Szabolcs (szerk.): *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19*. Selye János Egyetem. Komárom. 11–23.
- Győrffy András 2021. Oltakozás? Az meg mi fán terem? <https://index.hu/velemeney/2021/05/02/nyelvtudomany-az-oltakozas-valamivallasi-ritus/> (2022. 06. 16.)
- Horváth László 2021. Oltakozik. *Édes Anyanyelvünk*. 43. évf. 2. sz. 6.
- Horváth László 2022. Átolt, átoltottak, átoltottság. *Édes Anyanyelvünk*. 44. évf. 3. sz. 25–26.

- H. Tomesz Tímea 2021. „Otthonkáció”, avagy a karanténoktatás mémjeinek humora. Humoros alakzatok a karanténmémekben. *Korunk*. 32. évf. 2. sz. 17–30.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor 2020. A virolingvisztika részterületei. In Simon Szabolcs (ed.): *12th International Conference of J. Selye University. Language and Literacy Section*. Conference Proceedings. J. Selye University. Komárom. 83–92. <https://doi.org/10.36007/3761.2020.83>
- Istók, Béla – Lőrincz, Gábor 2021a. Virology: Introduction to the Study of the Coronavirus Language. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. Vol. 13. No. 2. 93–111. <https://doi.org/10.2478/ausp-2021-0015>
- Istók Béla – Lőrincz Gábor 2021b. „Jól láttok? Jól hallotok?” Távoktatásmémek a korona idején. In Istók Béla – Simon Szabolcs (szerk.): *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19*. Selye János Egyetem. Komárom. 39–50.
- Kálmán László 2021a. Miért bántja a fület az a szó, hogy oltakozik? *Qubit.hu*. <https://qubit.hu/2021/04/18/miert-bantja-a-fulet-az-a-szo-hogy-oltakozik> (2022. 06. 16.)
- Kálmán László 2021b. Oltakozunk? Oltakozgatunk? *Qubit.hu*. <https://qubit.hu/2021/05/01/oltakozunk-oltakozgatunk> (2022. 06. 16.)
- Ludányi Zsófia 2021a. Oltakozás és pándémia – avagy a virolingvisztika legújabb kérdései. *Amega*. 28. évf. 1. sz. 43–45.
- Ludányi Zsófia 2021b. „Eloltották az oltóanyagot”. *Amega*. 28. évf. 2. sz. 37–39.
- Ludányi Zsófia 2021c. „Meg lettek vakcinálva”. *Amega*. 28. évf. 3. sz. 37–39.
- Ludányi Zsófia 2021d. A delta-variánstól az alfa(-)hímgig. *Amega*. 28. évf. 4. sz. 38–39.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes 2022. Nyelvmenedzselési folyamatok a magyar járványszókinccs alakulásában. *Eruditio – Educatio* 17. évf. 3. sz. 3–20.
- Rákosi György 2021. Oltakozik. Megjegyzések egy szó jelentéséhez és nyelvtanához. *Névmásblog*. <https://nevmasblog.wordpress.com/2021/01/16/oltakozik> (2022. 06. 16.)
- Sass Bálint 2021. Oltakozás 3.0. *Magyar Hang*. 4. évf. 13. sz. 27.
- Sebestyén Eszter – Gayer Zoltán 2016. Az ó- és új nyilvánosság mint önmagába térő ösvény. *Médiakutató*. 17. évf. 3–4. sz. 139–153.

- Uricska, Erna 2021. *COVIDictionary. Words and phrases related to the global pandemic*. Rejtjel Kiadó. Budapest.
- Veszelszki Ágnes 2017. *Bevezetés a netnyelvészetbe*. L'Harmattan Kiadó. Budapest.
- Veszelszki Ágnes 2020. *Karanténszótár. Virális tartalom*. Inter-IKU. Budapest.
- Veszelszki Ágnes 2022. *Karanténszótár 2. Kor- és kórdokumentum*. Anyanyelvápolók Szövetsége. Budapest.

Internetes források

W1 = <http://www.nytud.hu/archiv/oltakozik.html> (2022. 05. 31.)

Karanténcsendélet

JÁRVÁNYKÖZMUNIKÁCIÓ KÉTNYELVŰ KÖZEGBEN²

Pandemic communication in a bilingual environment

This publication presents the results of a study into bilingualism conducted at the Dunajská Streda/Dunaszerdahely Hospital and Outpatient Clinic, a health care institution in a Hungarian-dominated municipality in southern Slovakia, during a coronavirus pandemic. One of the objectives of the study was to explore the language(s) in which people visiting the institution and the staff of the institution received information about the pandemic; another objective was to explore the perceptions of bilingual respondents about the language of pandemic communication and its specificities.

Keywords: coronavirus pandemic, pandemic communication, majority and minority language communication, respondents' perceptions

Bevezetés

Közleményünkben egy dél-szlovákiai magyardomináns település egészségügyi intézménye, a Dunaszerdahelyi Kórház és Rendelőintézet vizuális nyelvhasználatával foglalkozunk. A koronavírus-járvány idején végzett kutatás egyik célja

¹ Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, katarina.misadova@uniba.sk

² A témával kapcsolatos vizsgálódások a Kutatás- és Fejlesztéstámogató Ügynökség APVV-17-0254 számú szerződése; a *Kultúrna pamät, problematika prekladu a plurilingvizmus v kontexte madarskej literatúry a lingvistiky* című, VEGA/01/0106/21 számú tudományos projekt; valamint a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében működő Gramma Nyelvi Iroda kutatási terve alapján folytak a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén (Comenius University, Faculty of Arts, Department of Hungarian Language and Literature, Bratislava).

az volt, hogy feltárja, milyen nyelven/nyelveken értesülnek a járvánnyal kapcsolatos tudnivalókról az intézményt látogató személyek; másik célja pedig az, hogy feltérképezze, hogyan vélekednek a kétnyelvű adatközlők a járványkommunikáció nyelvéről.

A vizuális nyelvhasználat vizsgálata az utóbbi évtizedekben nyelvi tájkép elnevezés alatt önálló kutatási területté vált. A fogalom szűkebb értelemben vett meghatározása szerint az adott terület, régió vagy városi agglomeráció nyelvi tájképét a hivatalos útjelző táblák, a reklámtáblák, az utcanevek, a kereskedelmi egységek feliratai és a kormányzati épületek hivatalos táblái adják (Landry–Bourhis 1997: 25). Az új vizsgálati szempontokkal bővülő nyelvitájkép-kutatások során azonban az eredeti meghatározásnál tágabb értelmezésű definíciók születtek, melyek az egyre gyarapodó vizsgálati lehetőségekhez igazították a nyelvi tájkép fogalmát. Ezek szerint a nyelvi tájkép a kézzel írt matricáktól kezdve a nagyméretű kereskedelmi reklámtábláig mindent magában foglal (Backhaus 2006: 55); de részei lehetnek olyan kiegészítő elemek is, mint a főtők, dokumentumok, névjegyek, termékcímkék vagy azok az öltözködésben, táplálkozásban, építészetben stb. megjelenő szimbólumok is, amelyek az adott nyilvános térben élő emberek révén formálják a nyelvi tájképet (Csernicško 2016: 91); továbbá beletartozhatnak az emlékműveknél vagy emléktáblákon elhelyezett koszorúk szövegei, valamint véletlenül leejtett vagy eldobott kis papírdarabok is (Laihonen 2012: 33). Jelen kutatás szemlélete Ben-Rafael és szerzőtársai fogalom meghatározását követi, mely szerint a nyelvi tájkép vizsgálata minden olyan felíratra vagy hirdetményre vonatkozik, amely egy közintézményen kívül vagy belül található (Ben-Rafael et al. 2006: 14).

1. A járványkommunikáció nyelve Szlovákiában

A kisebbségi nyelveknek az egészségügy területén való használatáról az 1995. évi 270. számú ún. államnyelvtörvény rendelkezik. A szabályozás 8. cikkének (4) bekezdése kimondja, hogy az egészségügyi intézmények teljes ügyvitele szlovák nyelvű. Az egészségügyi személyzet a páciensekkel rendszerint államnyelven érintkezik, az államnyelvet nem ismerő állampolgár vagy külföldi személy esetében pedig olyan nyelven is, amelyen a pácienssel kommunikálni

lehet (Zákon č. 270/1995 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 15. novembra 1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky).

A szlovák kormány a koronavírus Szlovákiában való megjelenésekor weboldalt hozott létre, melynek feladata, hogy hiteles és naprakész információkat közöljön a járványhelyzetre vonatkozó hatósági intézkedésekről, valamint hogy tájékoztassa a lakosságot a megelőzéshez vagy a betegség kezeléséhez szükséges lépésekről. Az oldalon 2021 júliusától a dolgozat keletkezéséig csupán az új megbetegedések és a gyógyultak számáról, az oltásra való regisztráció módjáról, valamint a Szlovákiába való beutazás feltételeiről található kisebbségi nyelvű tájékoztatás. A többi közzétett dokumentumnak csak a címe olvasható kisebbségi nyelven, szövegük kizárólag szlovák, esetlegesen szlovák és angol nyelven érhető el (vö. W1). A kisebbségi kormánybiztosi hivatal honlapján a koronavírus-járványra vonatkozó információk nyelvét illetően csupán a címek alapján tudtunk tájékozódni, szövegük a dolgozat keletkezésének idején nem volt elérhető. A tanulmányozott weboldalon (W2) tizennégy magyar, három roma, három ruszin, három ukrán és két német nyelvű cím található (Misad 2021: 52–53).

2. Mutatvány a Dunaszerdahelyi Kórház és Rendelőintézet nyelvhasználatából

Az egészségügyi intézmény külső és belső területén folytatott vizsgálódás 2021 novembere és 2022 márciusa között zajlott. Egyik célja a járvánnyal kapcsolatos kültéri és beltéri feliratok nyelvének vizsgálata volt; másik célja annak feltérképezése, hogyan vélekednek a kétnyelvű környezetben élő adatközlők az intézményben kihelyezett feliratok nyelvéről.

2.1. A feliratok nyelve

A kórház külső és belső területén vizsgált, típusukat tekintve tájékoztató és figyelmeztető feliratok több mint a fele (53%) szlovák egynyelvű, a többi (47%) szlovák–magyar kétnyelvű. A kétnyelvű feliratok esetében a szlovák és a magyar szöveg jellemzően ugyanabban a térben jelenik meg, elrendezésüket tekintve

előbb a szlovák, majd a magyar nyelvű szöveg következik. A magyar nyelvű szöveg egyszer a szlovák mellett, másszor alatta jelenik meg; s előfordul, hogy a magyar szövegrész kisebb méretű és eltérő típusú betűkkel szerepel a feliraton, mint a szlovák. Jellemző sajátosság továbbá, hogy a magyar ún. fordított szöveg, mely általában kevesebb információt tartalmaz, mint a szlovák. A kórház kül- és belterületén elhelyezett, piktogramokkal ellátott tájékoztató feliratok két kivétellel egynyelvű szlovák feliratok. A rendelők ajtaján található egynyelvű szlovák, illetve kétnyelvű szlovák–magyar feliratok aránya kiegyenlített, a rendelők előtt elhelyezett székeken azonban kizárólag egynyelvű szlovák matricák figyelmeztetnek a kijelölt ülémód betartására.

1. ábra. Beltéri felirat (fotó: Varga Nóra)

2.2. Az adatközlők véleménye a járványkommunikáció nyelvéről

Az elektronikus kérdőíves vizsgálatban összesen 252 olyan adatközlő vett részt, aki személyes tapasztalat alapján mondott véleményt a vizsgált egészségügyi intézmény feliratainak nyelvéről. A válaszadók 86%-a nő, 14%-a férfi volt, legtöbben az 51–60 év közötti korosztályba tartoznak. A feliratok nyelvét illetően az adatközlők 50%-a úgy emlékszik, hogy jellemzően kétnyelvű magyar–

szlovákok, 48%-a szerint egy nyelvű szlovákok, 2%-a pedig többnyire magyar nyelvűnek véli őket. A válaszadók 93%-a szerint fontos, hogy a koronavírussal kapcsolatos információk két nyelvűek legyenek: egy részük a szlovákul kevésbé jól beszélő idősek és iskoláskorúak szempontjából tartja ezt lényeginek; más részük pedig úgy vélekedik, hogy két nyelvű környezetben a feliratoknak is két nyelvűnek kell lenniük. Arra a kérdésre, hogy a két nyelvű feliratban melyik nyelvű szöveget részesítik előnyben, az adatközlők 45%-a úgy válaszolt, hogy megszokásból, kíváncsiságból (ugyanazt az információt tartalmazza-e mindkét szöveg), unalomból (sokat kell várni, míg bejut az orvoshoz) mindkét nyelvű szöveget elolvassa. A megkérdezettek 33%-a kizárólag a szlovák nyelvű szöveg alapján tájékozódik, mert az egyszerűbben van megfogalmazva, ugyanakkor részletesebb tájékoztatást nyújt; míg a magyar szöveg gyakran nehezen értelmezhető, bonyolult a megfogalmazása, érezhető rajta, hogy szlovákból fordították. A válaszadók 22%-a biztosabb anyanyelvi ismereteire hivatkozva csak a magyar nyelvű szöveget olvassa el (Varga 2022).

Összegzés

A vizsgálat alaptanulmányaként megállapíthatjuk, hogy a dunaszerdahelyi kórház külső és belső feliratai hasonló arányban egy nyelvű szlovák, illetve két nyelvű szlovák–magyar nyelvűek; valamint, hogy az adatközlők fontosnak tartják, hogy két nyelvű környezetben az egészséggel kapcsolatos tájékoztató, figyelmeztető feliratok is két nyelvűek legyenek.

Felhasznált szakirodalom

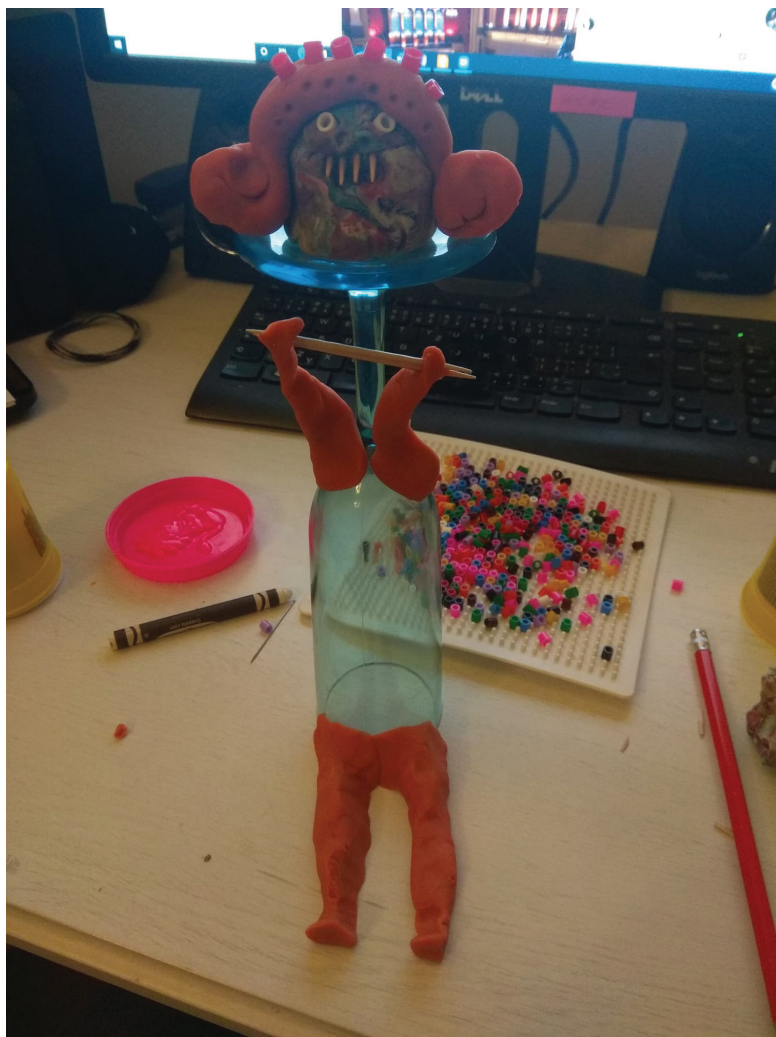
- Backhaus, Peter 2006. Multilingualism in Tokyo. A look into the linguistic landscape. *International Journal of Multilingualism*. Vol. 3. No. 1. 52–66.
- Ben-Rafael, Eliezer et al. 2006. Linguistic landscape as symbolic construction of the public space. The case of Israel. In Gorter, Durk (ed.): *Linguistic landscape. A new approach to multilingualism*. UK: Multilingual Matters Ltd. Clevedon. 7–30.

- Cserniczkó István 2016. A dinamikusan változó nyelvi tájkép: Kárpátalja példája. *Acta Humana. Emberi jogi közlemények*. 3. évf. 3. sz. 91–105.
- Laihonen, Petteri 2012. Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*. 14. évf. 3. sz. 27–49.
- Landry, Rodrigue – Richard Bourhis 1997. Linguistic landscape and ethno-linguistic vitality. *Journal of Language and Social Psychology*. Vol. 16. No. 1. 23–49.
- Misad Katalin 2021. Koronavírus és nyelvhasználat. In Istók Béla – Simon Szabolcs (szerk.): *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19*. Selye János Egyetem Tanárképző Kar. Komárom. 51–63.
- Varga Nóra 2022. *A kétnyelvűség vizsgálata az egészségügyben*. Szakdolgozat. Filozófiai fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava.
- Zákon č. 270/1995 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 15. novembra 1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky.*
<https://zakonypreludi.sk/zz/1995-270> (2022. 05. 15.)

Internetes hivatkozások

W1 = *Covid19*: <https://korona.gov.sk/hu/> (2022. 05. 16.)

W2 = *Koronavírus Szlovákiában*: <https://narodnostnemensiny.gov.sk/covid-19?csrt=18037531509125149243> (2022. 05. 16.)

Koronella hercegnő

A MAGYAR KORONEOLOGIZMUSOK FORDÍTHATÓSÁGA

The Translatability of Hungarian Coroneologisms

The objective of this paper is to analyze – among Italian university students in Hungarian language – the understanding processes of Hungarian coroneologisms coined during the COVID-19 pandemic, to describe the relating difficulties (if any), and to illustrate the possible strategies adopted in their translation from Hungarian into Italian. The coroneologisms included in the experiment are retrieved from the trilingual domain-specific Hungarian/Italian/English dictionary of the COVID-19 pandemic (W1) created with Lexonomy and they are analyzed also from the word formation point of view.

Keywords: coroneologisms, Hungarian language, Italian language, language learning and teaching, word formation, translation strategies.

A koronavírus-járvány ihlette neologizmusokat a nemzetközi szakirodalom több esetben *koroneologizmusokként* (*coroneologism*) tartja számon [lásd többek között Шукунда (Shukunda) 2020, online megjelenés: 2020. április 20. vagy Roig-Marín 2020, online megjelenés: 2020. augusztus 3., Cambridge University Press. Shukunda használja az angol terminus orosz megfelelőjét (*коронеологизм*) is, a tanulmányban többes számú genitívus végződéssel: *коронеологизмов*]. Az említett két tanulmány megjelenése előtt a terminus azonban már előfordult online újságcikkekben is, pl. az *Economic Times* “Coroneologisms are going viral” c. cikkében (2020. 04. 09., W2). A magyar szakirodalomban először Veszelszki Ágnes használja az angol *coroneologism* magyar

¹ Nápolyi L'Orientale Tudományegyetem Irodalmi, Nyelvészeti és Összehasonlító Tanulmányok Intézet, jpapp@unior.it

megfelelőjét, a *koroneologizmus* elnevezést (2020: 9). A virolingvisztika, „a *vírusnyelvet* vizsgáló nyelvészeti diszciplína” körülhatárolása során Istók Béla és Lőrincz Gábor kiemelik, hogy a *koroneologizmus* terminus „nemcsak a lexémák tartalmára mutat rá, hanem az esetükben alkalmazott, népszerű szóalkotási típusra, a portmanteau-ra (*korona + neologizmus*) is” [„the term ‘coroneologism’ points not only to the content of the lexemes but also to a popular type of word formation applied in their case, the portmanteau (*corona + neologism*)”]. Ehhez képest javasolnak egy alternatívát a vírusnyelv neologizmusainak tárgyalására, és bevezetik a *virologizmus* (görög *vírus + logos*) terminust, „amely rövidebb, mint a fent említett ‘koroneologizmus’: előnye, hogy használatban maradhat a vírusnyelv azon lexémáinak a jelölésére, amelyek elvesztették neologikus jellegüket (amit újszerűnek szokás tartani)” [„which is shorter than the above mentioned ‘coroneologism’: its advantage is that it can possibly stay in use to denote lexemes of the virus language that have lost their neological character (which is being perceived to be novel)”] (2021: 93, 97).

A *koroneologizmus* terminust jelen dolgozatban én tág értelemben használok, mindazokra a lexikális innovációkra, melyek a koronavírus-járvány következtében alakultak ki.

A neologizmus fogalmának meghatározása nem egyszerű feladat (Minya 2003: 13), a vonatkozó nemzetközi és magyar szakirodalomban számos meghatározás és különféle típusú csoportosítás található (a teljesség igénye nélkül lásd Szathmári 1961, Keszler 2000, Minya 2013, Grossmann–Rainer 2004, De Mauro 2006, Fábíán 2009, Ungerer 2007, Minya 2011, Renner–Maniez–Arnaud 2012; Sólyom 2014, 2019). Magyar vonatkozásban általában Szathmári meghatározására szokás utalni (1961: 487): „Neologizmusok azok az új szavak, kifejezések, jelentésárnyalatok, nyelvtani formák, amelyekkel a nyelv, a társadalmi viszonyok és a gondolkodás fejlődésével párhuzamosan, állandóan gazdagodik”. Minya (2011: 15) hozzáfűzi azt is, hogy „[a] neologizmusok kritériumának kell tekinteni a ritka használatot is az újkeletűség mellett”. Az utóbbi években Sólyom (2014: 9) meghatározása kapott széles körű elfogadást: „A neologizmus olyan újszerű szerkezeti felépítésű nyelvi jelenség, melynek egy adott közlő és/vagy egy adott befogadó adott szituációban előzetes (vagy ilyen hiányában előzetesként értelmezett) tapasztalataihoz, ismereteihez és az ezekből fakadó elvárásaihoz viszonyítva újszerű jelentést és/vagy újszerű stílust tulajdonít”.

A magyar neologizmusokat szisztematikusan Minya Károly gyűjti, elemzi (2003, 2007, 2011, 2014, 2019) és csoportosítja hét szempont szerint: 1) a szándékoltság (akarat) szerint; 2) a létrejöttük célja szerint; 3) a gyakoriságuk szerint; 4) a kommunikáció formája szerint; 5) a fogalmi tartalmuk szerint; 6) a létrejöttük módja szerint; 7) a szófajuk szerint. Ezekhez kapcsolódnak 8) a helyesírási neologizmusok. Megállapítható az is, hogy a jelen dolgozatban elemzett koroneologizmusok szükségből, gyakorlati céllal jöttek létre. A létrejöttük módja szerint Minya (2003: 16) a neologizmusok alábbi csoportjait különíti el: 1) szóösszetétellel létrejött neologizmusok; 2) szóképzéssel létrejött neologizmusok; 3) elvonással létrejött neologizmusok; 4) elvonással és képzéssel létrejött neologizmusok; 5) szórövidüléssel létrejött neologizmusok; 6) szórövidüléssel és képzéssel létrejött neologizmusok; 7) mozaikszók; 8) szóösszeszerántással és kontaminációval létrejött neologizmusok; 9) szándékos szóferdítéssel létrejött neologizmusok; 10) szószerkezetek; 11) jelentésbővülés (2011: 27–41).

Az új szavak és kifejezések fordítása során alkalmazott stratégiák eltérőek lehetnek a forrásszó vagy kifejezés függvényében. Jelen dolgozatban Zachar (2013) munkájára hivatkozom, aki hét fordítási stratégiát különböztet meg: (1) célnyelvi neologizmus használata; (2) ekvivalens, de nem neologizmusnak minősülő célnyelvi kifejezés használata; (3) magyarázó fordítás; (4) körülírás; (5) általánosítás; (6) honosítás és (7) kihagyás.

A Lexonomy.eu felületén elérhető, háromnyelvű, szakterület-specifikus magyar-olasz-angol nyelvű Covid 19-szótárban (W1) megtalálható címszavak elemzése megerősíti, hogy a koronavírussal kapcsolatos magyar szavak és kifejezések leggyakoribb szóalkotási módja a szóösszetétel. Kb. 2700 címszó sorolható ebbe a kategóriába. Az összetett szavak további képzése sem ritka, az említett szótárban erre több mint 145 példa található. Ez azt jelenti, hogy a szótárba bejegyzett, a világjárvánnyal kapcsolatos kifejezések kb. 68%-át érinti a szóösszetétel. Ezeknek a kombinációknak a leggyakoribb alkotóelemei – betűrendben – a következők: *adenovírus, antigén, beteg, Covid, fertőtlenít, fertőzés, járvány, kampány, karantén, korona*, valamint *koronavírus, maszk, olt, oltás, oltóanyag, vakcina*, valamint *vírus*.

A további szóalkotási módok közül az alábbiak fordulnak elő: (i) szóképzés (mintegy 180 szócikk képzéssel jött létre, pl. *koronátlan, koronáz, karanténe-*

zett, *könyöközik*); (ii) több mint 30 szócikk igekötős ige; (iii) igekötős igék további képzésével jött létre mintegy 80 szócikk (leggyakrabban az *olt* és a *fertőz* igékhez járulnak igekötők, pl. *átoltottság, felülfertőzöttség* stb.); (iv) jelentésbővülés és (v) szóösszerántás (kb. 30 esetben, pl. *kovidők*).

A kísérlethez 20 koroneologizmus (*elgyőrfipalisodott; fotelvirologus; karantárs; karantea; karantéboly; karantorna; kenyérszűz; koronababa; koronaválások; koronás; koronátlan; koronka; maszknemviselő; maszkos; maszkosan; maszktalan; maszktalanság; megkoronáz; megkoronázódik; nyunyóka*) került kiválasztásra és 2022 májusában a Nápolyi L’Orientale Tudományegyetemen magyarul tanuló hallgatók azt a feladatot kapták, hogy fordítsák le ezeket olasz nyelvre. Ezt követően egy konstruktív eszmecsere került sor, melynek során beszámoltak a fordítási folyamat során felmerülő nehézségekről, és megosztották egymással is a javasolt fordítási megoldásokat. A hallgatók elmondhatták, hogy mit értenek meg és mit nem az új szavak jelentéséből, majd lehetőségük volt alaposabban áttekinteni a koroneologizmusok denotatív és konnotatív jelentéseit és az alkalmazott stratégiák típusait.

A dolgozat nemcsak szűken vett nyelvészeti, hanem nyelvoktatási és nyelv-tanulási szempontból is részletesen ismerteti a vizsgálatok eredményeit. Az oktatás során a magyar nyelvet tanuló hallgatók általában a magyar nyelvű, online sajtóból gyűjtött hiteles szövegeken is dolgoznak, így rendszeresen előfordul, hogy találkoznak neologizmusokkal is, és azokat eredeti kontextusukban ismerik meg. Az új szavak és kifejezések elemzése, megértése és olaszra fordítása révén a hallgatóknak lehetőségük nyílik részletesebben megismerni a különféle szóalkotási módokat és azok produktivitását és gyakoriságát, valamint megérteni a magyar nyelv újabb jelenségeit.

Felhasznált szakirodalom

De Mauro, Tullio 2006. Dove nascono i neologismi. In Giovanni Adamo – Valeria Della Valle (eds.): *Che fine fanno i neologismi? A cento anni dalla pubblicazione del Dizionario moderno di Alfredo Panzini*. Lessico intellettuale europeo. Vol. 101. Olschki. Firenze. 23–31.

- Fábián Zsuzsanna 2009. Neologizmusok és szótárak. In Bárdosi Vilmos (szerk.): *Quo vadis philologia temporum nostrorum? Korunk civilizációjának nyelvi képe*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 105–120.
- Grossmann, Maria – Rainer, Franz 2004. *La formazione delle parole in italiano*. De Gruyter. Max Niemeyer Verlag. Tübingen.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor 2021. Virology: Introduction to the Study of the Coronavirus Language. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. Vol. 13. No. 2. 93–111. <https://doi.org/10.2478/ausp-2021-0015>
- Keszler Borbála 2000. A szóképzés. In Uő. (szerk.): *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 307–323.
- Minya Károly 2003. *Mai magyar nyelvújítás – szókészletünk módosulása a neologizmusok tükrében a rendszerváltozástól az ezredfordulóig*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Minya Károly 2007. *Új szavak I. Nyelvünk 1250 szava értelmezésekkel és példamondatokkal*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Minya Károly 2011. *Változó szókincsünk – A neologizmusok több szempontú vizsgálata*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Minya Károly 2014. *Új szavak II. Nyelvünk 800 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Minya Károly 2019. *Új szavak III. Nyelvünk 850 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Renner, Vincent – Maniez, François – Arnaud, Pierre J. L. 2012. *Cross-disciplinary perspectives on lexical blending*. De Gruyter Mouton. Berlin.
- Roig-Marín, Amanda 2020. *English-based coroneologisms. A short survey of our Covid-19-related vocabulary*. *English Today*. Vol. 37. No. 4. 193–195. <https://doi.org/10.1017/S0266078420000255>
- Sólyom Réka 2014. *A mai magyar neologizmusok szemantikája*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Sólyom Réka 2019. *Mai magyar neologizmusok a nyelvi változás folyamatában: elemzési lehetőségek*. *Magyar Nyelv*. 115. évf. 1. sz. 21–35. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2019.1.21>
- Szathmáry István 1961. *A magyar stilisztika útja*. Gondolat Könyvkiadó. Budapest.

- Ungerer, Friedrich 2007. Word-formation. In Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Hubert (eds.): *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford University Press. Oxford. 650–675.
- Veszelszki Ágnes 2020. *Karanténszótár. Virális tartalom*. Inter–IKU. Budapest.
- Zachar Viktor 2013. Fordítási stratégiák a neologizmusokkal kapcsolatban. In Bárdosi Vilmos (szerk.): *Reáliák a lexikológiától a frazeológiáig*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 141–151.
- Шукунда Сергей Захарьевич (Shukunda Sergey Zakharyevich) 2020. «Ковидолы» против «ковидиотов»: английские неологизмы, порождённые коронавирусом (“Covidols” versus “covidiot’s”: English neologisms generated by the coronavirus). Филологический аспект (*Philological Aspect*). Vol. 60. No. 4. 119–124. <https://scipress.ru/philology/articles/kovidoly-protiv-kovidiotov-anglijskie-neologizmy-porozhdyonnye-koronavirusom.html>

Internetes források

W1 = <https://www.lexonomy.eu/p8mwpck/> (2022. 06. 25.).

W2 = *Coroneologisms are going viral*: <https://economictimes.indiatimes.com/blogs/et-editorials/coroneologisms-are-going-viral/> (2022. 06. 25.).

Reggeli koronavírussal

A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY NYELVI HATÁSAI A DETERMINOLOGIZÁCIÓ FOLYAMATÁNAK KONTRASZTÍV KORPUSZALAPÚ VIZSGÁLATAIRÓL

*The linguistic impact of the coronavirus pandemic
On contrastive corpus-based studies of the determinologization process*

The paper deals with research projects presenting the determinologization process of medical terms previously used only by a narrow circle of specialists and appeared in the media since the first outbreak of the COVID-19 pandemic. The corpus-based research projects were carried out both on the Covid corpus and Transylvanian news corpus created in scientific collaboration with the Department of Languages for Specific Purposes of Semmelweis University and the Department of Digital Humanities of Eötvös Loránd University (ELTE.DH) in Hungarian, as well as on Timestamped JSI web corpus 2014-2021 Russian in the Russian language. The study focuses on the emergence, adaptation and fixation of form of the terms, which were mostly created by loan translation in both languages.

Keywords: virolynguistics, neologisms, medical terminology, determinologization, corpus-based analysis

Bevezetés

A koronavírus-világjárvány a mindennapi nyelvhasználatban is nyomot hagyott. A korábban szűk körben használt szaknyelvi terminusok a média révén bekerültek a köznyelvbe. A járvány nyelvi hatásaival foglalkozó új nyelvészeti ág is született, a virolingvisztika (Istók–Lőrincz 2020: 83). A nyelvészek érdek-

¹ Semmelweis Egyetem Szaknyelvi Intézet, varga.eva_katalin@semmelweis-univ.hu

lődésének középpontjába a beszélt nyelv és a szleng játékos szóalkotásai, a „koroneologizmusok” (Veszelszki 2020a, 2020b) kerültek, szótárba gyűjtötték az egészségügy és a rendészet új terminusait is (Uricska 2021). Foglalkoztak az új szavak helyesírási (*Covid19* mozaikszó) és nyelvhasználati (*oltakozik*) kérdéseivel, a megváltozott kapcsolattartási szokások nyelvi vonatkozásaival (Ludányi 2020, Domonkosi–Ludányi 2020).

A Semmelweis Egyetem Szaknyelvi Intézetében virolingvisztikai kutatás keretében vizsgáljuk az új orvosi (*infektológiai és epidemiológiai*) terminusok keletkezését és adaptációját, valamint köznyelvbe áramlásának folyamatát, a determinologizációt a magyar és az orosz nyelvben, internetes hírportálok szöveganyagának korpuszalapú elemzésével.

1. Anyag és módszer

A magyar nyelvű anyagon végzett vizsgálatainkat a Semmelweis Egyetem Szaknyelvi Intézete és az ELTE BTK TI Digitális Bölcsészet Tanszéke (ELTE.DH) tudományos együttműködésének keretében az ELTE.DH munkatársai által létrehozott két korpuszon végezzük. Az ELTE.DH Sketch Engine (W1) alkalmazásában található, jelenleg 5 601 407 tokenből álló Covid corpus az Index és a Telex hírportál 2020. január eleje és 2021. május vége közötti „koronavírus” címkével ellátott híreit, valamint a kormányzati portál (NNK) és a Semmelweis Egyetem híryanagait tartalmazza (Indig et al. 2020). A Transylvanian news corpus három erdélyi online hírportál, a Transindex, a Maszol és a Székelyhon 2019. január elejétől 2021. május végéig közölt híreinek a szöveganyagát tartalmazza, 25 888 828 token terjedelemben. Mindkét korpusz alkalmas alkorpuszok kialakítására, kulcsszavak kiemelésére, gyakorisági listák összeállítására és konkordanciák keresésére, így a statisztikai és kontextuális elemzésen kívül a jelentésváltozások mikrodiakrón vizsgálatát is lehetővé tette.

Az orosz internetes portálok szöveganyagának vizsgálatához a Sketch Engine-ben található Timestamped JSI web corpus 2014-2021 Russian (W2) korpuszt használtuk, amely 2014 és 2021 között keletkezett híryanagot tartalmaz. Ez a korpusz rendelkezik adatvizualizációs eszközzel, amely a vizsgált szavak kollokációinak szemléletes megjelenítésével segíti az elemzést.

2. A magyar nyelvű korpuszokon végzett vizsgálatok

Első vizsgálatunkat a Covid-korpusz 2020. január és 2021. január közötti szövegállományából kialakított alkorpuszon végeztük (Varga et al. 2021). A szoftveres vizsgálattal kiemelt kulcsszavak szemléletes képet mutatnak a vizsgált időszakról: *koronavírus, koronavírusos, karantén, fertőzött, vakcina, kijárási, járvány, lélegeztetőgép, gyógyult, világjárvány*. Az új terminusok megalkotásában a tükrjelenségek játszották a főszerepet. Az angol *social distancing* esetében pl. *társadalmi távolságtartás, közösségi távolságtartás, társas távolságtartás, társasági távolságtartás* tükrőrfordítások, a *szociális távolságtartás* hibrid kalk. A másik gyakori terminusalkotási eszköz a jelentésbővülés. A *kontakt* 'ismerős, kapcsolat, kapcsolattartó' jelentésköre epidemiológiai értelemben 'fertőzéshordozó, akivel valaki kapcsolatba kerül' jelentéssel bővült. Vizsgáltuk a kulcsszavak kollokációit is. A *fertőzött* legjellemzőbb szókapcsolatai, a *beazonosított fertőzött* és a *napi új fertőzöttek* száma a korábbi időszakok korpuszaiban nem adatolhatóak.

A Transylvania-korpusz alapján azt vizsgáltuk, hogy az erdélyi magyar regionális orvosi szaknyelv egyes területein milyen hatások érvényesültek leginkább a pandémia alatt: az államnyelvi, a globalizációs vagy az anyaországi nyelvhasználat hatása. Arra is választ kerestünk, hogy vajon az internet és a globalizáció révén közeledett-e az erdélyi orvosi szaknyelv az anyaországihoz (Varga et al. 2021a). Először a 2020. március-áprilisi kulcsszavakat hasonlítottuk össze a Covid-korpusz azonos időszakának adataival. A számos egyezés mellett több, csak az erdélyi anyagban előforduló szót találtunk: *karanténközpont, karanténhelyiség, járványosztály, háttérkórház, vérközpont, kényszervakáció, tévéiskola, járványidőben, tesztgép, szűrőpont*. A konkordanciák tágabb kontextusaiból kiemeltük a román lexikai és tipológiai hatást mutató kifejezéseket (*lakhelyi elkülönítés, távolsági orvosi vizsgálat / konzultáció*). A 2021-es alkorpusz vizsgálata során (Varga et al. 2021b) a helyi ellátórendszer sajátosságaival kapcsolatosan tükrjelenségekben, összetett szavakban és analitikus szószervezetekben jelentkező államnyelvi hatást figyeltünk meg (*oltásközpont, oltási kampány*). Mivel azonban a tükrőrfordítások többnyire angol mintákra vezethetők vissza (Biró–Kovács–Nagy 2021), a román hatás elsősorban az angol kifejezések közvetítésében mutatkozott meg. A járványügyi intézkedésekben megnyilvánuló különbségekről árulkodik az *ezrelék* és az *ezrelékes* szavak gya-

korisága. Romániában ugyanis az anyaországi gyakorlattól eltérően nem a napi új fertőzöttek és az aktív fertőzöttek számát közölték a hírekben, hanem az ezer lakosra jutó fertőzöttekét. A *zóna* (T: 333), *zónás* (T: 359), illetve a *piros* (T: 529), *sárga* (T: 597), *zöld* (T: 757) szavak gyakoriságát az ezrelékes mutató alapján történő zónákba sorolás indokolja. Közvetlen anyaországi hatást csak a magyarországi köznyelvben is frissen elterjedt *oltakozik* ige és szócsaládja esetében tudtuk bizonyítani.

3. Az orosz nyelvű korpuszon végzett vizsgálatok

Az orosz média nyelvében a járvány hatására ugrásszerűen megnövekedett az orvosi terminusok száma. Hétköznapivá váltak az olyan szavak, mint *аппарат ИВЛ / ИВЛ* 'lélegeztetőgép', *пульсоксиметр* 'véroxigénszint- és pulzusmérő', *сатурация* 'véroxigénszint'. Az orosz nyelv koronavírus-járvánnyal kapcsolatos neologizmusai többnyire angolból átvett szókölcsonzések (*локдаун* 'egészségügyi' zárlat', *суперраспространение* 'szuperterjesztő', *санитайзер* 'alkoholos kézfertőtlenítőszer') és tükörfordítások (*самоизоляция* 'otthoni elkülönülés/karantén', *социальное дистанцирование / социальная дистанция* '(társadalmi) távolságtartás') (Varga 2021b). A 2021-es alkorpusz alapján adatvizualizáció segítségével megállapítottuk, hogy a járvány kezdetétől fogva változás tapasztalható a nemzetközi terminológia javára és egyben a vernakuláris terminusok rovására: *вакцина* (325 553), *вакцинация* (207 542) – *прививка* (89 296) 'oltás', *вакцинировать* (42 372) – *прививать/привить* (40 225) 'olt'. Nemcsak a terminusok gyakorisága, hanem kollokációiknak a száma és típusa is jelentősen megnövekedett a média nyelvhasználatában. Míg a 2014-es alkorpuszban a *вакцина* szókapcsolataiban az *от* és a *против* 'ellen' prepozíciókkal a konkrét betegségek neve (pl. *гепатит* 'hepatitisz', *туберкулез* 'tbc', *грипп* 'influenza') szerepelt, a 2021-es alkorpuszban a *вирус* 'vírus', *штамм* 'törzs', *вариант* 'variáns', *мутация* 'mutáció' szavakat találjuk. A koronavírus elleni oltásokra fókuszálnak a főnevekkel (*доза* 'adag', *введение* 'beadás', *эффективность* 'hatásosság') és az igékkel (*защищать* 'véd', *предотвращать* 'megelőz', *подействовать* 'hat', *переноситься* 'tolerál', *зарегистрировать* 'bejegyez', *одобрить* 'jóváhagy', *рекомендовать*

'javasol' alkotott szókapcsolatok is. A melléknevek esetében a betegségnevekből képzetteket felváltják az oltóanyag származási helyére utalók (*российский* 'orosz', *индийский* 'indiai', *китайский* 'kínai') (Varga 2021a).

Összegzés

A vizsgálatok eredményeként megállapíthatjuk, hogy a koronavírus-járvány kezdetétől az általunk vizsgált nyelvekben, illetve nyelvváltozatokban felgyorsultak a terminusalkotási és determinologizálódási folyamatok. Az idegen, jellemzően angol hatás szókölcsonzések és tükrjelenségek formájában nyilvánul meg, amelyek beilleszkedési és rögzülési folyamata a korpuszadatokban nyomon követhető. A főnevek terén gyakoribbakká válnak a nemzetközi terminológia angolból átvett (az erdélyi regionális szaknyelvben román közvetítésű) latinizmusai. Az igék esetében az arányok lassabb átrendeződése figyelhető meg.

A korpuszalapú elemzés és az adatvizualizációs eszközök alkalmazása továbbbi mikrodiachrón vizsgálatok lehetőségét kínálja az orvosi terminológia fejlődésének és egységesülésének, valamint a határon túli regionális szaknyelvek határtalanításának terén. Egy tervezett szlovákiai magyar médiakorpusz létrehozásával lehetségessé válik a határon túli regionális szaknyelvekben zajló folyamatok összehasonlítása.

Felhasznált szakirodalom

Biró, Enikő – Kovács, Gabriella – Nagy, Imola Katalin 2021. Change(s) in Vocabulary(/ies) – Hungarian and Romanian Lexical Phenomena During COVID. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. Vol. 13. No. 3. 62–78. <https://doi.org/10.2478/ausp-2021-0028>

Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020. Társas távolságtartás és nyelvi közeledés. E-mailezési gyakorlatok a koronavírus idején. In Kovács László (szerk.): *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Savaria University Press. Szombathely. 241–260.

- Indig, Balázs – Knap, Árpád – Sárközi-Lindner, Zsófia – Timári Mária – Palkó, Gábor 2020. The ELTE.DH Pilot Corpus. Creating a Handcrafted Gigaword Web Corpus with Metadata. In Barbaresi, Adrien – Bildhauer, Felix – Schafer, Roland – Stemle, Egon (eds.): *Proceedings of the LREC 2020 12th Web as Corpus Workshop (ACL SIGWAC)*. European Language Resources Association (ELRA). Paris. 33–41.
- Istók, Béla – Lőrincz, Gábor 2021. Virolinguistics: Introduction to the Study of the Coronavirus Language. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. Vol. 13. No. 2. 93–111. <https://doi.org/10.2478/ausp-2021-0015>
- Ludányi Zsófia 2021. Oltakozás és pándémia – avagy a virolingvisztika legújabb kérdései. *AMEGA. Asztma és allergia Színes Tájékoztató Magazin*. 28. évf. 1. szám. 43–45.
- Uricska, Erna 2021. *COVIDictionary. Words and phrases related to the global pandemic*. Rejtjel Kiadó. Budapest.
- Varga Éva Katalin – Márton Emese – Indig Balázs – Sárközi-Lindner Zsófia – Palkó Gábor 2021a. A koronavírus-járvány terminológiájának korpuszalapú vizsgálata erdélyi és anyaországi hírportálok alapján. In Máté Réka – Sütő Krisztina (szerk.): *A határ mint konvergáló és divergáló tényező a nyelvben. 21. Élőnyelvi Konferencia. 2021. november 4–5. Absztraktkötet*. Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont. Beregszász. 115–116.
- Varga Éva Katalin – Márton Emese – Indig Balázs – Sárközi-Lindner Zsófia – Palkó Gábor 2021b. Erdélyi és anyaországi orvosi terminológia pándémia idején. In Albert Ágnes – Bóna Judit – Borbás Gabriella Dóra – Brdar-Szabó Rita – Csizér Kata – Deme Andrea – Gósy Mária – Kuna Ágnes – Markó Alexandra – Vladár Zsuzsa (szerk.): *Felelős Nyelvészet. Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. 2021. november 18–19. Absztraktfüzet*. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest. 104.

- Varga Éva Katalin – Zimonyi Ákos – Indig Balázs – Sárközi-Lindner Zsófia – Palkó Gábor 2021. Durva influenza vagy veszélyes világjárvány? A Covid19 terminológiája a médiában. In Bátyi Szilvia – Vigh-Szabó Melinda (szerk.): *Nyelvek, nyelvváltozatok, következmények. XXVIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai. 2021. április 19–20. Absztraktfüzet.* Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar – MANYE. Veszprém. 71–72.
- Varga Éva Katalin 2021a. Детерминологизация медицинских терминов на фоне пандемии. In Рацибурская, Лариса Викторовна (szerk.): *Активные процессы в современном русском языке: национальное и интернациональное.* Флинта. Москва. 11–17.
- Varga, Éva Katalin 2021b. Корпусный анализ неологизмов пандемии COVID-19 в русском языке. In Kaščáková, Eva (szerk.): *FORLANG: Foreign Languages in the Academic Environment.* Technická Univerzita v Košiciach. Košice. 457–463.
- Veszelszki Ágnes 2020a. *Karanténszótár. Virális tartalom.* Inter–IKU. Budapest.
- Veszelszki Ágnes 2020b. KórleNyomat és korleNyomat – új szavakkal kifejezve. *E-nyelv Magazin.* <https://e-nyelvmagazin.hu/2020/04/16/korleNyomat-es-korleNyomat-uj-szavakkal-kifejezve/> (2021. 04. 10.)

Internetes források

W1 = <https://sketchengine.elte-dh.hu> (2021. 04. 01.)

W2 = https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Frus_jsi_newsfeed_virt (2021. 04. 01.)

A lidli csata

BLOG, DIGITÁLIS NAPLÓ, BESZÉLGETŐKÖNYV A JÁRVÁNY HATÁSA A KOMMUNIKÁCIÓS MŰFAJOKRA

Blog, digital diary, chat book

The impact of the pandemic on communication genres

Several people used writing as a therapy while they were forced into the loneliness of their quarantine during the pandemic. As one of the coping strategies, writing a diary is not solely good for the individual, but it can be beneficial for communities as well. Blogging is commonplace on digital platforms, and there is also a diary-like version of it. What is more, there are also practices where the diarists engage their guest diarists in public discourse. But, producing a discussion book edited into a volume while focusing on a single topic – online education – has never been done. The author explores the impact of the pandemic on communication genres.

Keywords: pandemic, genres, blog, digital diary, chat book

1. Blogolok!

Éppen e kézirat leadási határidejének napján, 2022. május 31-én lesz tíz éve, hogy szakmai honlapot indítottam (W1). A digitális felület a portfólió strukturált bemutatásán kívül arra is alkalmat kínált, hogy blogoljak. Eleinte különösnek tűnt az ötlet, de hamar rájöttem: kiváló lehetőség, hogy azokat a szakmai gondolataimat és élményeimet, amelyeket nem mondhatok el senkinek, elmondjam mindenkinek. Kissé bátortalanul vágtam bele a tölem egyébként

¹ Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Magatartástudományi Tanszék, molnar.katalin@uni-nke.hu

egyáltalán nem idegen műfajba, és a nyilvánosság elé léptem tanári műhelytitkaimmal (W2). A blogáradat e sorok írásakor éppen az 500. bejegyzésnél jár. Vagyis látható, hogy a műfaj nagyon is bejött. Átlagosan hetente jelentkeztem valamilyen élménybeszámolóval. Idővel az írások tematikus egységekbe kíváncsoktaz, rovatokat nyitottam. A *Tanári műhelytitkok* címűbe, amelyben a digitális naplók és vendégnaplók is helyet kaptak, eddig 59 írás került.

Talán furcsán hangzik a mondas, de amit nem találtak ki az ókori görögök, az nincs is. A *hypomnema* (W3) görög szó emlékeztetőt, jegyzetet, kommentárt, anekdotikus feljegyzést, vázlatot, másolatot jelent. Vagyis a műfaj már régen megszületett. Tulajdonképpen ennek modern változata a blog, amelynek megjelenése az internethez kötődik. Első generációja, az ún. weblog, 1990-re datálható. Ez az egyes webszerverek látogatóinak adatairól készített kivonatolt áttekintést jelentett. „Ezt a meghatározást Peter Merholz 1997-es »sajátosságokkal rendelkező weboldaltípus« terminusa írta felül, ahol a blog a web (tehát az internet) naplóinak a megjelenésére szolgált – itt a log of the web kifejezés a találó. Magyarországon a blogok 2005-ben kaptak nagy szerepet, amikor a *Golden Blog* nevezetű verseny elindult” (W4).

A blogok stílusban és tartalomban is jellemzően szubjektívek. Újság vagy napló jelleggel egy adott témáról szólnak, naprakészek és viszonylag rendszerek. A bejegyzéseket a szerzők rendszerint hiperlinkekkel látják el, és szabad és nyilvános hozzáférést biztosítanak a tartalmakhoz. Mindezeknél fogva a blog egyfajta archívumként is funkcionál (Bögel 2006).

Tulajdonképpen internetes naplóként foghatjuk föl őket, saját szabályrendszerrel, ami az egyedi kreativitásnak igen nagy teret enged. Írói szabadság és szubjektív értelmezések, a beszélt köznyelv írásbeli használata – mindez jellemzi a műfajt. Sokan megkérdőjelezik a blog mint műfaj vagy mint forma fogalmát (Csalá 2005), csupán egy keretnek, publikálási technikának tekintik, mivel a tartalmat mindenki saját maga alakítja, ezáltal meghatározva és bemutatva az egyén saját blogírási filozófiáját. Magam külön műfajként tartom számon. Szerepe a közösségi média terjedésével megkérdőjelezhetetlen. Véleményközlő, befolyásoló ereje óriási, népszerűsége a mai napig is töretlen.

A legvonzóbb benne számomra éppen ez a kötetlenség, a határtalan nyelvi és tartalmi szabadság volt és maradt is. Írni – különösen szabadon írni – jó. A pszichológia szerint az írás már önmagában terápiás tevékenységnek minősül

(S. Horváth 2007, Foucault 1999, Pennebaker 2005, Borgos 2005). Elsőként a Velencében alkotó reneszánsz Marino Sanudo Diarii naplója ismert 1496-ból (W5). De a világ- és a magyar irodalom naplóíróinak serege is bizonyítja a fenti állítást (Braud 2006, Z. Varga 2020).

Ha irodalmi magasságokba nem emelkedik is, de a hétköznapi emberek naplóírási tevékenysége is gyakori. Van, aki gyerekkorában készíti naplót, vagy kamaszkorában kezdi el, majd abbahagyja. Ám sokan felnőtt korukban is megőrzik szokásukat, és hosszú időn keresztül dokumentálják ilyen módon a velük történeteket – a műfaj sajátosságainak megfelelően természetesen a gondolatok és érzések szubjektív kifejezésének különböző mértékű igényével. Publikálásra többnyire nem szánják művüket. Ebben hozott újdonságot a világháló, ahová egyre többen posztolják ki életük epizódjait, nemcsak szövegesen, de vizuálisan vagy akusztikusan dokumentálva is. A műfaji gazdagság szinte határtalan.

2. Digitális napló és vendégnaplók

A szimpózium témájához közvetlenül kötődő járványidőszak – karanténmagányra ítélve az alkotó embert – sokakban felkeltette vagy felerősítette az írás iránti vágyat. Én az utóbbiak közé tartozom. Addig is létező, fentebb említett blogomban 2020. november 22-től új sorozatot indítottam *Digitális napló* címmel. Ez volt az egyetemünkön is beköszöntő távolléti oktatás első napja, amelyet szorongva vártam. Annál nagyobb volt a megkönnyebbülés, amikor az első élmény után konstatáltam: a dolog nemcsak technikailag, de retorikai és pedagógiai értelemben is „működik”. Lehet jelen idejű online formában is órát tartani, sőt, tanítani! Aggályaim és az újdonság erejével ható pozitív tapasztalataim és élményeim nyilvánosságra kíváncsoztak. Így lett számomra a digitális naplóírás a pandémiás szorongás oldására alkalmas terápia (Molnár–Uricska 2022).

A digitális napló 2021. június 6-ig 25 bejegyzést ért meg. Igazolandó terápiás jellegét, illetve előrevetítve, hogy az írásokban megfogalmazottak másoknak is segítséget jelenthetnek, egy egyetemi kolléga, amikor elolvasta az egyik naplóbejegyzésemet, az alábbiakat írta: „Nagyon szuper énközlő írás az online oktatás Katis tapasztalatairól. De ha hiszed, ha nem, sokunk érzéseinek és gondolatainak hangot adottál. Jó volt olvasni.”

Ezen a reflexión felbuzdulva 2021. január 2-től *Digitális vendégnaplók* címmel elkezdtem meghívni a blogba vendégszerzőket is. Olyan kollégákat, tanítványokat, akikről tudtam, hogy hasonló kihívásként fogták föl az online oktatást. Nem volt nehéz szóra bírni őket, hiszen beszélgetéseinkből pontosan tudtam, hogy a dolog természetéből adódóan nekik is megkönnyebbülést hoz majd gondolataik és érzéseik kiírása. És így is lett. 2021. május 30-ig tőlük is 25 bejegyzést sikerült begyűjtenem. Egyébként maga a tény, hogy blogomban mások írásait megjelentessem, egyáltalán nem volt új. Ezt ugyanis 2019. február 10-től *Vendégoldal* címen már csináltam. A konferencia-előadás napjáig, azaz 2022. április 1-jéig összesen 67 bejegyzés jelent meg ebben a rovatban.

3. Beszélgetőkönyv

Hogy hogyan lett a digitális naplóból és vendégnaplókból beszélgetőkönyv (Molnár K. 2021), az már egyszerű. Már az első vendégnapló-bejegyzés pillanatában megfogalmazódott bennem az ötlet, hogy a bejegyzések kiadnának egy kötetet. Elsősorban a szerzőknek szerettem volna vele örömet szerezni, hogy lássák, milyen sok játszótárs csatlakozott a közös beszélgetéshez, és mi lett abból a sorozatból, amelynek ők csak egy-egy darabját írták. De talán sokakat érdekelhet, hogy a tanárok és a hallgatók hogyan élték át és túl a távolléti oktatás nehéz időszakát. Ha szabad nagy ívű álmokat szőni: a kötet az utókor számára is hasznos lehet, a pandémiáról szóló narratívák gyűjteményeként hiteles kordokumentumként szolgálhat. És nem mellesleg azt is bizonyítja, hogy egy ilyen mozgalom mint csoportos terápia és sikeres megküzdési stratégia, hogyan segít a negatív érzelmi helyzetből pozitívan kijönni. Szükségből erényt, szorongásból reményt – ez lehetne a szlogenje a kezdeményezésnek.

A kötet címe – *Diskurzus a digitális didaktikai diverzitásról* – négy szak kifejezés, és a kezdőbetűikből jött ki a szójáték, ami a 4D címet egy újabb szimbolikus jelentéssel ruházta fel. A pandémia és az online tér új dimenzióba helyezte a tanulást és a tanítást.

A beszélgetőkönyv nem túl gyakori, bár már Magyarországon is évtizedek óta ismert műfaj (Molnár J. 2010). A szó jelentéssűrítő összetétel, vagyis olyan könyvre utal, amelyben beszélgetések olvashatók. Ám ezek nem lejegy-

zett párbeszéddek, amelyek valahol elhangzottak. És nem is interjúkötetről van szó – bár az is izgalmas lenne. Ezek a szövegek inkább monológok. Egy részük saját napló, más részük vendégnapló, amelyek felkérésre születtek, és sokszor kapcsolódnak az előző írásokhoz. Egy harmadik csoportjuk pedig hozzászólás, amelyek egy része spontán, más része szintén megrendelt írás, és kifejezetten a reflexió volt a céljuk. Közöttük szép számmal találhatók a tanár számára oly fontos hallgatói vélemények is.

Ami a legszebb, hogy a szerző- és beszélgetőtársak mind hajlandóak voltak szembenézni hiányzó kompetenciáikkal, és vállalkoztak a közös kalandra, hogy tanuljunk egymástól. És hamar rájöttünk: a kezdeti kesergést együtt könnyebb lehet alkotó energiákká változtatni. Velem együtt hatvankét szerző beszélget a könyvben. Életkoruk 13-tól 65 évesig terjed. Mesterségük címeri: általános iskolás gyerek, egyetemista, mérnök, jogász, rendőr, vám- és pénzügyőr, kutató, tréner, szociológus, újságíró, tanár. Hivatásosok és civilek.

4. Hogyan tovább? Nem digitális napló és vendégnaplók

A 2021/2022-es tanévet szerencsére már jelenléti formában kezdtük el, és visszszakaptuk szeretett tantermeinket. A visszatérés öröme felszabadító volt, de hogy ennyire az lesz, azt nem sejtettem. Egyrészt az első tanítási nap élménye ismét tollhegyre kívánczolt, másrészt meg a könyv kiadásának terve kapcsán annyian kérdezték, folytatom-e a naplóírást, hogy elhatároztam: *Nem digitális napló* címen újabb fejezetet nyitok. 2021. szeptember 7. óta ennek a kéziratnak a lezárásakor a sorozat a 10. részénél tart (W6). És talán az sem meglepő, hogy a mozgalomhoz *Nem digitális vendégnaplók* címmel már 6 nem digitális vendégszerző is csatlakozott (W7). Hogy ezekből az írásokból lesz-e kötet, az még kérdés, de ha rajtam múlik, akkor a válasz sejtető...

Felhasznált szakirodalom

- Borgos Anna 2005. Recenzió Pennebaker, James W. (2005). *Rejtett érzelmeink, valódi önmagunk. Az őszinte beszéd és írás gyógyító ereje* című könyvéről. *Pszichológia*. 26. évf. 4. sz. 365–368.
- Bögel György 2006. *Blogvilág – egy műfaj születése*. HVG Kiadó Zrt. Budapest.
- Csala Bertalan 2005. Van-e olyan műfaj, hogy blog? In Balázs Géza – Bódi Zoltán (szerk.): *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat Kiadó. Budapest. 89–110.
- Braud, Michel 2006. *La forme des jours: pour une poétique du journal personnel*. University of Hawai'i Press. Paris.
- Foucault, Michel 1999. Megírni önmagunkat. In Uő: *Nyelv a végtelenhez. Tanulmányok, előadások, beszélgetések* (szerk. Sutyák Tibor, ford. Kicsák Lóránt). Debrecen. Latin Betűk Alapítvány. 331–343.
- Molnár Judit 2010. Szó-képekben – kép-szavakkal. *Krónika*. https://kronika-online.ro/szempont/konyvespolc_szo_kepekben_kep_szavakkal# (2021. 06. 03.).
- Molnár Katalin 2021. *4D Diskurzus a digitális didaktikai diverzitásról. Beszélgetőkönyv*. Magánkiadás. Dunakeszi.
- Molnár Katalin – Uricska Erna 2021. Tanulás 4D-ben. Diskurzus a digitális didaktikai diverzitásról. In Istók Béla – Simon Szabolcs (szerk.): *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19*. Az SJE TKK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő Variológiai Kutatócsoport X. nemzetközi tudományos szimpóziumának tanulmánykötete. Selye János Egyetem. Komárom. 124–138.
- Pennebaker, James W. 2005. *Rejtett érzelmeink, valódi önmagunk. Az őszinte beszéd és írás gyógyító ereje* (ford. Ehmann Bea). Háttér Kiadó. Budapest.
- S. Horváth Géza 2007. *Irodalom- és művelődéstörténeti alapprogramok*. Pannon Egyetemi Kiadó. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/irodalom/ch03s05.html> (2021. 06. 04.)
- Z. Varga Zoltán 2020. Naplóirodalom és önéletírás-kutatás. In Böhm Gábor – Czeferner Dóra – Fedeles Tamás (szerk.): *Bölcsész Akadémia 4*. Pécsi Tudományegyetem. Pécs. 329–358.

Internetes források

W1 = www.nyelvilektoralas.hu (2022. 04. 23.)

W2 = <http://www.nyelvilektoralas.hu/kellene-meg-valami/> (2022. 04. 03.)

W3 = <https://worldofdictionary.com/dict/latin-english/meaning/hypomnema>
(2022. 04. 23.)

W4 = http://polc.ttk.pte.hu/tamop-4.1.2.b.2-13/1-2013-0014/96/51_a_blog_vajon_mi.html (2022. 04. 23.)

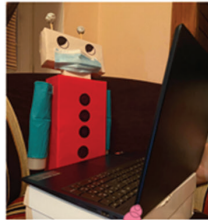
W5 = <https://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/metabook?id=sanudodictionary> (2022. 04. 24.)

W6 = <http://www.nyelvilektoralas.hu/?s=Nem+digit%C3%A1lis+nap-1%C3%B3> (2022. 04. 24.)

W7 = <http://www.nyelvilektoralas.hu/?s=nem+digit%C3%A1lis+-vend%C3%A9gnapl%C3%B3k> (2022. 04. 22.)

Én Robot Joe a Covid-19 időszakában

A szomszéd néni virágot gondom
is moszatban járt Gondoltam
kipróbádom én is!

Ezek az online órák teljesen
kifárasztanak! Vissza a régi
kerékvasgáttba, légyszé!

A házi munka elől nem
meneküsz, covid ide vagy
oda, de meg kell csinálnod!

Robot Joe a Covid alatt

AZ OROSZ NYELV SZÓKINCSENEK VÁLTOZÁSAI A COVID19 HATÁSÁRA

Changes in the vocabulary of the Russian language as a result of COVID 19

The coronavirus epidemic has brought innumerable changes in the vocabulary of the Russian language. Most of the new vocabulary elements were created through composition, skilled words and word twitching. As a result of globalization, the number of words and word combinations formed from the English stem in the Russian language has also increased. The present work provides examples from the material of the Russian coronavirus dictionary.

Keywords: composition, skilled words, word twitching, coronavirus dictionary

Bevezetés

A Covid19-vírus okozta járvány az orosz nyelvben olyan hirtelen változásokat idézett elő, amely az 1917-es forradalom és a Szovjetunió szétesése után végbement „rendszer váltás” óta nem volt. A változás 2020 néhány hónapja alatt az orosz nyelv történetében korábban nem tapasztalt hatalmas mennyiségű új szóképzleti elem létrejöttéhez vezetett.

A Szentpétervári Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete orosz és nemzetközi szerzőgárdája 2021-ben egy tanulmánykötetet (Buceva et al. 2021) és egy koronavírusszótárt adott ki (Valter et al. 2021). A szótár a különböző írott és elektronikus forrásokból származó legfontosabb szókincsbeli elemeket tartalmaz-

¹ Selye János Egyetem Tanárképző Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék (egyetemi docens), jel2ster@gmail.com

za, több mint 3500 címszót és nyelvi kifejezést gazdag nyelvi példával illusztrálva.

Munkámban a szókincsújítás néhány esetét szeretném röviden bemutatni a kovidszótárból vett szómagyarázatok segítségével.

1. Szóalkotási módok

Az orosz nyelvben a hagyományos szókincsalakító tendenciák érvényesülnek a koronavírus-korszakban is: új szavak keletkezése szóösszetétellel, szóképzéssel, mozaikszó-alkotással, kontaminációval, a régi szavak jelentéstartományának bővítése új jelentésekkel, azaz a poliszémia kiterjesztése, valamint a szavak szinonima- és variánsorának bővítése figyelhető meg. Nagyon gyakoriak az angol szókölcsonzések, a tükörfordítások (kalkok) is.

2. Szóösszetétel

Az összetett szavak előtagja legtöbbször angol szó, közöttük gyakoriak a háborús metaforák. Pl. *коронавойна* 'koronaháború', *ковид-битва* 'kovidcsata', *коронафронт* 'koronafront'. A metaforikus összetételek a harci retorikára épülnek. A pandémiakorszak diskurzusában a metaforák a kialakult világ agreszív elemeire, pl. *ковидоапокалипсис* 'koronaapokaliptiszis', *коронаколлапс* 'koronakollapszus', *коронаЧернобыль* 'koronaCsernobil', valamint az egyének katasztrófa érzékelésére is utalnak. Gyakoriak a szinonimák és az antonimák.

2.1. Szinonímia

A kovid- és a korona- előtagok egymás szinonimájaként szerepelnek, így szinonim összetételeket hoznak létre:

- *ковидвраг* ~ *коронаобразный враг* 'kovidellenség ~ korona formájú ellenség';
- *ковидвойска* 'kovid-hadak' ~ *коронаразрушитель* 'koronamegsemmisítő';

– *коронаГитлер* 'korona-Hitler' ~ *COVID-маршал* ~ 'COVID-marsall'.
Az összetételek írásában gyakori az egybeírás mellett a kötőjeles írásmód is.

2.2. Antonímia

A koronavírus idején a korábban ismert világunk szétesett, ennek ábrázolására az alkalmazott kognitív metafora két tartománya között gyakori a szemantikai ellentét:

- *коронамир* 'koronabéke' ↔ *коронахаос* 'koronakáosz';
- *коронавремя* 'koronaidő' ↔ *коронапространство* 'koronatér';
- *коронавера* 'koronahit' ↔ *коронаатеизм* 'koronatagadás'.

3. Szóképzés

A szóképzés a második leggyakoribb mód a neologizmusok létrehozására. Az alább elemzett szavak közül a *карантин* 'karantén' nem új keletű, a korábbi évszázadok nagy járványai, pl. a pestis és a kolerajárvány idejében keletkezett, a járványok elmúltával azonban a szó a szókincs inaktív elemévé vált, majd a kovid járvány bekövetkeztével az új jelenségek leírására aktivizálódott. Nézzünk meg egy elemet a szócsaládból:

A *карантинист* (karantinyiszt) 'izolált, karanténba zárt személy' jelentésű szó az 1830-as kolera idején jelent meg az orosz nyelvben. Ezt követően hosszú időre a szókincs inaktív elemévé vált, majd a kovidjárvány idején újra aktivizálódott. A koronavírus-szótárban a *карантин* alapszóból képzett szavak többsége főnévi szófajú, de melléknveket és igéket is nagy számban alkottak a szóból. Például: *карантинник*¹ (karantýnnyik) fn 'karanténba zárt személy'; *карантинный* (karantýnnij) mn 'a karantén alatti események' jelzője, pl. *карантинная свадьба* (karantýnnaja szvágyba) 'karanténesküvő'; *карантинovatъ* (karantýinovaty) ige 'karanténban tartózkodni'; *карантинование* (karantýinoványije) 'a karantén alatti tartózkodási hely'. Ugyanakkor a karantén szó anti- előtaggal ellátott származékai is nagyon gyakoriak, pl. *антикарантинист* (antikarantýnyiszt) 'karanténellenes személy'.

Az *удалёнка* (udaljonka) 'távollétben végzett munka' szó először a 19. században jelenik meg lexikalizálódott szóképzési elemként az *удаленец* (udalenyec) 'valaki által eltávolított, száműzött személy' jelentésű hímnemű szó nőnemű változataként. A szó később nagyon sokáig nem jelenik meg hivatalos, hírközlő orgánumban. Először kereskedelmi híradásokban bukkan fel 2001-ben a szó a következő jelentésben: 1. 'nagyon távoli objektum, hely' jelentésben (pl. a távoli szibériai vidék). Ezt követően kapcsolódnak a szó jelentéstartományához a 2. 'az információkhoz való távoli hozzáférés' és a 3. 'távolról végzett munka' jelentések. Ez utóbbi jelentést 2003-tól kezdve gyakran használják 'internet segítségével végzett távmunka' jelentésben. De megjelenik és elterjedtté válik a szó 'távolléti oktatás, tanulás' jelentése is.

A *дистанционка* (disztancionka) 'távollét, távolságtartás' legkorábbi előfordulása a 20. század 70-es éveire tehető, ugyanakkor ma sem szerepel az értelmező szótárakban. Először 'távírányítás' jelentésben fordult elő, majd a 90-es években 'távoktatás' jelentésben a *заочное обучение* (zaocsnoje obucsnyije) 'levelező oktatás' jelzős szerkezet szinonimájaként használják az oktatásban. 2020-ban pedig a szónál jóval gyakoribb *удалёнка* (udaljonka) szinonimájaként fordul elő a következő jelentésekben: 1. 'távmunka', 2. 'távolléti oktatás', 3. 'Covid19-járványban karantén alatti önkéntes távolmaradás, elszigetelődés'.

4. Kontamináció

Mint ahogyan a magyar 19. és 21. századi nyelvújítások korában is, az orosz nyelvben is gyakori szóalkotásmód a kontamináció (szóösszerántás), már az orosz peresztrojka idején, de különösen a kovidkorszakban. Nézzünk néhányat a *карантин* (karantin) 'karantén' szótőből képzett szavak közül!

A *карантинка* (karantyinka) *трэф* (*карантин* + *картинка*), a *karantin* és a *kartyinka* szavak összerántásából keletkezett szónak több jelentése van:

1. 'képeslap tréfás szövegekkel' Pl. társkeresés a 14 napos elzártág idejére;
2. gif-ek;
3. kétsoros versikék karanténre vonatkozó tréfás tartalommal.

A *карантинovidение* (karantynovigyenyije) ’karanténvízió’ a (*карантин* + *Евровидение*) *karantén* és *Eurovízió* szavak összerántásával keletkezett. Jelentései: 1. ’karantén alatti online énekverseny’, 2. ’karantén alatti kollektív éneklés, pl. a balkonokon’.

A *карантиноче* (karantyninoke) tréfás (*карантин* + *караоке*) a *karantin* és a *karaoke* szavak összerántásával keletkezett szó jelentése: ’karantén alatti karaoke’.

Összegzés

A koronavírus-járvány az orosz nyelv szókészletében számtalan változást hozott. Új szókészleti elemek jelentek meg, amelyek többsége összetétel, képzett szó, illetve szóösszerántás révén jött létre. A globalizáció hatására megszaporodott az orosz nyelvben is az idegen, főként angol, illetve az angol szótöbblől képzett szó és a szóösszetétel, ahogyan a magyar nyelvben is (bővebben erről Istók–Lőrincz 2020, 2021). A verbális változások mellett vizuális elemek is szép számmal jelentek meg, elsősorban az internetes médiában. Nem kevés a szójátékok, nyelvi játékok száma sem. A mémek ugyanolyan közkedveltek, mint más nyelvekben.

Felhasznált szakirodalom

- Walter, Harry – Вальтер, Хэрри. et al. 2021. *Словарь русского языка коронавирусной эпохи*. Институт лингвистических исследований РАН. Санкт-Петербург.
- Butzeva, Taisiya Nikolayevna – Буцева, Таисия Николаевна et al. 2021. *Русский язык коронавирусной эпохи*. Институт лингвистических исследований РАН. Санкт-Петербург.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor 2020. A virolingvisztika részterületei. In Simon Szabolcs (ed.): *12th International Conference of J. Selye University. Language and Literacy Section*. Conference Proceedings. J. Selye University. Komárno. 83–92. <https://doi.org/10.36007/3761.2020.83>

Istók Béla – Lőrincz Gábor 2021. Virology: Introduction to the Study of the Coronavirus Language. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. Vol. 13. No. 2. 93–111. <https://doi.org/10.2478/ausp-2021-0015>

Hordd a maszkot!

A COVID-PANDÉMIA LEXIKOLÓGIAI HATÁSAI A LAOSZI NYELVRE

Lexicological impacts of the Covid pandemic to the Lao language

The recent study aims to scrutinise and classify the linguistic impacts of the COVID-19 pandemic to the Lao language. Linguistic data were collected from Internet sources and analysed by corpus linguistic methods. Results proved that the COVID-19 pandemic brought about noteworthy lexicological impacts on the Lao language including the increase of the frequency of the usage of certain existing lexical elements; the appearance of new lexemes in the form of lexical borrowings from the English language; the emergence of culturally motivated new compound words; the appearance of paronomasias (pun on words); and the creation of longer explanatory words/syntagms of laconic Covid-related lexemes.

Keywords: COVID-19, lexicology, corpus linguistics, compound words, paronomasias, lacunas

Bevezetés

A Covid-pandémia nyelvi – ezen belül is elsősorban a szókészletre gyakorolt – hatásait világszerte számos tanulmány vizsgálta (Varga 2022, Jefwa 2021, Tian et al 2021, Kovács szerk. 2020, Veszelszki 2020, Sobirova–Mukhammadiyev 2020, Krapivnyk 2020, Lénárt 2020). A szókészletben jelentkező gyors változások egyrészt érinthetik a korábban már használatban lévő lexémák elő-

¹ Moszkvai Sechenov Egyetem Nyelvészeti és Interkulturális Kommunikációs Intézet, istvan.lenart@sechenov.ru

fordulási gyakoriságának növekedését, másrészt új lexémák megjelenését, így a vizsgálatok kiterjedhetnek idegen szavak megjelenésére egy adott nyelvben, illetve szóalkotás útján új szótári szavak megjelenésére is.

Jelen tanulmány a viszonylag kevésbé ismert és kutatott laoszi nyelv esetén veszi górcső alá a pandémia által kiváltott lexikológiai változásokat. Laosz Délkelet-Ázsiában, az Indokínai-félszigeten elhelyezkedő, 7,2 millió fős lakosságú, fejlődő ország. A lakosság 53,2%-a beszéli anyanyelvként a laoszi nyelvet, amely a tai-kadai nyelvcsaládhoz tartozó tonális, izoláló, monoszillabikus nyelv. A Laosszal szomszédos Thaiföld északkeleti részén továbbá mintegy 20 millió nyelvhasználó, az isan nyelv anyanyelvi beszélői kölcsönösen megértik egymást laoszi nyelvrokonaikkal. Az említett két országon kívül nagyobb laoszi beszélőközösségek találhatók az Egyesült Államokban és Franciaországban (mindkét országban kb. 2-300.000 fő).

1. Módszertan

Kutatásunk során a laoszi nyelvben a Covid19-világjárvány nyomán megjelenő új szavak beazonosításának céljával internetes adatgyűjtést végeztünk, majd a nyert adatokat szintaktikai, szemantikai és korpusznyelvészeti vizsgálatnak (Kilgarriff et al. 2014) vetettük alá. A legfőbb adatforrás a laoszi kormányzat Covid-járvány kapcsán kialakított tájékoztató oldala volt (www.covid19gov.la), ahonnan 32.064 tokenből és 18.955 egyedi szóalakból álló nyelvi korpusz került letöltésre, melyet a szerző a SketchEngine online korpusznyelvészeti szoftver segítségével elemzett. Kiegészítő adatforrásként a szerző adatgyűjtést folytatott saját Facebook-oldalán, itt önálló posztban gyűjtött a Covid-járvány kapcsán a laoszi nyelvben újonnan megjelent szavakat, valamint felhasználta a laosziak számára a Facebookon létrehozott EnglishFrezh (W2) angolnyelv-tanulási oldal nyelvi anyagát is.

2. Eredmények, diszkusszió

A korpuszlingvisztikai elemzés során beazonosítottuk a létrehozott szövegtest tíz leggyakrabban használt főnevét, melléknévét és igéjét. Ezek közül az igék szinte mindegyike (10-ből 9) a pandémiával kapcsolatos kifejezés volt: ຄວບຄຸມ 'ellenőrzés alatt tart', ເພື່ອປ້ອງກັນ 'megelőz', ແກ້ໄຂ 'gyógyít', ສັງລວມການກວດວິເຄາະ 'összesíti a teszteredményeket', ໄດ້ກັບຕົວຢ່າງມາກວດວິເຄາະທັງຫມົດ 'begyűjti a mintákat', ເສຍຊີວິດ 'elhuny', ຄົ້ນຫາຜູ້ຕິດເຊື້ອພະຍາດ 'fertőzötteket keres', ນອນຕົວຕາມ 'megfigyel' és ລາຍງານກໍລະນີໃນ 'bejelenti a fertőzést'. A tíz leggyakoribb melléknév fele kapcsolódott szemantikailag a pandémiához: ຢ່າງເຂັ້ມງວດ 'szigorú', ທາງການ 'hivatalos', ຈ້າກັດ 'tiltott', ໂຮງຫມໍທຶກິກກຳນົດໄວ້ 'kijelölt kórház' és ຕິດເຊື້ອ 'fertőzött'. A járvány nyelvezete a legcsekélyebb hatást a főnevek csoportjára tette, itt a második leggyakoribb lexéma a COVID volt, míg a nyolcadik helyen a ຈຳນວນ 'eset-szám' szerepelt.

A teljes korpusz legjellemzőbb szavainak beazonosítására a SketchEngine kulcsszókereső funkcióját használtuk. A keresés során a szoftver a szerző által gyűjtött laoszi Covid-korpuszt összeveti egy általános laoszi nyelvű korpuszszal (az ún. *loTenTen18* korpuszszal). A felülreprezentált elemeket gyakorisági sorrendbe rendezi. A keresés alapján a tíz legjellemzőbb felülreprezentált szó közül a jelentésstanilag a Covid19-járványhoz kapcsolódó lexémák az alábbiak (zárójelben a szavak helyezése): COVID- (1), ເພື່ອປ້ອງກັນ 'megelőz' (4), ກໍລະນີ 'eset' (5), ຕິດເຊື້ອ 'fertőzött' (6), ຈຸດຜ່ານດ່ານ 'ellenőrző pont' (8), ຢ່າງເຂັ້ມງວດ 'szigorú' (10).

A laoszi nyelvben a Covid-járvány hatására megjelent új szavak között számos főbb csoportot különítettünk el kutatásunk során. Ezek közt elsőként említjük az angol nyelv hatását: a laoszi nyelv számos esetben az angol idegen szót laoszi transzkripcióval (ໄວຣັດ < *virus* 'vírus'; ມາສັກ < *mask* 'maszk') vagy transzkripció nélkül, eredeti, latinbetűs formájában átvette (COVID-, *face shield* 'arcpajzs').

A laoszi helyi környezethez, szabályokhoz, kultúrához kapcsolódó új kifejezések kapcsán további új lexémák megjelenését detektáltuk. Az angol *lockdown* 'lezárás' szó fordítása például több különböző formában (lexikális ekvivalenssel) jelenik meg a laoszi nyelvi anyagban. A lezárt közigazgatási egység jellegétől

függően a laó nyelvi ekvivalens lehet ປົດບ້ານ 'falu/kerület lezárása'; ປົດເມືອງ 'város lezárása'; ປົດເຂດ ຂອງ 'tartomány lezárása'; vagy ປົດປະເທດ 'ország lezárása'. Hasonlóképp, a járvány kitörésekor a fővárosban bevezetett szabályozás szerint három típusú zóna került kialakításra: ຂຸດຂຽວ 'zöld zóna: szabad mozgással'; ຂຸດເຫຼືອງ 'sárga zóna: korlátozott mozgással'; ຂຸດແດງ 'piros zóna: kötelező házi karanténnal'.

A járvány terjedése során megjelenő angol kifejezések többször lakúnaként (ekvivalens nélküli nyelvi elemként) jelentek meg a laoszi nyelvben, így ezeket körülírással ültette át a laoszi nyelvhasználó az anyanyelvére. Az *epidemiology* 'epidemiológia' szó laoszi fordítása ລະບາດວິທະຍາ 'a fertőzés terjedésének tudománya', míg a *swab* 'mintavétel' ຕັບຕົວຢ່າງໂປກວດ alakban jelenik meg ('minta vétele, majd ellenőrzésre menetel'). A *curfew* 'kijárási tilalom' laoszi megfelelője ການປະກາດຫ້າມປະຊາຊົນອອກຈາກເຮືອນ 'arra vonatkozó hirdetmény, hogy az embereknek tilos elhagyni a házukat', míg a *video conference* 'videókonferencia' fordítása ການປະຊຸມທາງໄກ 'találkozás egy távoli úton'.

Végül, egy sajátos nyelvi játék, az ún. paronomázia is megjelent a gyűjtött nyelvi anyagban. A szavak hangzásával, akusztikájával való játék szép példái a ສືບກອກສືບເກົ້ (ejtsd: [szibkok-szibkáo]), illetve a ໂຄໂລນອກໂຄໂລນາ (ejtsd: [kolonok-koloná]) kifejezés. Mindkét eset ikerszóképzésnek tekinthető: az első példa esetén a ສືບກອກ előtag jelentése 'tizenkilenc', az utótag erre rímel, míg a második példa esetén az utótag ໂຄໂລນາ jelentése 'korona(vírus)', az előtag ezzel cseng össze.

Összegzés

Kutatásunk során a pandémia lexikális hatásait vizsgálva megállapítottuk, hogy számos, a laoszi nyelvben széles körben használt szó használati gyakorisága jelentősen megnőtt, és azok jelentésmódosuláson estek át (ລ້າງມື 'kezet mos'; ກໍລະນີ 'eset'; ຈຳກັດບໍລິເວນ 'karantén'). A Covid-járvánnyal kapcsolatban a laoszi nyelvben újonnan megjelenő szavak keletkezése kapcsán pedig arra következtettünk, hogy azok négy fő forrásból táplálkoznak: 1. angol jövevényszavak (*COVID*, *face shield*, *mask*); 2. a helyi környezet, kultúra eltérésén alapuló kifejezések (ປົດບ້ານ 'a falu lezárása'; ຂຸດຂຽວ 'zöld zóna'); 3. paronomáziák,

azaz szójátékok (ສິບກອກສິບເກົ້າ: ejtsd: [szibkok-szibkáó] – szójáték a *tizenkilenc* számnév hangzására alapozva); valamint 4. lakúnák körülírással történő fordítása (ການປະກາດຫ້າມປະຊາຊົນ ອອກຈາກເຮືອນ 'kijárási tilalom', szó szerinti fordításban 'arra vonatkozó hirdetés, hogy az embereknek tilos elhagyni a lakhelyüket'). A jövőben a kutatást lehetőség szerint nagyobb elemszámú korpusszal és longitudinális összevetésben is folytatni kívánjuk.

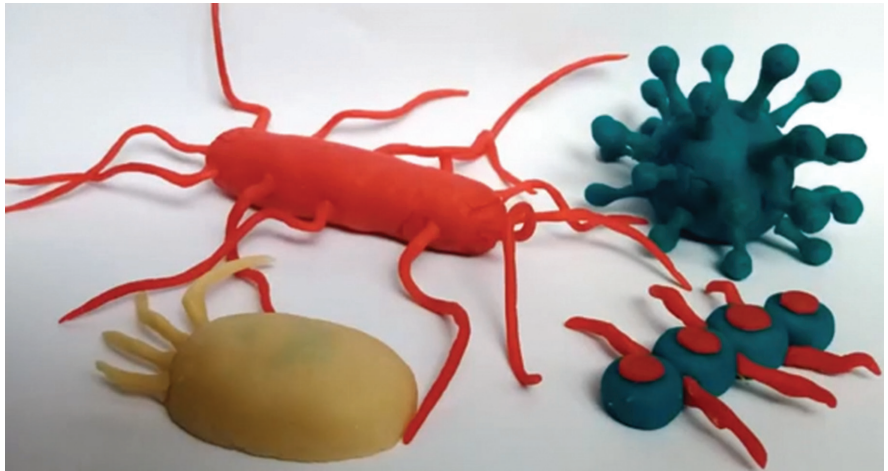
Felhasznált szakirodalom

- Jefwa, Mweri. 2021. Corona Virus Disease (COVID-19) Effects on Language Use. An Analysis of Neologisms. *Linguistics and Literature Studies*. Vol. 9. No. 1. 36–47. <https://doi.org/10.13189/lis.2021.090105>
- Kilgarrieff, Adam – Baisa, Vít – Bušta, Jan – Jakubíček, Milos – Kovář, Vojtech – Michelfeit, Jan – Rychlý, Pavel – Suchomel, Vít 2014. The Sketch Engine: ten years on. *Lexicography*. Vol. 1. No.1. 7–36. <https://doi.org/10.1007/s40607-014-0009-9>
- Kovács László (szerk.) 2020. *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai [Global challenge – local responses. The economic and social context and impacts of the coronavirus (Covid19)]*. Savaria University Press. Szombathely.
- Krapivnyk, Hanna 2020. Vocabulary flexibility and development promoted by COVID-19 pandemic. *Scientific Journal of Uzhgorod University*. Vol. 1. No. 43. 152–158. <https://doi.org/10.24144/2663-6840/2020.1>
- Lénárt István 2020. Karanténykedünk: a karanténdepitől a karanténszexig – avagy hogyan tükröződnek tevékenységeink a koronavírus-járvány idején alkotott szóösszetételekben [From quarantine-depression to quarantine-sex – or how our activities during the coronavirus pandemic are reflected in newly created compound words. In Kovács László (szerk.): *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai [Global challenge – local responses. The economic and social context and impacts of the coronavirus (Covid19)]*. Savaria University Press. Szombathely. 291–302.

- Sobirova Gulzhora Sattorovna – Mukhammadiev Asis Shavkhatovich. 2020. *COVID-19 Vocabulary. Electronic handbook*. Buk LLC. Kazan.
- Tian, Xi – Kim, Youllee – Solomon, Denise Haunani 2021. The Effects of Type of Pronouns and Hope Appeals in Supportive Messages About COVID-19. *Journal of Language and Social Psychology*. Vol. 40. No. 5–6. 589–601. <https://doi.org/10.1177/0261927X211044721>
- Varga, Cristina 2022. Terminologies émergentes et Exploration de Corpus Spécialisé. Le Lexique de la COVID-19 en Roumain. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai-Philologia*. Vol. 67. No. 1. 235–254.
- Veszelszki Ágnes 2020. *Karanténszótár. Virális tartalom [Quarantine Dictionary. Viral Content]*. Inter–IKU. Budapest.

Internetes források

- W1 = <https://www.english-corpora.org/corona> (2021. 06. 02.)
- W2 = <https://www.facebook.com/EnglishFrezh/posts/295335105481606>
(2021. 05. 28.)
- W3 = <https://www.covid19.gov.la> (2021. 06. 01.)
- W4 = www.sketchengine.eu (2021. 06. 01.)

Virusaink 1.

AZ ANGOL VÍRUSNYELV ÉS FELDOLGOZÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI AZ ANGOLÓRÁN

The English coronavirus language and its teaching opportunities in the English classes

During the first phase of the coronavirus pandemic, several initiatives started to document the linguistic changes in Hungarian and in foreign languages. One of the outcomes of this process was an English monolingual epidemic dictionary. The use of the words and phrases in the dictionary requires creative pedagogical methods in the classroom and, in addition to offline solutions, online applications can be well adapted to implement the exercises in the classroom. Unlike the first dictionary, the second part of it covers a period of one and half a year. The sampling period lasted from autumn 2020 to spring 2022. The result of this new glossary is a linguistic imprint of the observed period, summarising the words and phrases that have emerged since the first dictionary was published.

Keywords: coronavirus, new words, virology, English classes, creative pedagogy

Bevezetés

Bár nyilván mindannyian kihagytuk volna a pandémiát, de ha már kutatók vagyunk, ráadásul nyelvészek, akkor nem mehetünk el említés nélkül a kényszer szülte helyzet által kiváltott nyelvi változások mellett. Több kezdeményezés

¹ Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Kommunikációtudomány Doktori Iskola, erna.uricska@stud.uni-corvinus.hu

² Nemzeti Közszoigálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus, barnucz.nora@uni-nke.hu, IKT MasterMinds Kutatócsoport-tag

indult 2020 tavaszán, hogy a magyar és idegen nyelvekben történő nyelvi változásokat dokumentálják (pl. Veszelszki 2020a, 2020b; Istók–Lőrincz 2021, 2022a). Ennek a folyamatnak az egyik „eredményterméke” egy angol egynyelvű járványszótár lett (Uricska 2021, 2022). A szakszótár elméleti háttérhez illeszkedő elméleti modelleket – mint a Patyi-féle egyetemiháromszög-modell (Patyi–Barnucz 2020), a Pavola–Hakkarainen-féle trialogikus modell (2005) vagy a Barnucz–Uricska-féle metakognitív modell (2020) – több helyen bemutatottuk már (Barnucz–Uricska 2020, 2021), így ezeket jelen munkában nem részletezzük. A szótár hasznosíthatóságát három recenzióban is olvashatjuk (Barnucz 2021, 2022a; Csóka 2022). A járványszótár első része szógyűjtési időszakának lezárási időpontja 2020. szeptember 15-e volt, de ahogy már a kötetben is olvasható, „az azóta keletkezett szavak, kifejezések már egy újbóli gyűjtésre ad(hat)nak okot. Ha netán a karantén miatt ismét távoktatásra kényszerülünk, talán idő is lesz az összeállítására” (Uricska 2021: 9). A szótár megjelenésének időpontjában már a második hullám nehézségeivel néztünk szembe, s reméltük, hogy az lesz az utolsó szakasza. Aztán jött a harmadik és negyedik hullám, s már nem is tartottuk számon a hullámok számát, csak néztük a körülöttünk élő embereket, akiket személyesen érintett a járvány. Sokan elvesztették családtagjaikat, munkájukat, szenvedtek veszteséget vagy más módon érintette őket a járvány hatása, így a szótár második részének megjelentetését a koronavírus-járvány hullámainak levonulását követően tervezem megvalósítani (UE).

1. COVIDictionary 2.0 – az új szószedet terve

A második rész az elsőtől eltérően több mint 1 év időtartamát veszi górcső alá. A mintavétel 2020 őszétől 2022 tavaszáig tartott. A tematikus csoportok között megjelentek új nyelvészeti jelenséggel és tudományterülettel kapcsolatos szavak és kifejezések is (Uricska 2023). A feltárt kifejezéseket – jelen esetben még a teljesség igénye nélkül – az alábbi tematikus csoportokba soroljuk:

1. nyelvészet: *virolect* 'virolektus', *virolinguistics* 'virolingvisztika', *virologism* 'virologizmus' stb.
2. variánsok és hullámok elnevezéseivel kapcsolatos kifejezések: *Delta* 'delta', *Gamma* 'gamma', *Omicron* 'omikron' stb.

3. oltóanyagtípusokkal kapcsolatos kifejezések: *Janssen* 'Janssen', *Moderna* 'Moderna' stb.
4. oltakozással kapcsolatos kifejezések: *vaccination bus* 'oltóbusz', *vaccine envy* 'vakcinairigység' stb.
5. társadalmi hatások (makrokörnyezet): *coronacrimes* 'koronavírus-járványhoz kötődő bűncselekmények', *hamsteritis* 'hörcsögösködés' (kb. 'felhalmozási betegség' jelentésben) stb.
6. társadalmi hatások (mikrokörnyezet): *virtual wedding* 'virtuális esküvő', *minimony* (az angol *mini* és *ceremony* szavakból összerántással alkotott szó 'kicsi rendezvény' jelentésben; a kifejezés olyan szűkkörű esküvői szertartásra utal, ahol 10 főben maximalizálták a résztvevők számát) stb.
7. az online tér hangsúlyos térnyerése: *bigonlinepar* 'nagy online party' (az angol *big*, *online* és *party* szavakból összerántással alkotott kifejezés), a *virtual* (virtuális) előtaggal képzett szó szerkezetek.

Az újabb szógyűjtés eredménye az elmúlt másfél év nyelvészeti lenyomata, mely összefoglalja azokat a szavakat, kifejezéseket, amelyek az első szótár megjelenése után felbukkantak.

2. A szótár felhasználása az angolórákon

A szótárban fellelhető szavak és kifejezések alkalmazása kreatív pedagógiai módszereket igényelnek a tanórák során. Ehhez kreatív oktatói online vagy offline módszertani ötletekre van szükség a pedagógiai folyamat tervezés során (a víruszókincs magyarórán való interaktív feldolgozásának lehetőségéről lásd: Istók–Lőrincz 2022b).

Felhasználásuk bemelegítő gyakorlatként akár Activity játék formájában is kellőképpen segítheti a foglalkozás témájára való ráhangolódást. A neologizmusok vagy angol és magyar nyelvű szópárok megtalálása változatos munkaformában, kreatív gyakorlatok formájában is kivitelezhető. E tevékenységek során hatékonyan fejleszhető a hallgatók szókinccstudása. Alkalmazásuk a hallgatók tanórai motivációjához is kellő mértékben hozzájárul. Egyik ilyen kreatív jó gyakorlat lehet, ha a szópárokat megkapják a hallgatók, melyekből neolo-

gizmusokat alkotnak egy verseny keretében. A gyakorlat fordítva is izgalmas kihívást jelenthet a hallgatók számára (Barnucz 2022b).

Az offline megoldások mellett az online alkalmazások is jól illeszthetők a neologizmusokkal végezhető gyakorlatokhoz osztálytermi környezetben és az online térben egyaránt. Így tehát tértől függetlenül a gyakorlati órákon hangsúlyos szerepe lehet a számítógéppel és a mobileszközökkel támogatott (computer- and mobile-assisted language learning) konstruktív pedagógiának (Nahalka 1997) és a digitális oktatásnak egyaránt (pl. Buda 2017, Czékmán 2018). A neologizmusok alkotása vagy feltárása egyrészt a hallgatók kreativitásának, motivációjának, alkotói tevékenységének és önbizalmának támogatását szolgálja. Másrészt a neologizmusokkal végezhető gyakorlatok online keretbe való áthelyezése a hallgatók digitális kompetenciájának fejlesztéséhez is hozzájárul, hiszen a fogalom az információkeresés készségét/képességét is magában hordozza. Például a Quizlet alkalmazásával, amely a lexikai ismeret rögzítéséhez nyújt a leginkább segítséget, lehetőség van például párosítani a neologizmusok kifejezéseit. A Quizlet feladatain túl a neologizmusokat alkotó szópárok-ból izgalmas kvízeket hozhatunk létre például a Kahoot elnevezésű internetes platform segítségével. Ezen gyakorlat didaktikai szerepe egyrészt a motiváció csökkenésekor (fáradás, koncentrációcsökkenés), másrészt a tanóra befejezése-ként is meghatározó lehet. A Kahoot-kvízek mobileszközök (pl. tablet, okos-telefon) és/vagy számítógép segítségével is elérhetők, melyek általában öt-tíz rövid kérdést tartalmaznak. A kvízzjátékok segítik a kifejezések rögzítését, és ezáltal a hallgatók sikerélményhez jutnak (Fegyverneki–Aknai 2017). Végül, de nem utolsósorban, a Quizlet-szókártyák segítségével elsajátított szópárokkal és a hozzájuk tartozó szóösszerántással keletkezett neologizmusokkal izgalmas élő verseny (Quizlet Live) is megvalósítható a hallgatók körében.

Összegzés

A szótár kutatómódszertani megalapozottsága mellett nyelvészeti szempontból is remek tananyagként vagy kiegészítő anyagként szolgálhat az angoltanárképzésben, valamint hiánypótló lehet a rendészeti, illetve az egészségügyi szaknyelvet oktatók és tanulók számára is. Így tehát nemcsak nekünk van hosz-

szú időre muníciónk, de az utókornak is hagyunk tennivalót. Jóllehet a szótár szóanyaga a járványhoz kötődik, a nyelvtanulásban való alkalmazása a jelenléti oktatásban is megmarad.

Felhasznált szakirodalom

- Barnucz Nóra – Uricska Erna 2020. Innovatív nyelvtanulási módszerek és módszertan a rendészeti szaknyelvi képzés vizsgálatában. Előtanulmány egy vizsgálathoz. *Új Pedagógiai Szemle*. 70. évf. 9–10. sz. 53–63.
- Barnucz Nóra 2021. COVIDictionary. Words and phrases related to the global pandemic – Review. *Papers in Art and Humanities*. Vol. 1. No. 2. 43–47.
- Barnucz Nóra – Uricska Erna 2021. Kiterjesztett valóság és közösségi oldalak alkalmazása a nyelvtanításban – különös tekintettel a rendészeti szaknyelvre. *Rendvédelem*. 10. évf. 2. sz. 4–48.
- Barnucz Nóra 2022a. Járványszótár: A világjárványhoz köthető szavak és kifejezések. COVIDictionary. Words and phrases related to the global pandemic. Recenzió. *Belügyi Szemle*. 70. évf. 3. sz. 643–648. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.3.11>
- Barnucz Nóra 2022b. Digitális pedagógia alkalmazásának lehetőségei a rendészeti szaknyelvi órán. *Magyar Rendészet* (megjelenés alatt).
- Buda András 2017. *IKT és oktatás – Együtt vagy egymás mellett?* Belvedere Meridionale. Szeged.
- Csóka Erik 2021. Az első „karantén” angol szótáráról (Uricska Erna 2021). COVIDictionary. Words and phrases related to the global pandemic. Rejtjel Kiadó. Budapest). In Istók Béla – Simon Szabolcs (szerk.): *Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19*. Selye János Egyetem. Komárom. 83–89.
- Czékmán Balázs 2018. Tablet Supported Education in a Hungarian Primary School: results of Students and Teachers. *HERJ Hungarian Educational Research Journal*. Vol. 8. No. 2. 127–130.

- Fegyverneki Gergő – Aknai Dóra Orsolya 2017. *A mobiltanulás ábécéje pedagógusoknak. Módszertani és technikai ötletek a mobilozó tanulóknak*. Neteducatio. Budapest.
- Istók, Béla – Lőrincz, Gábor 2021. Virolinguistics: Introduction to the Study of the Coronavirus Language. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. Vol. 13. No. 2. 93–111. <https://doi.org/10.2478/ausp-2021-0015>
- Istók, Béla – Lőrincz, Gábor – Tóth, Szilárd Tibor 2022a. Semantics of the virolect with particular regard to the Hungarian language. *Vestník ugrovedenia (Bulletin of Ugric Studies)*. Vol. 12. No. 1. 48–56. DOI: 10.30624/2220-4156-2022-12-1-48-56
- Istók Béla – Lőrincz Gábor 2022b. A járványszókinccs feldolgozásának lehetőségei a magyarórán. In Kovács László – Szőke Viktória (szerk.): *Két év új normalitás. A koronavírus-járvány (Covid19) gazdasági és társadalmi hatásai*. Savaria University Press. Szombathely. 207–225.
- Nahalka István 1997. Konstruktív pedagógia – egy új paradigma a láthatáron (III.) *Iskolakultúra*. 3. 22–40.
- Paavola, Sami – Hakkarainen, Kaarlo 2005. The knowledge creation metaphor – an emergent epistemological to learning, *Science and Education*. Vol. 14. No. 6. 535–557. <https://doi.org/10.1007/s11191-004-5157-0>
- Patyi András – Barnucz Nóra (2020). A közszolgálati és rendészeti felsőoktatás néhány időszerű kihívása. *Új Magyar Közigazgatás*. Vol. 13. No. 4. 1–12.
- Uricska, Erna 2021. *COVIDictionary. Words and phrases related to the global pandemic*. Rejtjel Kiadó. Budapest.
- Uricska Erna 2022. COVIDictionary – Virolingviszika és az angol egynyelvű járványszótár. In Fodorné Tóth Krisztina (szerk.): *LLL 4.0 – Hogyan alakítja át a digitalizáció az LLL stratégiákat? „MELLearn – Felsőoktatási Hálózat az Életen át tartó tanulásért” Egyesület – Budapesti Metropolitan Egyetem*. Pécs. 472–479.
- Uricska Erna – Molnár Katalin 2022. Az angol nyelvű járványszótár létrehozása szerzői és szerkesztői szemmel. In Kattein-Pornói Rita – Mrázik Juliana – Pogátsnik Mónika (szerk.): *Tanuló társadalom. Oktatókutatás járvány idején*. HERA Évkönyvek IX. Magyarország: Debreceni Egyetemi Kiadó – Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete. Budapest – Debrecen. 556–563.

- Uricska, Erna 2023. *COVIDictionary 2.0. New words and phrases related to the global pandemic.* (megjelenés alatt)
- Veszelszki Ágnes 2020a. *Karanténszótár. Virális tartalom.* Inter – IKU. Budapest.
- Veszelszki Ágnes 2020b. Kórlenyomat és korlenyomat – új szavakkal kifejezve. *E-Nyelv Magazin.* <https://e-nyelvmagazin.hu/2020/04/16/korlenyomat-es-korlenyomat-uj-szavakkal-kifejezve/> (2022. 08. 31.)
- Veszelszki Ágnes 2022. *Karanténszótár 2. Kor- és kórdokumentum.* Anyanyelvápolók Szövetsége. Budapest.

Virusaink 2.

VÍRUSOS SZÓKÉPEK

Viral figurative language in the COVID-19 communication

This paper shows why the figurative language was so frequent during the first 3 waves of COVID-19 pandemic in news, advertisements and community facility advertisements. Metaphors explained, visualized, convinced, evoked emotions, and sometimes also manipulated public opinion. Usual source domains of metaphors were WAR, CRIMINALITY and DISASTER. Besides verbal metaphors, visual metaphors, metonymys and ironys were also frequently in the corpus, and they had warning or stress-relieving functions.

Keywords: figurative language, coronavirus, news, advertisements, manipulation

Bevezetés

A koronavírus-járvány a nyelvünket számos szóképpel „koronázta meg”. A tanulmány e szóképek működését, a használt fogalmi kereteket, valamint a leggyakoribb kommunikációs stratégiákat mutatja be a Covid19 első három hullámának idejéből származó, saját gyűjtésű, internetes híreket, reklámokat és társadalmi célú hirdetések tartalmazó korpusz elemzésén keresztül.

A vizsgálat előtti egyik hipotézisem az volt, hogy a koronavírus-járvány kommunikációjában kiemelt szerepük lesz a szóképeknek, különösen a metaforának. Ezt a feltevésemet arra alapoztam, hogy a betegségeket régóta szokás metaforákkal leírni, hiszen a metafora kiváló tömörítő és láttató eszköz, ám a beszélő szándéka szerint akár manipulatív hívószó is lehet. Susan Sontag ame-

¹ Szegedi Tudományegyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, Magyar Nyelvészeti Tanszék, schirmanita@gmail.com

rikai esszéista már *A betegség mint metafora* című könyvében (1983) rámutatott arra, hogy a betegségeknel gyakori a háborús retorika. A második hipotézisem az volt, hogy a hirdetésekben a képek hatékonyabb és sűrítettebb kifejezőmódja miatt nem a verbális, hanem a vizuális szóképek fognak dominálni. Végül pedig azt feltételeztem, hogy a vírusos szóképek használata mögött különféle kommunikációs stratégiák rejlenek.

1. A hírek metaforarendszerei

A korpuszba kerülő elemzendő híreket tallózással választottam ki: azokra kattintottam rá, amelyek címe fölkelte a figyelmemet. Az összes vezető magyar hírportálról (index.hu, telex.hu, portfolio.hu, hvg.hu, nepszava.hu, hirnavigátor.hu, penzcentrum.hu, hu.euronews.com, raketa.hu, 24.hu, vg.hu) válogattam, s a teljesebb kép érdekében még a bulvároldalokról (pl. blikk.hu) is szemezgettem. A Covid19-ről szóló híradásokban a JÁRVÁNY = HÁBORÚ fogalmi metafora volt a leggyakoribb, de a BŰNÖZÉS, KATASZTRÓFA, IDEGEN LÉNY forrástartományok is sokszor előfordultak. A HÁBORÚ metafora jellegzetes kifejezései voltak például a következők: *háború, harc, csata, roham, küzdelem, támadás, frontvonal, ellenség, katonáink, emberéletet követel, halálos áldozatot követel, szedi áldozatait, visszavonulót fúj, fegyverszünet*. A BŰNÖZÉS fogalomköréhez tartoztak többek közt az alábbiak: *gyilkos vírus, támadó, láthatatlan betörő, leteperte a vírus, betört a vírus, ölt a kolumbiai variáns*. A vírust KATASZTRÓFA-ként bemutató híradásokban a *katasztrófa* szón kívül a vihar kifejezései (*citokinvihar*), a földrengésnek a szavai (*cunami, epicentrum*), a tűzhez kapcsolódó szavak (*fellobban*), illetve egyéb elemi károk kifejezései (*berobban*) jelentek meg. A koronavírus a megfoghatatlansága, láthatatlansága miatt idegen lényként is jellemezték, ezt a fogalmi keretet mutatták például az *ufóvírus, alien* szavak, s a vírus terjedését leíró *invázió* szó is. A konvencionalizálódott metaforák mellett kreatívabb, egyedi megfeleltetések (pl. KORONAVÍRUS = REPÜLÉS, HULLÁMVASÚT) is adatolhatók voltak a korpuszból, ám ezekhez is negatív konnotáció társult. A hírekben a metaforák a félelemkeltés szolgálatában álltak (részletesen lásd: Schirm 2021).

2. A Covid19 vizuális metaforái

A koronavírushoz kötődő metaforák nagy része azonban nem nyelvi, hanem képi formában jelent meg. A korpusz anyagai közül csak a külföldi reklámok, illetve a társadalmi célú hirdetések használták ki a vizuális szóképek adta lehetőségeket. Ezek kommunikációs stratégiáinak a feltérképezéséhez az Ads of the World portál (W1) mintegy 600 kreatív hirdetését elemeztem.

A vizsgált korpuszra jellemző volt, hogy a koronavírus elleni védekezés egyik eszközét, a maszkot – kihasználva a vizuális metaforában rejlő alaki hasonlóságot – önmagán túlmutató jelentéssel ruházták föl (vö. Constantinovits et al. 2021). Például a HŐS metaforát kiaknázva a plakátokon szuperhősök (Batman, Superman, Wonderwoman) szimbólumait formázó maszkokat jelenítettek meg. A biztonság szimbólumaként pedig számos alkotáson egy ház szerepelt: a társadalmi hirdetéseken maszkból formáztak házat, a reklámcélu plakátokon pedig az eladni kívánt termékekhez kapcsolták valamilyen módon a házat: vagy a csomagolást alakították ház formájúvá, vagy a megjelenő üzenet (mobiltelefonnál például a kijelzőn lévő jelkód) lett ház alakú. Ezekkel a képi metaforákkal a saját termékük népszerűsítése mellett azt az üzenetet sugallták a cégek, hogy otthon maradni a legbiztonságosabb.

A vizuális metaforák másik része magát a Covid19-et jelenítette meg képileg: s ellenségként, támadóként ábrázolta, azaz a JÁRVÁNY = HÁBORÚ, BŰNÖZÉS metaforarendszereket használta. A társadalmi célú hirdetések a félelemkeltés mellett azonban a koronavírusra mint problémára számos megoldást is kínáltak. S mivel ezeket képileg közölték, így hatásosabbak is voltak: a képek ugyanis könnyebben felidézhetőek, tovább maradnak meg az emlékezetben, valamint mélyebb érzelmeket képesek kelteni (vö. Móricz–Téglássy 1999). Megjelent például a JÁTÉK fogalmi kerete, amikor is az ismert 3-szor 3-as amőbajáték képével illusztrálták a vírushelyzetet. A játékban az egyik résztvevő a Covid19 volt, a másik pedig a kezét mosó, illetve maszkot viselő ember, azaz a plakát megszólított célközönsége. S a képről épp a játszma utolsó lépése hiányzott, ami rajtunk múlik. Ez a fajta vizuális megjelenítés már nem a félelemkeltéssel operált, hanem azt hangsúlyozta, hogy a helyzetbe az embereknek is van beleszólásuk.

A metaforák magyarázó erejét is kihasználták a koronavírus-járvány első 3 hullámának társadalmi célú hirdetései: a szociális távolságtartást és a dominóhatást is vizuális metaforákkal szemléltették: például egymástól lángra lobbanó gyufaszálakkal vagy egymást eldöntő dominókkal. Az emberek közti 1,5–2 méteres távolság betartásának szükségességét pedig a különböző márkák (pl. a Volkswagen, a McDonald's, a Coca-Cola, az Audi) is hangsúlyozták a hirdeteikben, mégpedig úgy, hogy a logóikban szereplő betűket, illetve a márkanevek betűit, valamint a szimbólumaik egyes részeit eltávolították egymás közeléből. Az átírt márkajelek kreativitásuk és humorosságuk folytán manipulatív hatással is rendelkeztek.

3. A vizuális szóképek jellegzetes stratégiái: humor és félelemkeltés

A pandémia első három hullámának reklámüzeneteire jellemző volt, hogy a cégek humorral igyekeztek csökkenteni a járványhelyzet okozta feszültséget. A nevetetés, az aha-élmény előidézése hatásos stratégia, ugyanis oldott állapotban a befogadók könnyebben befolyásolhatók, valamint jobban hajlanak az együttműködésre (Sas 2007). E stratégiát használta többek közt a Burger King, amikor előállt a Social Distancing Whopper, azaz 'Társadalmi távolságtartás Whopper' fantázianevű hamburgerével. Az étel elnevezése arra utalt, hogy a hamburger három adag hagymát tartalmaz, vagyis garantáltan távol tartja az elfogyasztóját a többi embertől.

A humor mellett gyakori stratégia volt még a félelemkeltés is: ezt a képi metaforákon kívül más vizuális szóképek (pl. metonímia, irónia) is közvetítették. Egy brazil társadalmi célú hirdetéssorozat például ok-okozati metonímiát használva sokkoló módon figyelmeztetett arra, hogy ha az emberek nem maradnak otthon, akkor kórházba is kerülhetnek, vagy rosszabb esetben akár meg is halhatnak. Az egyik hirdetésükön egy otthoni és egy kórházi ágy szerepelt egymás mellett, a másikon pedig egy koporsó, illetve egy kanapé volt látható, s a felirat mindkettőn a *Hol lenne szívesebben?* provokatív kérdés volt. Az ijesztgetést burkoltabb formában, vizuális irónia segítségével is alkalmazták a társadalmi célú hirdetések. Ezeknek a hatásosságát a megjelenés és a tartalom közti ellentét, s az üzenet újszerű, meghökkentő módon való tálalása adta.

Az egyik hirdetésen például egy COVID nevű parfüm szerepelt, s a *Napokig eltart* szlogen arra hívta fel a figyelmet, hogy a vírus a bőrön napokig meg tud maradni. Ugyanennek a kampánynak egy másik alkotása, a 19 lázpiros fantázianévű rúzzsal és a *Forróvá tesz!* jelmonddal figyelmeztetett arra, hogy a koronavírusnál a magas láz gyakori tünet. A COVID-19 márkanévet viselő sör hirdetésén szereplő *Megosztható 3-mal* szlogen pedig a vírus átlagos terjesztési arányát hivatott újszerű módon, össze nem illő képi és nyelvi tartalommal közvetíteni, míg a *Még a nagymamád is elkaphatja* jelmondat és a Vírus márkájú labda pedig az idősek veszélyeztetettségére hívta fel a figyelmet. E hirdetéseknel a tárgyak és a szlogenek új, a szó szerinti jelentéshez nem illő kontextusba kerüléséből fakad az irónia, így a mondanivaló sokkal hatásosabb és emlékezetesebb. Az irónia egyrészt hozzájárul a félelemkeltéshez, másrészt azonban kissé tompítja is az üzenet riasztó voltát.

Összegzés

A korpusz vizsgálata során beigazolódott, hogy a Covid19 első három hullámában a járványról szóló hírek, reklámok, valamint társadalmi célú hirdetések szóképei közt gyakori volt a metafora. Ennek az lehet az oka, hogy az elvont, nehezebben érthető jelenségeket – mint amilyen a koronavírus-járvány is – a laikusok számára sokkal könnyebb metaforákkal szemléltetni, illetve magyarázni (Kozlova 2021). A metaforák leggyakoribb fogalmi keretei (HÁBORÚ, BŰNÖZÉS, KATASZTRÓFA) azonban amellet, hogy magyarázó erejük által megfoghatóbbá tették a vírushelyzetet, annak a fenyegető voltát is kiemelték, azaz félelmet keltettek. A külföldi reklámokra és társadalmi célú hirdetésekre viszont nem a verbális, hanem a vizuális szóképek voltak jellemzőek: leggyakrabban metaforák fordultak elő, de metonímia és irónia is megjelent a korpusz anyagaiban. A képekkel ugyanis még sűrítettebb, látványosabb és hatásosabb módon tudták közölni a hirdető az üzenetüket. Leggyakrabban a vírus elleni védekezés egyik fő eszközét, a maszkot használták föl: az alaki hasonlóság által különféle tárgyakat tudtak vele felidézni, s ezáltal önmagán túlmutató jelentéssel ruházták fel. A marketingüzenetekben pedig a társadalmi mondanivaló összekapcsolódott a termékek reklámozásával. A vírusos szóképek egyrészt

figyelmeztettek a fennálló veszélyre, másrészt viszont – főként a vizuálisak – humorral, illetve iróniával igyekeztek a járványhelyzet okozta feszültséget csökkenteni (Istók–Lőrincz 2020).

Felhasznált szakirodalom

- Constantinovits Milán – Istók Béla – Ludányi Zsófia – Schirm Anita 2021. *Digitális tartalmak az anyanyelvi nevelésben*. Megjelenés alatt.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor 2020. A virolingvisztika részterületei. In Simon Szabolcs (szerk.): *12th international Conference of J. Selye University: Language and Literacy Section*. Conference Proceedings. J. Selye University. Komárno. 83–92. <https://doi.org/10.36007/3761.2020.83>
- Kozlova, Tetyana 2021. Cognitive Metaphors of Covid-19 Pandemic in Business News. *SHS Web of Conferences 100. IV International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence – 2021*. <https://doi.org/10.1051/shs-conf/202110002004>
- Móricz Éva – Téglássy Tamás 1999. *Kreatív tervezés a reklámban*. Közgazdaságtudományi Egyetem. Budapest.
- Sas István 2007. *Reklám és pszichológia*. Harmadik, javított, bővített kiadás. Kommunikációs Akadémia. Budapest.
- Schirm Anita 2021. A koronavírus-járvány metaforáiról. *Hungarológiai Közlemények*. Vol. 22. No. 2. 98–113. <https://doi.org/10.19090/hk.2021.2.98-113>
- Sontag, Susan 1983. *A betegség mint metafora*. Európa Könyvkiadó. Budapest.

Internetes források

- W1 = *COVID-19 Ads*: <https://www.adsoftheworld.com/collections/covid-19-ads> (2022. 05. 25.)

Virusaink 3.

EGY ÚJ FOLKLÓRMOTÍVUM KELETKEZÉSE ÉS TERJEDÉSE A KÖZÖSSÉGI MÉDIÁBAN A COVID19-JÁRVÁNY ALATT

Meening-layers of visual and narrative components in the folklore of the COVID-19 Pandemic

The paper outlines the discursive process of how the extended social role of the facemask resulted in a complexity of meanings. Originally, it was an object of the health industry, but – during the extension of the COVID-19 pandemic – it became an emblematic material with many semantic layers. As it became used in the everyday life, it became a symbol of the pandemic itself and penetrated folklore. As one of the most common contemporary folklore motives, the facemask was used for example for making a joke about the pandemic. Jokes help us handle the obstacles, and facemask was an obvious tool for creativity and humor. The author started her research at the very beginning of the pandemic (in March 2020) and published her archives and conclusions in an online series on the website of the Research Institute of Ethnology, ELKH. This paper gives an analysis and context of a special topic derived from this archive, with also giving an insight into the folklore of the COVID-19 pandemic.

Keywords: pandemic, social media, communication, folklore, face-mask, motif, internet meme, meanings

¹ Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet, tamas.ildiko@abtk.hu

Bevezetés

A gyakran ismétlődő, gazdag variációs láncon és széles körben terjedő folklór jellegű tartalmak egyik fontos jellemzője, hogy reflektálnak valamire, ami egy adott társadalomban, közösségben kiemelten fontos, és azt közmegegyezésként formában jelenítik meg és adják tovább, például mindenki számára ismert és elérhető sémák felhasználásával. Jelen írás tárgya a teljes társadalmat foglalkoztató járványdiskurzus és annak egyik formuláris eleme, a szájmaszk. Ritka és szerencsés alkalom, amikor a folklór kutatója a kezdetektől figyelemmel kísérheti egy új tematikus csomópont létrejöttét és életútját, variálódását, és lehetősége nyílik a részletes és szinkrón dokumentálásra (Tamás 2021). A Covid19-vírus magyarországi megjelenését követő óvintézkedések egyik hozadéka, hogy a szociális kapcsolatok átmenetileg az online térbe terelődtek, és a járvány köré fonódó központi diskurzusban szinte mindenki részt vett. Ez a – többség számára – korábban soha nem tapasztalt szituáció egy olyan közösségi regisztert jelentett, amelyben egyrészt látványosan kumulálódott a központi tematika, másrészt a médiából eredő és az egyéni kezdeményezésekből származó értelmezések gyorsan megtalálták a közös kifejezésformákat, és együtt alakították a rövid idő alatt esszenciális motívumokká váló „tárgyak” (pl. szájmaszk, védecépipír, kézmosás/fertőtlenítés, távolságtartás) jelentéstartományát.

1. Egy folklórmotívum születése

A Magyar néprajzi lexikon meghatározása szerint a motívum „a folklóralkotások legkisebb tartalmi egysége, amely a hagyományozás során felismerhetően azonos marad” (Voigt 1980: 648).² A vizsgálatom tárgyát képező motívum, a szájmaszk esetében ezt úgy értelmezhetjük, hogy bár formai megvalósulásai nagyon változatosak, az alkotás kontextusában mégis könnyen azonosítható marad, és a jelentésrétegek sokfélesége ellenére is mindig kapcsolódik a Co-

² A *Magyar Néprajz* V. kötetében olvasható szigorúbb meghatározás szerint „a motívum a folklóralkotásokban megtalálható, a hagyományozódás során változatlan formában maradó legkisebb tartalmi elem” (Bihari 1988: 135). Írásomban a tágabb és rugalmasabb, fent idézett definíció szerinti értelmezést használom.

vid19 járványhoz és annak közösségi feldolgozásához. A motívum és a mögötte húzódó, gyakran sokszorosán összetett jelentések direkt és metaforikus kifejezőmódjai egyaránt megfigyelhetők. A formai-stiláris jellemzők tükrözik leginkább a háttérben zajló társadalmi folyamatokat, reakciókat, attitűdöket, és a jelentést is sokszor árnyalják. Ugyanannak a tematikus „alanyinak” a különböző sémában, stílusban és kontextusban történő bemutatása nemcsak újabb és újabb értelmezési keretet hoz létre, a reprezentáció maga hordozza a releváns jelentéseket. Ilyen reprezentációs keretnek tekinthető a mém is. A formuláris keret és a tartalom együttes értelmezésében fontos szerepet kap az időrendiség és a tágabb társadalmi kontextus, amely a szájmaszk mint motívum variálódásával és jelentésrétegződésével jól szemléltethető.

2. A szájmaszk a folklórban

Az orvosi szájmaszk első mémes említései a járvány magyarországi megjelenésének idejére, 2020 márciusára tehetőek. Olyan használati tárgyként került be a közösségimédia-diskurzusba, amely korábban csak bizonyos csoportok (orvosok, kutatók) munkatevékenységéhez kötődött, és (szemben pl. több távol-keleti ország gyakorlatával) nem tartozott a teljes társadalom alapvető, mindennapi eszköztárába. Ebből következően tömeges megjelenése az utcákon és egyéb közösségi terepeken egy meglehetősen szokatlan tapasztalatot jelentett, és magába sűrítette, mintegy metaforikusan megjelenítette magát a Covid19-világjárványt és az azzal járó megpróbáltatásokat. Az új használati tárgyjal kapcsolatos hétköznapi beszélgetések és az interneten egyre inkább a folklór struktúrájában megjelenő említések jól tükrözik az éppen aktuális történéseket és viszonyulásokat a járvány különböző szakaszaiban. A legkorábbi időszakban leginkább a rövid ideig fennálló készlethiány és az ebből következő kreatív („csináld magad”) megoldások árasztották el a közösségi médiát. Mindebben természetesen kifejeződött a helyzet abszurditása is, valamint a valóság tagadása, szürreális ábrázolása, a probléma eltávolítása a viccek és általában a fantázia világába. Ezekben a tartalmakban (1. ábra 1. képe) a szájmaszk eredeti rendeltetése, a járvánnyal szembeni védekezés mint elsődleges funkció van jelen. A későbbi példák esetében azonban már megfigyelhető az egyre komple-

xebb jelentésrétegződés. Az első, az alapjelentésektől (védelem, védekezés, sterilítás stb.) meghatározó leágazása ennek a motívumnak a húsvéti tematikához kötődik. A locsolóversekben szövegelemként, a vizuális alkotásokon pedig díszítőmotívumként jelenik meg a szájmasksz (1. ábra 2–3. képe).

1. ábra. A szájmasksz megjelenése a folklórban

A következő jelentésréteg főként társadalomkritika, politikai konnotációk mentén alakult ki. A maszk mint a hallgatás vagy hallgatásra kényszerítés, a megalkuvás vizuális metaforájaként is értelmezhető, amely teljesen ellentétes a szájmazskhoz kapcsolódó eredeti védő-óvó funkcióval. A mikroorganizmusok átteremtése akadályoztatásának analógiájára jött létre a hang, átvitt értelemben a vélemény átjutásának blokkolása. Részben a politikai jellegű felhasználáshoz kapcsolódik a szájmazsk transzparensként történő megjelenése, és ezzel párhuzamosan a különböző (szakmai, etnikai stb.) identitások ábrázolása. A „valamit eltakar” ezáltal felcserélődött a „valamit megmutat” jelentéstartománnyal. A maszkviselés tehát nemcsak a konformitást vonhatja maga után az eltakart, ezáltal egyediségüket veszített arcok homogén látványával, hanem egy illusztrálható, az önkifejezésre és üzenetközvetítésre alkalmas felület lehetőségét is hordozza. Természetesen a közvetíteni kívánt tartalmak nagyon különbözőek: a politikai megnyilvánulásoktól a divattervezők által megálmodott, elsősorban esztétikai jelentésekig számos példával találkozunk (2. ábra).

2. ábra. A szájmazsk mint az önkifejezés eszköze

Egy motívum kreatív, játékos felhasználásának egyik módja a távoli asszociációk mozgósítása. Az online tartalmak esetében ennek egyik leggyakoribb formája egy-egy ismert művészi alkotás, filmjelenet, mese illusztrációjának vagy közszereplők fotójának a felhasználása. Az asszociációk egy része elsősorban formai, vizuális hasonlóságon alapszik, máskor gondolatin, azaz a motívumhoz kapcsolódó átvitt jelentések hozzák létre a kapcsolatot.

A bemutatott példák sorában vannak a szóbeliségben, írásban, elektronikus csatornákon is terjedő, és kifejezetten az online térben keletkezett, ott előfor-

duló tartalmak. Összességében megállapítható, hogy a technikai újítások következményeként létrejött új kommunikációs csatornákon is jellemző a már meglévő minták aktualizálása. A folklór alkalmazkodó, gyorsan megjelennek benne a mindenkori kortárs környezet és kultúra elemei, ennek egyik módja az új motívumok beépülése a repertoárba. A folklórkötések egyik fontos funkciója, hogy alakítják a közösségi reakciókat, értékrendet, bizonyos témákat „becsatornáznak” a kommunikációba. Egyrészt tovább örökítik a sémákat, tartalmakat, másrészt kreatívan reagálnak a változásra. Az online folklórra is jellemző az új (kortárs) és az ismerős (hagyományozott) elemek frappáns, humoros kombinálása, az ismerős és a szokatlan összekapcsolása. Ez utóbbinak egy közkedvelt módja a mémekben egy-egy régebbi folklórjelenség (pl. vicc, locsolóvers vagy hímes tojás stb.) műfaji, tematikus vagy formai keretként történő alkalmazása, amelyben új, kortárs motívumok és szereplők jelennek meg. Így képződik le és válik részévé a kortárs világ a mindenkori folklórnak, amit ebben az összefoglalásban egy új motívum megjelenésén, elterjedésén és variálódásán keresztül szemléltettem.

Felhasznált szakirodalom

- Bihari Anna 1988. A hiedelemmondák rendszerezésének elvei. A mondai típus fogalma. In Vargyas Lajos (főszerk.): *Magyar Néprajz V. Magyar népköltészet*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 133–137.
- Kriston Vizi József 2006. Újlesztendő, vígságszerző, sms-ben elküldendő. *Agria*. Vol. 42. 379–388. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_HEVE_agria42/?pg=380&clayout=s (2022. 07. 11.)
- Ortutay Gyula 1959. Variáns, invariáns, affinitás. A szájhagyományozás törvényszerűségei. *A Magyar Tudományos Akadémia II. Osztályának Közleményei*. Vol. 9. No. 2. 195–238.
- Tamás Ildikó 2021. Az „első hullám”. A koronavírus folklórja a közösségi médiában a mémek példáján. *Ethnographia*. Vol. 132. No. 1. 67–88.
- Voigt Vilmos 1980. Motívum (szócikk). In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon III*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 648.

Virusaink 4.

NEVETÉS A KORONA IDEJÉN
A KORONAVÍRUS AZ INTERNETES FOLKLÓRBAN
A LAJTÁN INNEN ÉS TÚL

*Laughing in the age of Corona. The Coronavirus in Internet Folklore
from here and beyond the Leitha River*

The Corona pandemic that broke out in early 2020 drastically changed the world as we know it. The fight against the new pathogen and the efforts to take a wide variety of protective measures triggered discussions around the world characterized by a particularly heterogeneous range of topics between fear and conspiracy. Moreover, the epidemic also appeared as a new motif in Internet folklore, including humorous Internet memes. This paper attempts to explain these as text-image combinations in the context of discourse linguistics and to point out some possibilities of their exploration for discourse analysis.

Keywords: coronavirus, discourse analysis, humour, internet folklore, memes

A 2020 elején kitört globális koronavírus-járvány drasztikus mértékben változtatta meg ma ismert világunkat. A láthatatlan kórokozó elleni elkeseredett harc és a különböző óvintézkedések bevezetésére tett próbálkozások világszerte heves vitákat generáltak, melyek alapvetően két extrém pólus, a félelem és az összeesküvés között széles palettát fednek le. Az ún. koronavírus-diskurzus ezért többek között a diskurzusnyelvészet számára is rendkívül sokoldalú kutatási tárgyat jelent.

¹ Selye János Egyetem Tanárképző Kar Német Nyelv és Irodalom Tanszék, meszarosa@ujjs.sk

A diskurzus fogalmát illetően az idevágó szakirodalmon belül több évtizednyi kutatás után sem mutatkozik egységes álláspont. Nagyon leegyszerűsítve a diskurzus egy nyelvi-kulturális kollektíva közösségi kommunikációjában létrejövő diszkusszió egy adott témával kapcsolatban, mely szövegkorpuszok formájában tehető elérhetővé tudományos kutatások számára (Jung 1999: 148). Ennek megfelelően a diskurzusnyelvészet elsősorban ennek elméleti háttérével, a diskurzuselemzés pedig a diskurzusvizsgálatok módszertani és empirikus aspektusaival foglalkozik. Utóbbiak kontextusában kiemelendő a germanisztikai nyelvtudományban immár szinte alapvetőnek számító többrétegű elemzési modell (DIMEAN) (Warnke–Spitzmüller 2009: 3–54). Ez három szintre vonatkozóan (1. intratextuális szint, 2. transztextuális szint, 3. aktorok szintje) kínál átfogó eszköztárat a kutató számára. A digitális technológiák fejlődésével párhuzamosan a diskurzusnyelvészetben belül is egyre erősebben megjelenik az interdiszciplináris perspektíva, ennek megfelelően az érdeklődés fokozatosan kitér a hagyományos szöveg alapú diskurzusokon túl a szöveg-kép-kapcsolatokra, digitális diskurzusokra stb.

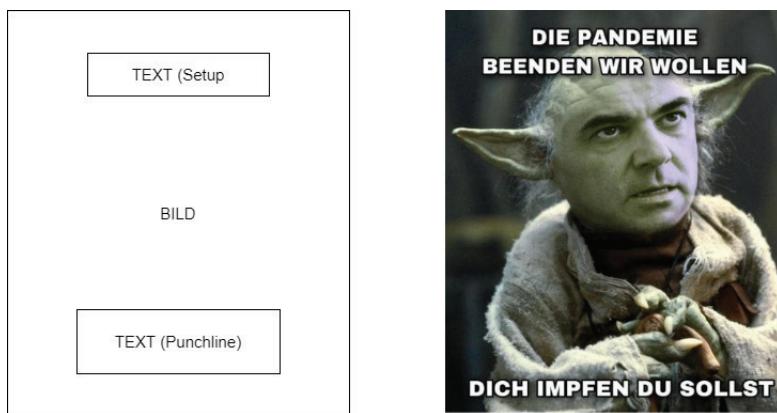
A Web 2.0 egyik lényeges jellemzője, hogy a felhasználók a korábbi passzív tartalomfogyasztókból aktív tartalomgyárosokká váltak (Mészáros 2018: 42). Köszönhető mindez egyrészt a különböző közösségi hálózatoknak, ahol a közzétett tartalmak a kapcsolati hálótól függően viharos gyorsasággal kerülnek megosztásra. Másrészt pedig a rendkívül könnyen elérhető és egyre gyakrabban a felhőben működő eszközöknek, melyek segítségével pár kattintással gyárthatók le különböző audio- és videoanyagok, fotók és más tartalmak.

Ezek közül is kiemelkednek az ún. mémek, melyek a jelen absztrakt tárgyát is képezik.

A mém (ang. meme) szó alapját a görög *mīmēma* (utánzás) képezi. Dawkins (1976) a mémeket olyan kulturális egységekként jelöli meg, melyek imitáció útján kerülnek átadásra. Ebben a folyamatban az emberek replikátorként lépnek fel, ennek során a közvetített tartalmak rendszerint mutálódnak. Konceptiójának előképét a vírusok jelentik, vagyis: a replikáció sikere nagyban függ a fertőzési képességtől, azaz minél könnyebben terjednek a mémek és minél jobban megragadnak az emberek emlékezetében, annál jobb esélyük van a túlélésre. Blackmore (1999) kiemeli, hogy mém mindaz, amit az emberek imitáció útján tanulnak meg, így pl. a nyelv, a szókincs vagy kulturális gyakorlatok

– azaz mindaz, ami egy nyelvi-kulturális kollektíva tudását jelenti. Az imitáció nála egyfajta replikációt jelent, azaz az információk átadását a nyelv használata révén. Ennek megfelelően Dawkinshoz hasonlóan Blackmore is replikátornak tekinti az embereket, akik bizonyos örökölt algoritmusok alapján működnek.

A köznyelvben a mém kifejezés alatt ma elsősorban az interneten terjedő humoros, általában szöveg és kép kombinációján alapuló tartalmakat értjük. Létezésük az online térhez kapcsolódik, és előfeltételük a megfelelő tömeg (azaz a felhasználók mennyisége) és a megfelelő technológia (internet), mely lehetővé teszi a tartalmak gyors terjesztését. Maguk a mémek ugyanakkor nem tekintendők médiumnak, hanem olyan konstrukcióknak, melyek létezése más médiumtól (pl. az internettől) függ (lásd pl. Wiggins–Bowers 2015). Shifman (2015) összegzésében rámutat, hogy elsősorban nem formális szempontok, hanem a hosszú élettartam, a nagyfokú reprodukтивitás és a reprodukciós hűség jellemzik. E tekintetben ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy míg Shifman a mémek változatlan formában történő terjesztését emeli ki lényeges tulajdonságként, az internetes mémek esetében éppen a nagy fokú variabilitás a jellemző. Ezek fényében megkülönböztethetők a vírusszerű, változatlan formában terjesztett mémek (virals), valamint az alapvetően az online térben terjedő szöveggép alapú mémek (image macros). Ennek prototipikus modelljét Osterroth (2015: 31) dolgozta ki (1. ábra).

1. ábra. Egy szöveg-kép alapú mém prototipikus szerkezete (Osterroth 2015)

Egy image macro alapjául többnyire egy általánosan ismert kép szolgál (pl. egy híres festmény, fotó, kivágás egy filmből), melyet a fejlécben és a láblécben egy-egy rövid, alapvetően humoros vagy szatirikus jellegű felirat egészít ki. A fejléc szövege (setup) vezeti be a témát, melynek kontextusában a mém értelmezendő, a lábléc (punchline) pedig egyfajta választ tartalmaz. A bevezető mondat és a válasz a képpel együttesen váltja ki a felhasználóból a kívánt reakciót, egyúttal megnyitja a lehetőséget további variánsok készítésére is (2. ábra).

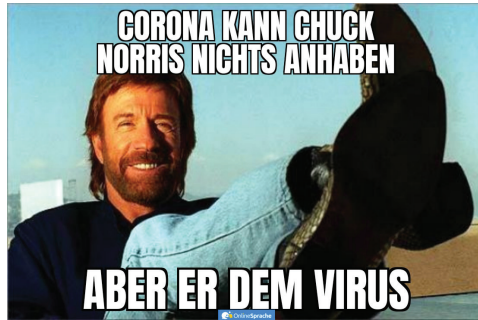

2. ábra. Egy mém három változata

Az itt három változatban megjelenő mém alapjául a Star Wars sorozat egyik szereplője, Yoda mester szolgál, aki kinézete mellett elsősorban korlátozott nyelvi képességeiről ismert a nézők számára. Ezt a jellegzetességet felhasználva jelenik meg mindhárom esetben a fejlécben az üzenet első fele, mely pontosítja a kontextust – ez esetben az a koronavírus elleni küzdelem. A láblécben található szövegek pedig teljessé teszik azt:

- a) *Zu Hause bleiben – KÉP – du musst* (magy.: *Othton maradni – KÉP – Kell neked*)
- b) *Corona noch nicht besiegt ist – KÉP – Die Situation weiter ernst nehmen ihr müsst* (magy.: *Korona legyőzve még nincs – KÉP – Helyzetet továbbra is nektek venni kell komolyan*)
- c) *Die Pandemie beenden wir wollen – KÉP – Dich impfen du sollst* (magy.: *Járványt akarjuk mi befejezni – KÉP – Oltást neked felvenned kell*)

A szöveges üzeneteken túlmenően a variabilitás magában a mém alapjául szolgáló képben is megjelenhet pl. torzítás vagy módosítás formájában. A 2. ábrán látható sorozat harmadik eleménél Yoda mester fejét Alain Berset, a svájci egészségügyi miniszter arcására cserélték, így ez a mém alapvetően a svájci német nyelvű lakosság számára bír releváns jelentéssel.

Chuck Norris maszkot vett fel

Az hiszem kezdetünk pánikolni!

3. ábra. Akitől a vírus is retteg

Az Osterroth által leírt felépítés univerzális jellegű, tehát nyelvtől és országtól függetlenül hasonlóan jelenik meg, ahogy bizonyos – elsősorban popkulturális – motívumok is, pl. az internetes folklórban halhatatlan Chuck Norris figurája (3. ábra). Ugyanígy nyelvtől függetlenül jellemző a nyelvi játékok alkalmazása, pl. betűk felcserélése (4. ábra).

4. ábra. Betűcserén alapuló humoros megoldások

Az itt bemutatott példák is igazolják, hogy a koronavírus variabilitásához hasonlóan a vele kapcsolatos kutatások is rendkívül sokrétűek. A 2020 óta megjelent nagy számú nyelvészeti szakirodalom, többek között járványszótárak, szókinsz- és diskurzuselemzések stb. jelzik, hogy a koronavírus – annak minden negatív hatásától eltekintve – a nyelvtudomány számára izgalmas kutatási tárgyat jelent, és ennek megfelelően újabb és újabb interdiszciplináris, ill. egyre gyakrabban kontrasztív vizsgálatok fókuszában jelenik meg (lásd pl. Mészáros 2021).

Felhasznált szakirodalom

- Blackmore, Susan 1999. *The Meme Machine*. Oxford University Press. Oxford.
- Dawkins, Richard 1976. *The Selfish Gene*. Oxford University Press. Oxford.
- Jung, Matthias – Wengeler, Martin 1999. Wörter – Argumente – Diskurse. Was die Öffentlichkeit bewegt und was die Linguistik dazu sagen kann. In Stickel, Gerhard (Hrsg.): *Sprache – Sprachwissenschaft – Öffentlichkeit*. De Gruyter. Berlin. 143–171.
- Mészáros Attila 2018. A Web 2.0 mint tudásközvetítési környezet a fordításban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*. 13. évf. 2. sz. 42–54.
- Mészáros Attila 2021. Von Musterland bis Massentests. Diskursanalytische Zugänge zur slowakischen Corona-Debatte. *tekst i dyskurs – text und diskurs*. Vol. 15. 231–261.
- Osterroth, Andreas 2015. Das Internet-Meme als Sprache-Bild-Text. *IMAGE. Zeitschrift für interdisziplinäre Bildwissenschaft*. Heft 22. Jg. 11. Nr. 2. 26–46. <https://doi.org/10.25969/mediarep/16478>.
- Shifman, Limor 2014. *Meme. Kunst, Kultur und Politik im digitalen Zeitalter*. Suhrkamp. Frankfurt am Main.
- Warnke, Ingo H. – Spitzmüller, Jürgen 2008. Methoden und Methodologie der Diskurslinguistik. Grundlagen und Verfahren einer Sprachwissenschaft jenseits textueller Grenzen. In Warnke, Ingo H. – Spitzmüller, Jürgen (Hrsg.): *Methoden der Diskurslinguistik. Sprachwissenschaftliche Zugänge zur transtextuellen Ebene*. De Gruyter. Berlin. 3–54.
- Wiggins, Bradley E. – Bowers, G. B. 2015. Memes as genre: A structural analysis of the memescape. *New Media & Society*. Vol. 17. No. 11. 1886–1906. <https://doi.org/10.1177/1461444814535194>

Karanténban

TERMINOLÓGIADINAMIKA ÉS NYELVI KONTAKTUSOK COVID IDEJÉN

Changes in Vocabulary and Terminologization During Covid Times

This paper presents the lexicalization and neologization processes generated by the Covid pandemic, with special attention to the changes which occurred in the Hungarian and Romanian languages. The corpus of the research includes the Covid vocabulary appearing on official (Hungarian and Transylvanian) online governmental sites and on social media sites. It is assumed that the normative language variety presents a large amount of borrowings and calque translations, while the netspeak variety has given rise to more linguistic inventions; and linguistic creativity is less common in the Hungarian language variety in Transylvania, while it presents different language contact phenomena.

Keywords: technoelect, digilect, language variants, language contact

Bevezetés

A koronavírus-járvány nem csupán az életünkben idézett elő egy példa nélküli válságot, hanem a nyelvünkben, szóalkotási habitusainkban is alapos fordulatot okozott. Az elmúlt évben több, az orvosi szakterülethez kapcsolódó új

¹ Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Marosvásárhelyi Kar, Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, biro.eniko@ms.sapientia.ro

² Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Marosvásárhelyi Kar, Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, kovacs_gabriella@ms.sapientia.ro

³ Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Marosvásárhelyi Kar, Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, nimolkat@gmail.com

szó került be a köztudatba és ezáltal a köznyelvi szókincsünkbe, mint valaha. A Covid19-járvány alatt többen is foglalkoztak a szókincsváltozás sajátosságainak elemzésével. Jelen kutatás támaszkodik Veszelszki gyűjteményes munkájára (2020), Ludányi (2020), Domonkosi és Ludányi (2020) kutatásaira, valamint román nyelvterületen Chefneux (2021), Stroia (2021) vizsgálódásaira.

Amikor a terminológia alakulására, terminusok létrejöttére gondolunk, akkor a fogalomból indulunk ki és jutunk el a szóalagig. Azonban a pandémia nem a terminusalkotási nehézségekkel nézett szembe. Hirtelen szükség lett egy olyan szókincsre, melyet a hétköznapok embere hiányolt, nélküle nem tudta volna mélyebben megérteni azokat a jelenségeket, amelyekkel szembesült. Éppen ezért a szakemberek nyelvi arzenáljához fordult segítségért, hogy áttemeljen lexémákat a hétköznapi nyelvhasználatba, illetve megnőtt a tükörfordítások szerepe, amelyek népszerűsítését a sajtó vállalta fel. A kölcsönelemek és tükörfordításokon túl nyelvi kontaktusjelenségekről is beszámolhatunk, ha nem is olyan nagy sűrűséggel.

Kutatásunk a Covid-járvány által generált terminológiai folyamatokat vizsgálja. Az empirikus kutatásunk alapját elektronikus referenciakorpusz képezte három csoportra bontva. Az első csoportot a magyarországi, illetve az erdélyi online médiában (W1, W2) megjelenő sajtóhírek képezték, a 2020. március – 2021. december, illetve a 2022. január – 2022. március periódusban. A második csoportot a hivatalos online (magyarországi és erdélyi), kormányzati oldalakon (W3, RMDSZ tájékoztató oldal: W4) megjelenő, a pandémiára vonatkozó szókincs jelentette. A harmadik csoport a közösségi média oldalain feltűnő Covid-szókincset foglalja magába. Ez utóbbi két, tájékoztató jellegű Facebook-oldal nyelvi vizsgálatát jelenti, az egyik egy erdélyi szakember koronavírus-tájékoztatójának (W5), a másik pedig egy magyarországi orvos Facebook-bejegyzéseinek (W6) elemzése. A terminusok gyűjtése során kézi terminuskivonatolást alkalmaztunk. A terminusok csoportosítása fogalmi hálók mentén történt: betegség megnevezése, kezelések, maszkviselés, oltás stb. fogalmakkal kapcsolatos terminusokat kivonatoltuk. Ezekben a csoportokon belül 30-40 terminust, illetve annak változatait tudtuk elkülöníteni. Feltételeztük, hogy a normatív nyelvváltozat nagymértékben tartalmaz kölcsönelemeket, tükörfordításokat, míg az írott beszélt nyelviség több neologizmust indított útjára. A második hipotézisünk, hogy az erdélyi nyelvváltozat kevesebb nyelvi

leleménnyel él, illetve a román nyelv kontakthatásának köszönhetően eltérő jelenségek is felszínre kerültek.

A Covid szókincsének gyűjtése után a kategorizáció következett, amely során az alábbi fejezetekben tárgyalt kategóriákat különítettük el.

1. Determinologizáció vagy a köznyelviesedés folyamatai a magyar nyelvben

A legszembetűnőbb szókincsbeli változást a köznyelvben minden bizonnyal a szűken értelmezett orvosi szaknyelvi terminusok megjelenése jelenti. Egy részük a latin kifejezések magyaros helyesírásával került át a járványról szóló köznyelvi diskurzusba, mint például: *deléció, humán ACE2 receptor, korona IgM+IgG, reverz transzkripció real-time PCR*. Más részük pedig specifikus, biológiai és genetikai terminusok módosítatlan átvételét jelenti, mint például: *nukleinsav-tisztítás, tüskefehérje, tüskefehérje receptorkötő alegység, T-sejtek, adenovírusok*. Ezek átvétele és használata egyrészt az orvosi/biológiai fogalmak pontos átadását hivatottak szolgálni, másrészt meggyőző erővel hatnak, a megbízható információ közvetítését sugallják. Jellemző, hogy az RMDSZ koronavírus-híroldalán fogalmi magyarázatokkal is találkozunk. A *karantén* járványügyi terminus, amelynek összetett szó szerkezetei további magyarázatot igényeltek. Így találkozunk a *házi karantén* (elkülönítés) vagy *intézményes karantén* kifejezésekkel, amelyeket a járvány hívott életre. Igen érdekes jelenség a terminusok érzelmi töltetének megjelenése. A *nyáji immunitás* szavunk, amely a *herd immunity* tükörfordítása, érezhetően érzelmi töltettel gazdagodott a pandémia szóhasználatában, amely a járvány társadalmi folyamatokat, lélektani hatásokat elindító (vírustagadás, oltásellenesség stb.) szerepének köszönhető.

2. Jelentésmódosulások

Ezek a lexémák sokkal többet elárulnak a járványhelyzet szókincsének változásáról, mint az előbbi csoport szavai, hiszen ezek azok a terminusok és szakki-fejezések, amelyek igazából a szaknyelvi kommunikáció részesei voltak. A pan-

démia legfontosabb alaplexémáira, pl. *járvány, immunitás, oltás, vakcina, vírus*, jellemző, hogy gyakori szóképzés segítségével bővítik a járványra vonatkozó szókészletet, pl. *fertőző(képes), újrafertőződés*; másrészt a szóösszetételek és szókapcsolatok, mint például: *fertőzési gócpont, cseppfertőzés*, jelentős mértékben befolyásolják a jelentést, olyan attribútumokkal ruházva fel a köznyelvben eleve jelenlévő lexémákat, amelyek eddig kizárólag a szaknyelvi diskurzusokban fordulhattak elő.

3. Tükörfordítások

Általános nyelvi jelenség, hogy a magyar nyelvben is megjelentek jövevényszavak, feltűntek transzfer jelenségek, olyan formákban, amelyeket az angol nyelvből vettünk át a pandémiának köszönhetően. Jellemzően együttjárt az angol kifejezésekkel azok fordítása, sok esetben zárójelben közölték a sajtó vagy a közösségi média oldalain a fordítást, magyarázatot is: *flattening the curve* 'laposítsd a görbét', *lockdown* 'lezárás'. A tükörfordítások szókinccsgazdagító szerepe jól ismert. „A tükörfordítás az ismeretlen fogalmat úgy teszi érthetővé a célnyelven, hogy az egyes szóelemek a megnevezés belső szerkezetének változtatása nélkül kerülnek a célnyelvbe” (Fischer 2018: 132). Mint említettük, jellemzőek a tükörszavak is, a köznyelvi példák igen változatosak: *koronaszkeptikus, nyájimmunitás, antigén, antitest, veszélyeztetett csoport, oltási rizikó, közösségi terjedés* stb.

Ugyanakkor a mozaikszavak külön említést érdemelnek, elsősorban a *COVID* szó alakulása, amely az egyetlen igazi neologizmus a pandémia szókinccsében. Elsősorban a helyesírási bizonytalanság jellemzi (*Covid / covid / kovid* változatok egyaránt fellelhetőek), ugyanígy az összetett alakokat (*post-covid / poszt-covid / Poszt-Covidszindróma*), ezek elsősorban a Facebook-oldalakra fordulnak elő. A *covid* neologizmus könnyedén beépült a magyar köznyelvbe, képzett és összetett szóalakos formái, szó szerkezetek egyaránt hamar kialakultak: *enyhe covid, ex-covid-os beoltottak, covid oltás-könyv, covid szélhámosság*.

4. Kontaktusjelenségek

A magyar–román nyelvi kölcsönhatások vizsgálata komoly tudománytörténeti múlttal rendelkezik (lásd Benő 2004; Benő–Péntek 2003; Péntek 2007; Benő–Péntek 2020). A pandémia érdekessége, hogy valós időben lehet tetten érni ezeket a szókincsbeli változásokat. Az látható, hogy minimális hatás érkezik az államnyelv felől az erdélyi nyelvváltozatba, ezek elsősorban betűszókölcsönzésekben érhetőek tetten, hiszen a járványhelyzet olyan tulajdonnévi értékű betűszavakat hozott létre (pl. intézmények nevei), amelyek lefordítására legtöbbször nem került sor a sajtónyelvi és köznyelvi kommunikációban: DSP (*Direcția de Sănătate Publică*, hivatalos fordítása: *Közegészségügyi Igazgatóság*).

A magyarországi normatív nyelvváltozat és az erdélyi nyelvváltozat között minimális eltéréseket figyelhetünk meg, ami a pandémia szókincsét illeti. Amint már említettük, a román nyelvi hatás érzékelhető a szintén betűszóként szereplő *PCR-teszt* előtagjában: a román megnevezés az angol *realtime* szót használja, míg a magyarországi oldalakon *RT* rövidítéssel találkozunk. Az erdélyi nyelvváltozatban ugyanakkor gyakran előfordul a hosszabb változat: *realtime PCR-teszt*. Hiánypótló lexémaként említhetjük az *izoleta* szót, amely a speciális, zárt hordágyra vonatkozik, és az erdélyi nyelvváltozatban, szóbeli közlésben, illetve az online közösségi média oldalain elterjedt. A hivatalos fórumokon *elkülönítő* szerepel, amely azonban nem hordozza az adott fogalom (zárt kapszulaszerű, beteghordozó hordágy) jelentését. A magyarországi normatív nyelvváltozat az *izolációs kapszula* kifejezést próbálta meghonosítani, amely az angol *isolation capsule* tükörfordítása.

A koronavírus-járvány nyelvünkben, a szóalkotási folyamatokban is változást hozott. A korpusz elemzésénél főként a szaknyelvi terminusok megjelenésére figyeltünk a köznyelvi nyelvváltozatban, a determinologizáció folyamataira fókuszálva. Természetesen a jövevényszavak is megjelentek, és jellemzően az angol nyelvből átvett transzferjelenségekkel bővült a szókincs. Ugyanakkor a tükörszavak és a mozaikszavak jelensége is számottevő. Feltételeztük, hogy az erdélyi nyelvváltozat kevesebb nyelvi leleménnyel él, illetve a román nyelv kontakthatásának köszönhetően eltérő jelenségek is felszínre kerültek. A vizsgált korpusz azt jelzi, hogy minimális hatás érkezett az államnyelv felől az erdélyi nyelvváltozatba, ezek elsősorban betűszókölcsönzésekben érhetőek tetten.

Ugyanakkor a magyarországi normatív nyelvváltozat és az erdélyi nyelvváltozat között minimális eltéréseket figyelhetünk meg, legalábbis a normatív írott nyelvváltozatban.

Felhasznált szakirodalom

- Benő Attila – Péntek János 2003. *Nyelvi érintkezések, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban*. Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 1. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége. Kolozsvár.
- Benő Attila 2004. Kölcsönzóhasználat, kódváltás a moldvai kétnyelvű beszélők megnyilatkozásában. In Kiss Jenő (szerk.): *Nyelv és nyelvhasználat a moldvai csángók körében*. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 23–36.
- Chefneux, Gabriela 2021. Metaphors in Crisis (On COVID-19 in Romanian and US Articles). *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*. Vol. 13. No. 2. 112–129.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia 2020. Társas távolságtartás és nyelvi közeledés. E-mailezési gyakorlatok a koronavírus idején. In Kovács László (szerk.): *Globális kihívás – lokális válaszok. A koronavírus (Covid19) gazdasági és társadalmi összefüggései és hatásai*. Savaria University Press. Szombathely. 241–260.
- Fischer Márta 2018. *Terminológia és fordítás*. Institutio Könyvkiadó. Pécs.
- Ludányi Zsófia 2020. Helyesírási kérdések a pandémia idején. *Amega*. 27. évf. 4. sz. 33–35.
- Péntek János 2007. Transzszilvanizmusok, romanizmusok és a határtalanítás programja. In Maticsák Sándor (szerk.): *Nyelv, nemzet, identitás*. I. kötet. Nemzetközi Magyarágtudományi Társaság. Debrecen–Budapest. 115–124.
- Péntek János – Benő Attila 2020. *A magyar nyelv Romániában (Erdélyben)*. Erdélyi Múzeum Egyesület. Kolozsvár.

Stroia, Armanda. 2020. Izotopii generatoare de clișee jurnalistice în contextul pandemiei de Covid-19: „Patologii la modă” sau „cuvinte-oglină” ale realității psihosociale? *Diacronia*. Vol. 12. No. 27. 1–23.

Veszelszki Ágnes 2020. *Karanténszótár. Virális tartalom*. Inter–IKU. Budapest.

Internetes források

W1 = <https://index.hu/> (2022. 07. 11.)

W2 = <https://www.maszol.ro/> (2022. 07. 11.)

W3 = <https://koronavirus.gov.hu> (2022. 07. 11.)

W4 = <https://korona.rmdsz.ro> (2022. 07. 11.)

W5 = <https://www.facebook.com/szisi> (2022. 07. 11.)

W6 = <https://www.facebook.com/koronasmesek> (2022. 07. 11.)

Fárasztó nap

Karanténban

KORONAVÍRUS ÉS MÁRKANEVEK

Coronavirus and brand names

The coronavirus pandemic changed our lives in many contexts. The paper brings some branding and brand name contexts of the pandemic into light. It shows that some brand names had to react to an unexpected situation: well-known brand names (like Corona) were falsely connected to the pandemic. It mentions also, that the pandemic opened up the possibility to create new brands, which are in their name connected to the pandemic – like the brand Coronavirus Cleaning.

Keywords: brand names, coronavirus, context change, new brand names, brand equity

Bevezetés

A 2020-ban kirobbant koronavírus-járvány az élet minden területét befolyásolta, és nem csak rövid távon: 2022 májusában még mindig hatással van mindennapjainkra; sőt, nagy valószínűséggel 2022 őszén újabb járványhullám várható.

A járvány hatással volt egyes márkákra is: egyes márkák értékét nagyon gyorsan megsokszorozta – a zoom online kommunikációs platform részvényeinek értéke például 90 dollár körüli árról 470 dollárig is felment (W1) –, míg mások értékét nagymértékben csökkentette – a United Arilines légitársaság részvényeinek értéke például a 2019 év végi 92 dollárról 2020 márciusában 28 dollárra esett; 2022 májusában kb. 42 dollár (W2).

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Üzleti Kommunikáció és Marketing Tanszék, kovacs.laszlo@sek.elte.hu

A járvány tehát hatással volt egyes márkák értékére – kérdés azonban, milyen további összefüggéseket találhatunk márkanevek és a járvány között.

1. Márkanevek

A márkanevek az élet minden területén körülvesznek bennünket. Azonosító és minőséget jelző funkcióik segítségével befolyásolják napi fogyasztói döntéseinket: segítenek eligazodni a hasonló termékek között, csökkentik a vásárlás kockázatát, illetve segítenek egy adott csoporthoz tartozásunkat kifejezni (vö. Kotler et al. 2005, Kovács 2019). A márkanevek egy vállalat legértékesebb tulajdonai lehetnek (Kohli–LaBahn–Thakor 2001): a márka és a márka neve által előhívott képek és asszociációk adják egy márka igazi értékét (Keller 2013, részletesen vö. Kovács 2019).

Márkanevekkel kapcsolatosan fontos, hogy beszélhetünk jó és rossz márkanevekről. Jó márkanév az, amely segíti egy termék értékesítését, rossz, amely nem (vö. pl. Bugdahl 2005, Rivkin–Sutherland 2004). Jó és rossz márkanévről ezért csak marketingkontextusban beszélhetünk: a márkanevek mint a nyelv elemei nyelvészeti szempontból semlegesek (vö. Kovács 2022). Jó márkanevekkel kapcsolatban számos ajánlás látott napvilágot, a legismertebbek Robertson (1989) korán megfogalmazott elvárásai. Márkanevek azonban – marketing-kontextusban – lehetnek rosszak is: például ha túl bonyolultak (vö. Rivkin–Sutherland 2004).

2. Márkanevek és járvány: változó kontextusok

Az egyik kontextus a már létező márkaneveket ért hatás. A koronavírus-járvány kontextusában annak lehetünk tanúi, hogy korábban semleges (illetve jó) márkanevek a járvány hatására negatív kontextusba kerültek. Itt ki kell emelnünk a *Corona* márkanevet: a márka egy mexikói sörmárka neve; a járvány kitörésekor azonban a nevet – természetesen hibásan – összekapcsolták a koronavírus-járvánnyal. A koronavírus(ok) angol neve ugyanis coronavirus. Kez-

detben feltételezték, hogy a két azonos név a sörmárka értékére negatív hatással lesz; ez a feltételezés azonban később nem igazolódott (Brand Finance 2021).

Hasonlóan váratlanul került negatív kontextusba a *Covid* márka neve (a név a *Video Company* név első szótagjainak megfordításából keletkezett), a *Delta Airlines* vagy az *Omicron Electronic* vállalatok nevei (a *delta* és az *omikron* is egy-egy koronavírus-variáns neve).

Mіндеzen negatív képek és kontextusok nem voltak előre láthatóak: a márkanev megalkotásának idejében fenti nevek semmilyen negatív asszociációkat nem hívtak elő. Ezek a nevek ezért részben hasonló problémákkal találkoztak 2020-ban, mint például a korábbi *American Institute of Decision Sciences* (AIDS), amelynek nevét – könnyen kitalálható okból – később *Decision Sciences Institute* (DSI) névre változtatták, vagy mint a *French's Mustard*, amelynek nevét hibásan kapcsolták össze fogyasztók Franciaországgal egy olyan időszakban, amikor Franciaország és az Egyesült Államok között nem volt felhőtlen a kapcsolat (vö. Rivkin–Sutherland 2004).

3. Új márkák születése

A koronavírus-járvány új márkanevek alkotására is lehetőséget adott. A World Intellectual Property Organization (Wipo 2022) adatbázisában 2022 áprilisában végzett keresés szerint 1.325 márkanev tartalmazza a *covid* karaktersort, több, mint 8.000 a *corona*, míg 114 a *coronavirus* szavakat. Míg a *covid* és a *coronavirus* nevek, illetve névelemek esetében egyértelmű a kapcsolat a jelenlegi járvánnyal, addig a *corona* karaktersor esetében a logó, illetve a jelenlegi éve segíthet abban, hogy tudjuk, kapcsolható-e a név a vírushoz.

A bejegyzett vagy bejegyezni kívánt nevek a vírus nevét sok esetben egyéb tagokkal együtt tartalmazzák, például *Coronavirus Free*, *Stop Coronavirus*, *Coronavirus Cleaning*, *Coronavirus Vaccinated* vagy éppen *COVID-19 Coronavirus Recovery System* (W3).

Nem csak olyan márkanevek keletkeztek azonban, amelyek ezen névelemeket tartalmazzák: az Egyesült Államokban és világszerte a járvány kezdetén például több száz, égetett szeszt vagy egyéb alkoholtartalmú italt előállító vál-

lalat állt át (időlegesen) fertőtlenítők gyártására (W4), részben saját márkanevük alatt értékesítve, részben új márkanevvel (*Brewgel Punk, Whiskey Wash*) is ellátva új termékeiket.

Összefoglalás

A koronavírus-járvány, mint láttuk, pozitív és negatív hatással is volt márkanevekre: míg egyes márkákat neveik miatt részben kihívás elé állított, addig lehetőséget is teremtett olyan márkák megalkotására, amelyek már neveikkel is egyértelműen utalnak a koronavírus-járvány egyes kontextusaira.

Felhasznált szakirodalom

- Bugdahl, Volker 2005. *Erfolgsfaktor Markenname*. Gabler. Wiesbaden.
- Keller, Kevin Lane 2013. *Strategic Brand Management*. Pearson. Harlow.
- Kohli, Chiranjeev – LaBahn, Douglas W. – Thakor, Mrugank 2001. Prozeß der Namensgebung. In Esch, Franz-Rudolf (Hrsg.): *Moderne Markenführung*. 3. Aufl. Gabler. Wiesbaden. 451–474.
- Kotler, Philip et al. 2005. *Principles of Marketing: 4th European Edition*. Prentice Hall. Harlow.
- Kovács László 2019. *Márka és márkanev*. Tinta. Budapest.
- Kovács László 2022. Márkanevek: a márkakutatás és a nyelvtudomány metszéspontjában. *Magyar Nyelvőr*. 146. évf. 1. sz. 60–70.
- Rivkin, Steve – Sutherland, Fraser 2004. *The Making of a Name*. Oxford University Press. Oxford–New York.
- Robertson, Kim 1989. Strategically desirable brand name characteristics. *The Journal of Consumer Marketing*. Vol. 6. No. 4. 61–71.

Internetes források

W1 = *Zoom Video Communications, Inc. (ZM)*: <https://finance.yahoo.com/quote/ZM/> (2022. 05. 27.)

W2 = *United Airlines Holdings, Inc. (UAL)*: <https://finance.yahoo.com/quote/UAL/> (2022. 05. 27.)

W3 = *World Intellectual Property Organization*: <https://branddb.wipo.int/branddb/en/> (2022. 05. 30.)

W4 = *Distilleries Making Hand Sanitizer to Fight COVID-19*: <https://www.distilledspirits.org/distillers-responding-to-covid-19/distilleries-making-hand-sanitizer/> (2022. 05. 30.)

A virolingvisztika és viroszemiológia aktuális kérdései (2022. április 1.)

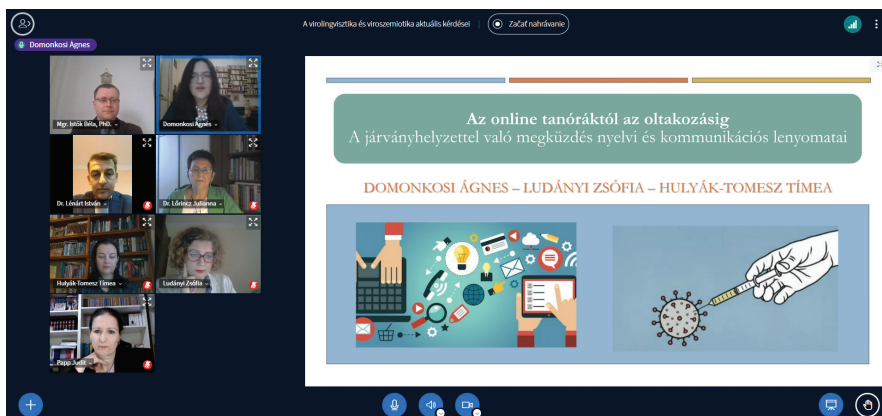
ONLINE (BigBlueButton): <https://bigbluebutton.ujs.sk/b/mgr-yuq-yoe-2wj>

	IDŐPONT	ELŐADÓ	ELŐADÁS CÍME
	8:00–8:15	Horváth Kinga (az SJE TTK dékánja)	<i>Dékáni köszöntő</i>
Plenáris előadások	1. 08:15–08:45	Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia – Hulyák-Tomesz Timea	<i>Az online tanórától az olakozásig. A járványhelyzet hatásai a nyelvi és kommunikációs gyakorlatokra</i>
	2. 08:45–09:15	Veszelszki Ágnes	<i>Covidon innen, Karanténszótáron túl. A legújabb koroneologizmusokról</i>
	3. 09:15–09:45	H. Nagy Péter	<i>Nyelvek alkotta járványvilág</i>
I. Nyelvek és szótárak a terminológia vonzásában	1. 9:45–10:00	Varga Éva Katalin	<i>A koronavírus-járvány nyelvi hatásai. A determinologizáció folyamatának kontrasztív korpuszalapú vizsgálatairól</i>
	2. 10:00–10:15	Biró Enikő – Kovács Gabriella – Nagy Imola Katalin	<i>Terminológia-dinamika és nyelvi kontaktusok Covid idején</i>
	3. 10:15–10:30	Misad Katalin	<i>Járványkommunikáció kétnyelvű közegben</i>
	4. 10:30–10:45	Papp Judit	<i>A magyar koroneologizmusok fordíthatóságáról</i>
	5. 10:45–11:00	Lőrincz Julianna	<i>Az orosz nyelv szókincsének változásai a Covid19 hatására</i>
	6. 11:00–11:15	Lőrincz Gábor – Istók Béla – Tóth Szilárd Tibor	<i>A virolektus jelentéstani szempontú vizsgálata</i>
	7. 11:15–11:30	Lénárt István	<i>A laoszi nyelv (egy) COVID-glosszárium</i>
	8. 11:30–11:45	Kovács László	<i>Koronavírus: a járvány a márkanemek kontextusában</i>
	11:45:12:00	DISZKUSSZIÓ (vezeti: Domonkosi Ágnes)	
	12:00–12:45	EBÉDSZÜNET	
II. Kommunikáció, folklór és oktatás	12:45–13:00	N. Varagya Szilvia	<i>Kötetbemutató: Online oktatás – kontaktoktatás. Edukációs folyamatok és a Covid19</i>
	9. 13:00–13:15	Molnár Katalin	<i>Blog, digitális napló, beszélgetőkönyv – a járvány hatása a kommunikációs műfajokra</i>
	10. 13:15–13:30	Mészáros Attila	<i>Nevetés a korona idején. A koronavírus az internetes folklórban a Lajtán innen és túl</i>
	11. 13:30–13:45	Támás Ildikó	<i>Egy folklórmotívum születése és alakulása a koronavírusról folyó kommunikációban</i>
	12. 13:45–14:00	Schirm Anita	<i>Virusos szóképek</i>
	13. 14:00–14:15	Uricska Erna – Barucz Nóra	<i>A vírusnyelv és feldolgozásának lehetőségei az angolórán</i>
	14. 14:15–14:30	Istók Béla – Lőrincz Gábor – Török Tamás	<i>Virologizmusok a nyelvtanításban</i>
	14:30–14:45	DISZKUSSZIÓ (vezeti: Lőrincz Julianna)	
	14:45–15:00	Istók Béla – Lőrincz Gábor – Török Tamás (a szervezők)	<i>Zárzó</i>

PILLANATKÉPEK AZ ESEMÉNYRŐL

1. fotó. A Selye János Egyetem dékánja, Dr. habil. Horváth Kinga megnyitja a szimpóziumot

2. fotó. Domonkosi Ágnes, Ludányi Zsófia és Hulyák-Tomesz Tímea plenáris előadása

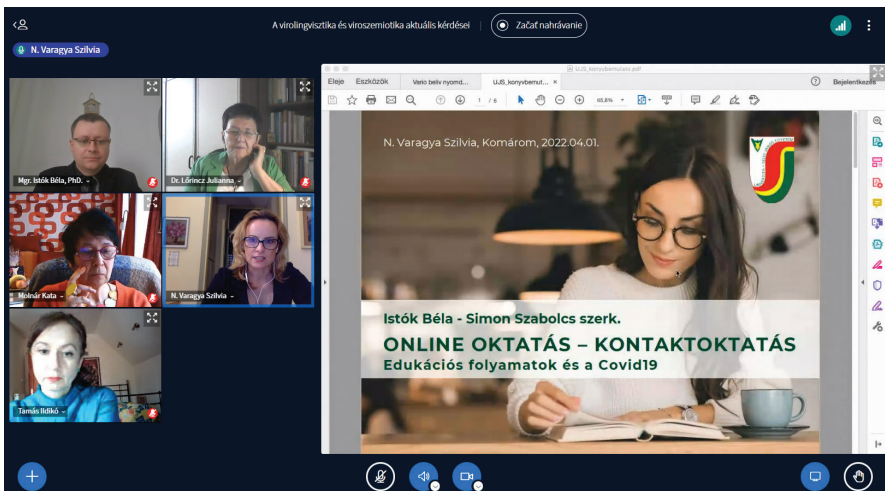
3. fotó. H. Nagy Péter plenáris előadása

4. fotó. Veszelszki Ágnes plenáris előadása

5. fotó. Délutáni csoportkép

6. fotó. Az Online oktatás – Kontaktoktatás c. kötet bemutatója
(bemutatta: N. Varagya Szilvia)

Tárgymutató

- beszélgetőkönyv 43–44
blog 40–43
determinologizáció 32–33, 94, 96
digitális napló 41–44
folklor 8, 77–82, 84, 88
fordítás 13, 27–28, 34–35, 49, 57–
59, 93–96, 102
humor 12–13, 73, 75, 77, 82, 84,
86–87, 89
járványkommunikáció 19, 21
jelentésmódosulás 58, 94
jövevényszó 58, 95–96
kapcsolattartás 10, 12–13, 33
kontamináció 27, 49, 51
koroneologizmus 25–28, 33
korpusz 32–36, 56–57, 70–72, 74,
85, 93, 96
közösségi média 41, 77, 79, 93, 95–
96
manipuláció 70, 73
megküzdési stratégia 13, 43
mémek 13, 52, 82, 85–86
műfaj 13, 40–43, 82
neologizmus 13, 25–28, 33, 35, 50,
64–65, 93, 95
nyelv
angol ~ 7, 20, 25, 27, 34–36, 49,
52, 56–58, 62–66, 95–96,
101
laoszi ~ 7, 56–58
magyar ~ 7–8, 18, 21–22, 28, 33–
34, 52, 64, 94–95
német ~ 7, 20, 88
olasz ~ 27–28
orosz ~ 7, 21, 25, 33, 35–36, 48–
52
nyelvi kontaktus 93, 96
oktatás 7–8, 10–13, 28, 42–43, 51,
63, 65–66
online meeting 9–10, 13
pedagógia 9, 42, 64–65
reklám 19, 70, 72–74
rítus 10, 12–13
szóalkotás 13, 26–28, 33, 49, 51, 56,
92, 96
szójáték 43, 52, 59
szókép 70–74
szóképzés 27, 49–50, 58, 95
szókészlet 48, 51–52, 55, 95
szókincs 13, 48–50, 64, 85, 89, 93–
96
szótár 7–8, 27, 33, 43, 48–51, 56,
63–66, 89
szóösszetétel 27, 49, 52, 95
terminus 25–26, 32–36, 41, 93–94,
96
virolektus 7, 63
virolingviztika 7, 10, 26, 33, 63
virologizmus 7, 26, 63
viroszemiotika 7, 10

SZERZŐINK ÉS SZERKESZTŐINK

Barnucz Nóra

Tanársegéd, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátusának oktatója, ahol angol rendészeti szaknyelvet oktat. Az oktatás mellett kutatói tevékenységet is végez, jelenleg a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara Humán Tudományok Doktori Programjának abszolvált doktorandusza. Kutatási területei: az IKT-eszközök integrálása a köz- és a felsőoktatásban, a tanulók és a pedagógusok (nyelvtanárok) IKT-attitűdjének vizsgálata, a különleges bánásmódot igénylő tanulók iskolai integrációja. Publikációi is az említett kutatási területek mentén íródtak angol és magyar nyelven egyaránt. Rendszeres előadója a hazai neveléstudományi konferenciáknak, valamint lehetőségei szerint nemzetközi helyszíneken is szívesen tart előadást (például IRI-konferencia, ECER-konferencia).

E-mail: barnucz.nora@uni-nke.hu

Biró Enikő

Egyetemi adjunktus a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Karának Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékén. Angol nyelvet több szakon, illetve szaktárgyakat, így Terminológiát is oktat a Fordító és tolmács szakon. Kutatási területe a kétnyelvűség és többnyelvűség, ezeken belül több téma is foglalkoztatja. Mindig rácsodálkozik a nyelvelsajátítás változatosságára, ha kétnyelvűek nyelvtanulásáról volt szó, főként a magyardomináns kétnyelvűek esetében, ami szűkebb hazájában, Székelyföldön tapasztalható. A nyelvtanulási stratégiák vizsgálata, majd a nyelvi attitűd kérdése a nyelvi tájkép kutatásához vezette el, amely számos nyelvpolitikai, nyelvi identitáskérdést is felvet. Úgy gondolja, hogy izgalmas játék körbejárni, feltárni a sajátos nyelvi jelentéseket, és értelmezni mindezeket a tágabb szakmai közönség számára is.

E-mail: biro.eniko@s.sapientia.ro

Domonkosi Ágnes

Nyelvész. A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézetének tudományos főmunkatársa, az egeri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Gyógypedagógiai Intézetének habilitált főiskolai tanára. Kutatási területei: szociolingvisztika, elsősorban a társas kapcsolattartás gyakorlatainak kérdésköre, stilisztika, pragmatika. Tagja az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottságának és Magyar Nyelvi Bizottságának, valamint az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságának. A PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport alapító tagja, a Variológiai Kutatócsoport tagja, részt vesz a DiAGram funkcionális nyelvészeti műhely és a Stíluskutató csoport munkájában.

E-mail: domonkosi.agnes@nytud.hu

Istók Béla

A komáromi Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének adjunktusa, valamint a tanszék mellett működő Variológiai Kutatócsoport tagja. 2021-től a Gramma Nyelvi Iroda külső munkatársa. 2018-ban jelent meg az *Internetes futballnyelvhasználat (Közösség, mémek, szóalkotás)* c. monográfiája. Fő kutatási területei: digitális kommunikáció, szóalkotástan, nyelvi humor, nyelvi tájkép, virolingvisztika.

E-mail: istokv@uj.s.sk; vojtech.istok@gmail.com

Kovács Gabriella

A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen tanult angol-magyar nyelv és irodalom szakon (1991–1996), majd 1997-ben ugyanott végezte a mesteri tanulmányokat az American Studies (Amerikai tanulmányok) program keretében. 2013-ban szerzett doktori fokozatot a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen. Jelenleg a Sapientia EMTE Marosvásárhelyi Karán, az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéken adjunktus. Kutatási területei: drámapedagógia, nyelvoktatás, szakmai nyelvhasználat, brit kultúra és civilizáció.

E-mail: kovagabi@yahoo.com; kovacs_gabriella@ms.sapientia.ro

Kovács László

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Üzleti Kommunikáció és Marketing Tanszékének tanszékvezető egyetemi docense. Az elmúlt két évtizedben számos nyugat-európai és magyar egyetemen és kutatóintézetben oktatott, illetve kutatott; emellett több hazai és nemzetközi kutatási és innovációs projekt vezetője és résztvevője. Elsődleges kutatási területe a márkázás, a márkák nevei, azok kognitív reprezentációja, a márkaasszociációk, illetve a mentális lexikon – „agyi szótár” – felépítése. Több mint 150 hazai és nemzetközi publikációja jelent meg angol, német és magyar nyelven. Két monográfiát írt *Fogalmi rendszerek és lexikai hálózatok a mentális lexikonban*, illetve *Márka és márkanév* címmel.

E-mail: klaszlo1@gmail.com; kovacs.laszlo@sek.elte.hu

Lénárt István

Interkulturális nyelvész, a Sechenov Első Moszkvai Állami Orvostudományi Egyetem Nyelvészeti és Interkulturális Kommunikációs Intézetének docense. Nyelvészeti tanulmányait Budapesten, az ELTE-n végezte, ahol Alkalmazott Nyelvészet szakon szerzett mesterfokozatot, majd az Interkulturális Nyelvészet PhD-programon doktorált. Kutatási területe az interkulturális pszicholingvisztika, publikációi kiterjednek a lakúnaelméletre, a mentális lexikon vizsgálatára, a szóasszociációk és a nyelvi világgép kérdéseire, kutatási témái között megtaláljuk a magyar-vietnami üzleti kommunikációt, orosz, magyar és laoszi óvodáskorú gyermekek szókészletének vizsgálatát, a laoszi nyelv Covid-terminológiáját és az orosz-vietnami kölcsönös percepciók kérdését is.

E-mail: istvan_lenart@hotmail.com

Lőrincz Gábor

A Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének adjunktusa, a tanszék mellett működő Variológiai Kutatócsoport tagja, köteteknek szerkesztője. 2021-től a Gramma Nyelvi Iroda és a Termini Kutatóhálózat külső munkatársa. Kutatási területei: jelentéstan, nyelvi variativitás, kontaktológia, nyelvi tájkép, virolingvisztika.

E-mail: lorinczg@ujs.com

Lőrincz Julianna

Habilitált egyetemi docens, a Selye János Egyetem nyugalmazott tanára, a Magyar Nyelv és Irodalom Doktori Iskola volt nyelvész szakmai felelőse. Az Eszterházy Károly Egyetem nyugalmazott főiskolai tanára. Fő kutatási területei: nyelvi variativitás, stilisztika, összehasonlító nyelvészet. Magyar-orszós kontrasztív nyelvészettel, valamint műfordítás-elmélettel is foglalkozik.

E-mail: jel2ster@gmail.com

Ludányi Zsófia

Nyelvész. A Nyelvtudományi Kutatóközpont Nyelvtchnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézetének tudományos munkatársa, a Nyelvhasználati és Nyelvi Tanácsadási Kutatócsoport vezetője. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campusának adjunktusa. Tagja az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottságának, az MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságának, valamint a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoportnak és a Variológiai Kutatócsoportnak. Kutatási területei: nyelvi menedzselés, nyelvi tanácsadás, orvosi nyelv, helyesírás, szaknyelvi helyesírások.

E-mail: ludanyi.zsofia@nytud.hu

Mészáros Attila

A nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen végzett 2003-ban német-magyar tanári szakon, majd 2008-ban szerezte meg doktori fokozatát germanisztikai nyelvtudomány területen a chemnitzi Műszaki Egyetemen (Technische Universität Chemnitz). 2004 óta a komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Karának oktatója, 2018-tól a Német Nyelv és Irodalom Tanszék vezetője. Kutatói ösztöndíjasként Würzburgban (2015) és Erfurtban (2017) töltött egy-egy évet, jelenleg habilitációs projektjén dolgozik, melynek témája a 2015-ös menekültválság ábrázolásának elemzése a német, a magyar és a szlovák sajtó tükrében. Kutatási területei: diskurzusnyelvészet, tudástranszfer, a média és a nyelv.

E-mail: meattila@gmail.com

Misad Katalin

1961-ben született Dunaszerdahelyen. 1985-ben a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karán magyar–szlovák szakos tanári oklevelet szerzett, később ugyanitt doktorált, majd habilitált. 1992-től a Comenius Egyetem magyar tanszékének oktatója, fő tárgyai a magyar leíró nyelvészet, a magyar helyesírás és a szakmódszertan. 2001-től a Gramma Nyelvi Iroda munkatársaként, 2015-től a Fórum Kisebbségkutató Intézet Gramma munkacsoportjának tagjaként is tevékenykedik. Fő kutatási területe a magyar–szlovák kétnyelvűség, emellett kisebbségi oktatási és helyesírási kérdésekkel is foglalkozik. Dunaszerdahelyen él.

E-mail: katarina.misadova@uniba.sk

Molnár Katalin

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara Rendészeti Magatartástudományi Tanszékének egyetemi docense. 1992 óta dolgozik a rendészeti felsőoktatásban, nyelvészként azóta igyekszik közérthetőbbé tenni a rendészeti szaknyelvet. 1996-tól leendő és gyakorló szakembereknek tanít kommunikációs készségeket, konfliktuskezelést, etikát és integritásmenedzsmentet. 2008-tól az egyetemi vezetőképzésben kompetenciafejlesztő tréningeket tart. 2004 óta dolgozik közösségi rendészeti és bűnmegelőzési projektekben, pályaaorientációban. A szervezeti kultúrát, annak részeként elsősorban a szervezeten belüli és a rendészeti megítélést befolyásoló külső kommunikációt kutatja. 2014 óta alkalmazza és tanítja a Police Café technikát, amellyel hatékonyan lehet párbeszédre ösztönözni a rendőröket és civileket a biztonságos és élhető közösségért. Tanítványaival tele az ország, szenvedélyes szakmaszeretetét oktatókollégáinak pedagógiai módszertani mentorálásával terjeszti.

E-mail-cím: info@molnarkatalin.com

Nagy Imola Katalin

A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Karának docense. 2010-ben szerezte meg PhD.-fokozatát a román–magyar irodalmi párhuzamokról írt disszertációjával. Egyedüli szerzője néhány nyelvészeti és nyelv-

oktatási témájú kötetnek (*A Guidebook to Language Exams. English for Human Sciences*, Scientia Kiadó Kolozsvár, 2008; *An introduction to the study of pragmatics*, Scientia Kiadó Kolozsvár, 2015; *An Introduction to Lexical Semantics for Students of Translation Studies*, Scientia Kiadó Kolozsvár, 2017), kultúra- és irodalomtörténeti (*Interferențe culturale româno-maghiare/ Román-magyar kulturális párhuzamok*, Scientia Kiadó Kolozsvár, 2015) vagy fordítástudományi témájú munkának (*Introducere în traductologie sau noțiuni și concepte fundamentale în teoria și practica traducerii/ Bevezetés a fordítástudományba vagy a fordításelméletének és gyakorlatának alapvető fogalmai*, Scientia Kiadó Kolozsvár, 2020). Tagja a DAMERG Kutatóközpontnak (*Studies on Hungarian, Romanian, English, German and Danish*, Marosvásárhely, Románia) és az Interkulturális Kapcsolatok Kutatóközpontnak (Csíkszereda, Románia). Számos tanulmányt publikált az interkulturális tanulmányok, a nyelvészet és az irodalom területén.

E-mail: nimolkat@gmail.com

Papp Judit

A Nápolyi L'Orientale Tudományegyetem Irodalmi, Nyelvészeti és Összehasonlító Tanulmányok Intézetének tudományos munkatársa, a magyar nyelv és irodalom oktatója. A doktori fokozatot az Európai Felsőfokú Tanulmányok Iskolában (Scuola Europea di Studi Avanzati, Nápoly) 2007-ben kapta meg, PhD-tézisének témája az európai háborús költészet az első és a második világháború között. 2020-tól a *Studi Finno-Ugrici* (új folyam) tudományos folyóirat szerkesztőségének vezető titkára. 2022-ben megszerezte az egyetemi docensi munkakörre vonatkozó nemzeti tudományos habilitációt.

E-mail: jpapp@unior.it

H. Tomesz Tímea

Nyelvész, kommunikációkutató. Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Mozgóképművészeti és Kommunikációs Intézet főiskolai docense, a Kommunikációs Nevelésért Egyesület elnökségi tagja, az MTA Miskolci Területi Bizottságán belül működő Kommunikációtudományi Munkabizottság titkára,

a PeLi Oktatásnyelvészeti Kutatócsoport tagja. Kutatási területei: kommunikációs készségfejlesztés, médiaszövegek jellemzői, sportkommunikáció.

E-mail: tomesz.timea@uni-eszterhazy.hu

Schirm Anita

Junior Prima-, Bonis Bona- és Deme László-díjas nyelvész, a Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének habilitált egyetemi docense, a Nyelvészet mindenkinek YouTube-csatorna készítője. Fő kutatási területe a diskurzuselemzés (különösen a diskurzusjelölők kialakulása és szinkrón státusa) és a pragmatika. *Diskurzusjelölők szövegeken innen és túl* című monográfiája 2021-ben jelent meg.

E-mail: schirmanita@gmail.com

Tamás Ildikó

1974-ben született Kazincbarcikán. Nyelvész, néprajzkutató, folklorista, műfordító. Tanulmányait a JATE-BTK olasz és finnugor szakán, az ELTE Uráli népek irodalma és folklórja doktori képzésén, valamint a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékén folytatta. 2004-ig az MTA Nyelvtudományi Intézetének kutatója, 2012-től a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének tudományos munkatársa, jelenleg főmunkatársa. 2018-tól a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék oktatója. Kutatási területei a számi (lapp) nyelv és kultúra, elsősorban az énekes hagyomány, illetve a gyermek- és diákközlőr, nyelvi játék és kreativitás. Terepmunkát Skandináviában, Japánban és Budapesten végzett, amely kiegészül online kutatásokkal. 2018-ban létrehozta az első interdiszciplináris (számi népzenei) jolkadatbázist. Utóbbi témában 2007-ben jelent meg monográfiája *Tűzön át, jégen át. A sarkvidéki nomád lappok énekes hagyománya* címmel. Ezzel a témával OTKA posztdoktori ösztöndíjat nyert, és a „Finnugor díj Vértes Edit emlékére” kitüntetést kapta meg 2012-ben. Legújabb kötete *„Adj netet!” Nyelvi, képi kifejezés-mód és kreativitás a gyermek- és diákközlőben* címmel jelent meg 2022-ben.

E-mail: tamas.ildiko11@gmail.com

Török Tamás

1976-ban született Ipolyságon. Általános iskolai tanulmányait Búcsón végezte, 1995-ben érettségizett a komáromi Selye János Gimnáziumban. 2000-ben a nyitrai Konstatin Filozófus Egyetem Bölcsészettudományi Karán magyartörténelem szakos tanári oklevelet, majd 2001-ben ugyanott egyetemi doktori fokozatot (PaedDr.) szerzett. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 2007-ben szerezte meg PhD-fokozatát. Doktori munkájában az Alsó-Ipoly mente földrajzi neveivel foglalkozott. 2000 és 2005 között általános iskolai, ill. középiskolai tanárként tevékenykedett Naszvadon és Gútán. 2004-től a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet külső munkatársa és a *Fórum Társadalomtudományi Szemle* című folyóirat felelős szerkesztője (2009-ig). 2006-tól a Selye János Egyetem tanára. Tudományos tevékenysége elsősorban a helynevek gyűjtésére és elemzésére irányul. Fordításelméleti szempontok alapján elsőként foglalkozott az ún. „kataszteri névszlovakizációval”, azaz a magyarlakta települések határában található dülőnevek szlovák térképeken történő megjelenésével, fordításával.

E-mail: torokt@uj.sk

Uricska Erna

Angol nyelvtanár, 1999 óta tanít angol nyelvet. Több mint egy évtizedet töltött el a közoktatásban, majd 8 évig a rendészeti felsőoktatásban, ahol angol rendészeti szaknyelvet oktatott. Jelenleg ösztöndíjas hallgatóként doktori (PhD) tanulmányait végzi a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Kommunikációtudomány Doktori Iskolában. Érdeklődése középpontjában a különböző nyelvi műfajok és stílusok, a nyelvhasználat és a regiszterváltás állnak. Kutatási területe a digitális szervezeti kommunikáció. 2015 óta tanulmányozza az amerikai, angol és magyar nyelvű közösségi oldalakon (elsősorban az Instagramon) a rendészeti szervek kommunikációjának jellegzetességeit és nyelvhasználatát. Érdeklődési területe továbbá a koronavírus-járvánnyal megjelenő angol szavak és kifejezések feltárása és dokumentálása. 2021-ben jelent meg a *COVIDictionary. Words and Phrases Related to the Global Pandemic* című angol egynyelvű szótára.

E-mail: erna.uricska@stud.uni-corvinus.hu; uricska.erna@gmail.com

Varga Éva Katalin

Nyelvész, nyelvtanár. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerzett orosz, latin és francia szakos tanári diplomát, valamint általános és alkalmazott nyelvész szakos bölcsészoklevelet. 2006-ig gimnáziumi tanárként és a felsőoktatásban óraadóként mindhárom nyelvet tanította. 2016-ban az ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskolájában orosz nyelvészetből PhD-fokozatot szerzett. 2008 óta a Semmelweis Egyetem Szaknyelvi Intézetének oktatója, latin orvosi, fogorvosi és gyógyszerészeti terminológiát, valamint orosz és francia szaknyelvet tanít. Kutatási területei: orvosi nyelv, terminológia, szemantika, történeti lexikológia, etimológia.

E-mail: varga.eva_katalin@semmelweis-univ.hu

Univerzita J. Selyeho
Pedagógická fakulta
Bratislavská cesta 3322
SK-945 01 Komárno
www.ujs.sk

A virolingvisztika és viroszemiótika aktuális kérdései
Az SJE TKK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő
Variológiai Kutatócsoport XI.
nemzetközi tudományos szimpóziumának tanulmánykötete

Aktuálne otázky virolingvistiky a virosemiotiky
Zborník z XI. medzinárodného vedeckého sympózia výskumnej skupiny Variológia
pri Katedre maďarského jazyka a literatúry PF UJS

Editori / Szerkesztők:
Mgr. Istók Béla, PhD.
Mgr. Lőrincz Gábor, PhD.
PaedDr. Tamás Török, PhD.

Recenzenti / Szakmai lektorok:
Prof. Dr. Pethő József
Mgr. Gaál Némety Alexandra, PhD.

Jazyková úprava / Nyelvi lektor:
Mgr. Kurucz Anikó, PhD.

Elektronický dokument

Vydavateľ / Kiadó: Univerzita J. Selyeho / Selye János Egyetem
Rok vydania / Kiadás éve: 2022
Prvé vydanie / Első kiadás
Nepredajné

ISBN 978-80-8122-431-7

ISBN 978-80-8122-431-7